

Konfirmation i förändringens tid

EN RAPPORT OM KONFIRMANDER
OCH LEDARE 2007–2022



SARA FRANSSON (RED)

Konfirmation i förändringens tid

**EN RAPPORT OM KONFIRMANDER
OCH LEDARE 2007–2022**

Svenska kyrkan

POSTADRESS: 751 70 Uppsala

BESÖKSADRESS: Syssemansgatan 4

TELEFON: 018-16 95 00

FAX: 018-16 96 40

WEBB: www.svenskakyrkan.se

FLER EXEMPLAR KAN BESTÄLLAS FRÅN SVENSKA KYRKANS WEBBSHOP:

<https://webbshop.svenskakyrkan.se>

ARTIKELNR: SK22290

ISBN: 978-91-86781-40-8

OMSLAGSFOTO: Alex Giacomini/Ikon

FORM: NewNormal

TRYCK: Åtta45, Stockholm 2023

INNEHÅLL

FÖRORD	5
KAPITEL 1	
INLEDNING	9
Genomförande, metod och material	10
Insamling av materialet i 2022 års undersökning.....	12
Forskningsöversikt	13
Sekularisering och frånvaro av religiös socialisation	14
Unga är avvaktande till organiserat föreningsengagemang.....	16
Fritidens meningsfulla funktion	17
Disposition	18
Referenser.....	20
KAPITEL 2	
TRENDER I SVENSKA KYRKANS KONFIRMANDVERKSAMHET	23
Konfirmationsleden i förändring.....	23
Konfirmandernas socioekonomiska bakgrund	27
Betydelsen av föräldrarnas medlemskap i Svenska kyrkan	30
Unga som döps under konfirmationstiden	31
Avslutande diskussion och sammanfattning	33
Referenser	35
KAPITEL 3	
TRADITION, EGET VAL ELLER VÄNNER? – UNGAS FÖRÄNDRADE MOTIV OCH FÖRVÄNTNINGAR	37
Anledningar till att bli konfirmand	37
Från traditionalister till individualister	41
Förändrade förväntningar på konfirmationstiden	45
Att vilja lära sig om kristen tro för att kunna fatta ett självständigt beslut	47
Betydelsefulla frågor för att vara nöjd med konfirmationstiden	50
Unga som inte är nöjda med konfirmationstiden	53
Avslutande diskussion och sammanfattning	57
Referenser.....	60
KAPITEL 4	
VAD SKA KONFIRMATIONSTIDEN BIDRA TILL? – FÖRÄNDRADE SYFTEN OCH INNEHÅLL UR ETT LEDARPERSPEKTIV	63
Konfirmationstidens fyra syften	64
Förändringar i konfirmationstidens syften.....	68
Förändringar i önskat ämnesinnehåll	70
Avslutande diskussion och sammanfattning	73
Referenser.....	75
KAPITEL 5	
METODERNAS (ICKE-)BETYDELSE? – ETT RELIGIONSPEDAGOGISKT PERSPEKTIV	77
Vad konfirmanderna anser att de lär sig	78
Ledarnas arbete med olika pedagogiska metoder	81
Skillnader i församlingarnas metodanvändning	84
Hur och vad påverkar konfirmandernas nöjdhet.....	86
Samma ledarambitioner men olika utfall	89
Avslutande diskussion och sammanfattning	91
Referenser.....	93

KAPITEL 6

FRÅN ENSAMHET TILL ARBETSLAG – OM FÖRÄNDRADE

ARBETSSÄTT OCH ÖKADE KONFLIKTNIVÅER	95
Förbättrade möjligheter att bedriva konfirmandarbete	96
Ledarnas nöjdhet med den egna arbetsinsatsen	97
Konfirmandarbetslagens förändrade sammansättning	100
Förklaringsmodeller till varför konflikter uppstår i arbetslag	102
Avslutande diskussion och sammanfattning	107
Referenser	109

KAPITEL 7

DEN FÖRÄNDRERLIGA KONFIRMATIONSTEOLIGIN	111
Konfirmationens teologi som dopets teologi	112
Konfirmationens teologi som ställningstagandets teologi	115
Konfirmationens teologi som delaktighetens teologi	118
Konfirmationens teologi som sändningens teologi	121
Den föränderliga konfirmationsteologin och vägen vidare	124
Avslutande diskussion och frågor för vidare forskning	126
Referenser	129

KAPITEL 8

”ALLA DAGAR INTILL TIDENS SLUT” – EN AVSLUTANDE REFLEKTION

OM RELATIONERNAS OMISTLIGHET I KONFIRMANDVERKSAMHETEN	133
Att höja eller sänka trösklarna?	134
Att hinna och att orka	135
De resursstarkas kyrka	137
Vill vi!?	138
Kyrkan är inte skolan	140
Varför konfirmera sig?	141
Först relation, sedan ställningstagande	142
Konfirmandernas föräldrar	143
Ändrade teologiska motiv	144
Referenser	147

BILAGA 1

METOD, MATERIAL OCH SVARSFREKVEN	149
Förändringar i enkäten mellan undersökningsåren	149
Genomförande av enkätinsamlingen 2022	150
Svarsfrekvens och bortfallsanalys	151
Anledningar till att inte delta i studien	153
Metod och analystekniker	154
Kontroll av resultaten	154
Beskrivande statistik	155
Latenta mönster och explorativ faktoranalys	155
Förklarande statistik	156

BILAGA 2

ENKÄTFRÅGOR	159
Bakgrundsfaktorer hos konfirmanderna	159
Enkätfrågor till konfirmanderna	160
Bakgrundsfaktorer hos ledarna	161
Enkätfrågor till ledarna	162
OM RAPPORTENS FÖRFATTARE	167

FÖRORD

Det finns förmodligen ingen ungdomsverksamhet i Sverige som till sin storlek kan jämföras med Svenska kyrkans konfirmandarbete. De senaste åren har ungefär var femte femtonåring konfirmerats. Varken scouterna, fotbollen, partiernas ungdomsförbund eller ridsporten samlar lika många ungdomar.

Den som fäster blicken bakåt i tiden tänker naturligtvis att konfirmationsseden var mycket starkare för 10, 25 eller 50 år sedan. Hur mycket mer kunskap om kristen tro hade inte ungdomarna då? Alla psalmverser och bibelcitater kunde recitera? Hur bra var det inte när skolan ansvarade för kristendomsundervisningen? Mitt svar till den som tänker så är kort och koncist: den tiden kommer inte tillbaka. Det lönar sig inte att vara nostalgisk. Ansvaret att bära kristen tro vidare vilar idag inte på några andra än på oss som är engagerade i församlingslivet. Att möta framtiden med blicken vänd bakåt leder sällan till utveckling. Det kan däremot läsning av den här rapporten göra.

Sedan 2007 deltar Svenska kyrkan i ett europeiskt forskningsprojekt om konfirmation tillsammans med lutherska kyrkor i nio andra länder. I projektet genomförs återkommande enkätundersökningar som riktar sig till konfirmander och ledare. I denna rapport presenteras den senaste svenska undersökningen. Eftersom enkäten har genomförts vid flera tillfällen går det också att säga något om utvecklingen över tid.

Ett område som rapporten diskuterar är hur de ungdomar som inte döptes som barn upplever sin konfirmandtid. På tio år har andelen deltagare i konfirmandgrupperna från denna kategori nästan fördubblats, från 5,2 procent till 9,7. I jämförelse med de barndöpta är det en högre andel av de odöpta som inte känner sig välkomna och accepterade i konfirmandgruppen. Med den kunskapen är det inte konstigt att de odöpta är mer missnöjda med konfirmandtiden som helhet än de barndöpta. Har de senaste årens tydligare fokusering på att "konfirmationens teologi är en dopteologi", som det uttrycks i konfirmandriktlinjerna, lett till ett handlingsmönster där konfirmationens bekräftelse av dopet underförstått tolkats som en bekräftelse av ett barndop?

Utmaningen för Svenska kyrkans församlingar är att forma sammanhang där alla ungdomar, oavsett om de är döpta som barn eller inte, får möjlighet att själva erfara vad kristen tro är. Alla församlingar behöver tänka igenom sitt arbete, inte minst på vilket sätt dopet aktualiseras för de deltagare i konfirmandgruppen som vid konfirmationstidens början inte redan är döpta. Detta arbete gör förhoppningsvis att det inte längre finns någon skillnad i hur barndöpta och odöpta ungdomar känner sig välkomnade och accepterade nästa gång undersökningen genomförs.

En annan aspekt av konfirmandernas upplevda nöjdhet som framträder i rapporten, är att ju fler pedagogiska metoder som används, desto mer nöjda är ungdomarna med konfirmandtiden som helhet. Vi människor har olika förmågor och vi lär oss på olika sätt. För drygt tio år sedan var begreppet "lärstilar" populärt i skolan, som ett sätt att beskriva att människor lär sig på olika sätt. Den *auditiva* som lär sig genom att lyssna och tala, den *visuella* som lär sig genom text och bild, den *taktila* som lär sig med händerna och den *kinestetiska*, som lär sig genom hela kroppen brukar beskrivas som de fyra övergripande lärstilarna. Även om skolan i viss mån har lämnat samtalet om lärstilar bakom sig finns här något relevant för kyrkans konfirmandarbete. Olika sätt att närma sig kristen tro måste få genomslag när konfirmandpassen planeras, helt enkelt för att konfirmanderna i en och samma grupp är olika som individer.

Det enskilt viktigaste beslut som ett kyrkoråd eller en kyrkoherde kan fatta är att prioritera konfirmandarbetet. Det måste få kosta i form av ekonomi, arbetstid, ändamålsenliga lokaler, kompetens och engagemang från ansvariga. Konfirmandtiden är en unik möjlighet att under ett år få följa en ung människa i ett brytningsskede i livet. Forskning visar att den som är konfirmerad i högre grad än den som inte är konfirmerad väljer att stå kvar som medlem i Svenska kyrkan, regelbundet firar gudstjänst, döper sina barn och gifter sig kyrkligt. Det finns helt enkelt inget som är så strategiskt betydelsefullt som konfirmandarbetet för Svenska kyrkan.

Den här rapporten visar att konflikter i konfirmandarbetslagen har ökat de senaste tio åren. Till viss del beror det på att arbetslagen har blivit större, men rapporten pekar också på andra orsaker som olika teologisk och pedagogisk grundsyn, eller tidsbrist. Här behöver kyrkoherdarna göra ett arbete. Som kyrka har vi inte råd att låta interna konflikter i ett arbetslag påverka en så betydelsefull verksamhet.

”Jag skäms inte för evangeliet” skriver Paulus i Romarbrevet. Orden gäller alla som möter konfirmander och ungdomar i Svenska kyrkans församlingar. Ett av mina barn var i tonåren under flera år ledare i ett konfirmandarbete. I slutet av ett konfirmandår frågade han en konfirmand vad som hade varit det bästa under konfirmandtiden. Konfirmanden svarade snabbt: ”Det är ni ledare. Inte för att ni är kristna, utan för att ni är kristna som fan.” Om språkbruket ursäktas en femtonårig konfirmandkille, understryker det han sa att tydlighet med den kristna grundidentiteten är något som många konfirmander uppskattar. Rapporten visar att en ökad andel av ungdomarna i en konfirmandgrupp väljer att konfirmeras för att de vill lära sig om Gud och kristen tro, till skillnad från tidigare då traditionsargumentet vägde tyngre. I takt med en ökad sekularisering tycks det finnas ett intresse att veta vad kristen tro faktiskt är, bortom fördomar och en ofta förlegad och dogmatisk religionsundervisning i skolan.

Många ungdomar tänker idag att den framtida gudsrelationen är ett personligt val, där konfirmandtiden ska ge ett slags ”beslutsunderlag”. Den här förändringen är inte märklig, den hänger samman med individualiseringen. I en kyrka där gemenskapstanken och kollektivet är starkt blir önskan hos många konfirmander att få faktakunskap för att kunna fatta ett individuellt beslut om den framtida gudsrelationen en stor utmaning.

Hur formas ett konfirmandarbete om syftet är att ge det bästa ”beslutsunderlaget”? Är det ens möjligt eller är det Gud som väcker det vi kallar kristen tro i människor? Och om vi tror att det är Gud som agerar genom andra i konfirmandens närhet, ska konfirmandtiden kanske inte fokusera främst på hjärnans faktakunskap utan på hjärtats erfarenhet. Det kan hjälpa en ung människa att upptäcka kristen tro, och med frimodighet säga: Jag skäms inte för evangeliet!

Fredrik Modéus
Biskop i Växjö stift



Inledning

Sara Fransson

I konfirmandarbetet är konfirmanden subjekt. Konfirmandens egna liv, erfarenheter och livssituation är den pedagogiska utgångspunkten. Konfirmandarbetet handlar om att kyrkans tradition behöver möta konfirmandens egna liv, och konfirmandens egen livsberättelse får tolkas inom ramen för kyrkans stora berättelse.

Citatet ovan är hämtat från riktlinjerna för Svenska kyrkans konfirmandarbete. Att konfirmationstiden utgör en period för möten mellan en ung persons lilla berättelse och kyrkans stora berättelse är något som församlingar dagligen möter. Under de senaste decennierna har Europa genomgått en religiös omvandling. Sekularisering och migration förändrar det religiösa landskapet i vilket kyrkorna verkar. För att söka förståelse för hur mötet mellan den lilla och stora berättelsen blir i tider av religiös förändring, har det under 2000-talet genomförts en gemensam och återkommande internationell enkätundersökning i Europas lutherska kyrkor. Med detta material som grund, riktar den här rapporten ljuset mot de förändringar som skett i Svenska kyrkans konfirmandarbete under de senaste 15 åren. I fokus står såväl konfirmandernas som ledarnas åsikter. Förändringarna belyses utifrån ett mångvetenskapligt perspektiv där sociologiska förståelsemodeller av motiv och syften, möter pedagogikens verktyg för lärande och konfirmationsteologins föränderlighet. Rapporten ger också en historisk tillbakablick om hur konfirmationsseden och konfirmationens ställning i Svenska kyrkan har utvecklats under 2000-talet.

Även om konfirmation idag är en minoritetssed i det svenska samhället, är det likväl en erfarenhet som under 2021 delades av 24 270 personer. Nästan var femte femtonåring i Sverige väljer att konfirmera sig i Svenska kyrkan. Det gör konfirmationstiden till en av de vanligaste organiserade formerna för informellt lärande bland unga idag. För att citera Antje Jackeléns förord till riktlinjerna för Svenska kyrkans konfirmandarbete, är det "en möjlighet utan motstycke" att låta ungdomar möta en levande tro i en kristen gemenskap.

Genom att låta *förändring* utgöra rapportens röda tråd, är rapportens övergripande syfte inte att förmedla en källa till slutgiltig eller

heltäckande kunskap. Den syftar till att identifiera nya kunskap-sluckor och resa frågor att ställa för framtida forskning. Som ett exempel på när akademi, samhälle och kyrka möts, syftar rapporten också till att bidra till Svenska kyrkans samtal om konfirmationens roll i att forma morgondagens kyrka.

Nästan var femte femtonåring i Sverige väljer att konfirmera sig i Svenska kyrkan.

GENOMFÖRANDE, METOD OCH MATERIAL

Rapporten baserar sig på Svenska kyrkans verksamhetsstatistik samt en återkommande enkätundersökning bland konfirmander och ledare som genomförts vid tre tillfällen: under läsåren 2007/2008, 2012/2013 och 2021/2022.¹ Enkäten är utformad inom ramen för ett samarbete mellan forskare och evangelisk lutherska kyrkor i tio europeiska länder.² De förändringar som Svenska kyrkan står inför kan därmed speglas mot utvecklingen i övriga Europa. De internationella jämförelserna publiceras under år 2024.³

För att få perspektiv och röster från både konfirmander och ledare består materialet av två delar: en enkät till konfirmander och en till ledare i konfirmandarbetet. Med ledare avses både anställda och ideella. Insamlingen har genomförts i två steg. Samma personer har fått svara på frågor en gång i början av konfirmandtiden och en gång i slutet. Förändringar undersöks därigenom mellan undersökningsåren, men också utvecklingen hos de enskilda konfirmanderna och ledarna under läsårsperioden.

För att spegla hela Svenska kyrkans konfirmandarbete har enkäten skickats till ett så kallat stratifierat men slumpmässigt urval av församlingar. För att beakta församlingarnas olikheter har det i urvalsprocessen tagits hänsyn till stiftstillhörighet, konfirmationssed, antal konfirmander, regionala variationer och om konfirmandtiden i huvudsak skett på läger eller ej. Inom ramen för dessa på förhand uppsatta kriterier har församlingarna valts ut slumpmässigt. Dock har nedgången i konfirmandantalet påverkat hur många församlingar som deltagit respektive år. I 2022 års undersökning skickades enkäten till sammanlagt 300 församlingar, varav 54 procent valde att delta. 2012 var motsvarande urvalsstorlek 60, där 70 procent deltog.

1. I rapporten används hädanefter 2007, 2012 och 2022 som beskrivning av läsårsperiod.

2. De tio länderna som ingår i den europeiska studien 2022 är Danmark, Estland, Finland, Norge, Polen, Schweiz, Sverige, Tyskland, Ungern och Österrike. För närmare beskrivning av det europeiska forskningsprojektet – se <http://konfirmandenarbet.eu/en/home-page/>

3. Se Schweitzer, Ilg & Simojoki 2010 samt Schweitzer, Niemelä, Schlag & Simojoki 2015 för sammanställningar av de tidigare studiernas resultat.

Utökandet av antalet deltagande församlingar beror på att allt färre har konfirmandverksamhet i egen regi. Genom att utöka antalet församlingar garanteras att ett visst svarsantal säkerställs, men också att urvalskriterierna återspeglar det som är församlingarnas realitet.⁴

TABELL 1. SVARSFREKVENNS I ENKÄTUNDERSÖKNINGEN 2007–2022

	ÅR 2007		ÅR 2012		ÅR 2022	
	ANTAL (N)	ANDEL (%)	ANTAL (N)	ANDEL (%)	ANTAL (N)	ANDEL (%)
FÖRSAMLINGAR	34	75	42	70	163	54
KONFIRMANDER	1061	53	779	62	777	48
LEDARE	196	48	202	38	421	49

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022

Av Svenska kyrkans verksamhetsstatistik framgår att det i 112 församlingar eller pastorat inte fanns någon folkbokförd konfirmand år 2021. Motsvarande siffra 2012 var 16 när hänsyn tas till församlings- och pastoratssammanslagningar. Det minskade antalet deltagare innebär att konfirmandarbetet idag inte nödvändigtvis sker på den enskilda församlingsnivån. År 2012 ansvarade den enskilda församlingen för konfirmandarbetet i drygt nio av tio fall. År 2022 är motsvarande siffra fem av tio. Pastoratssammanslagningar har påverkat arbetet. Idag koordinerar var tredje församling sitt konfirmandarbete i det egna pastoratets regi. Resterande genomför verksamheten tillsammans med andra församlingar som inte ingår pastoratet. Med anledning av organisationsförändringarna är det i 2022 års undersökning vanligt att två eller fler församlingar som valts ut i studien samarbetar. När så är fallet representerar ledarnas och konfirmandernas svar inte enbart den enskilda församlingen utan hela samarbetet. På så sätt blir resultaten representativa för hur verklighetens konfirmandarbete ter sig.

För analys av resultaten används både beskrivande och förklarande statistiska metoder. Skillnader och likheter mellan grupper och över tid diskuteras i rapportens löptext enbart om de är statistiskt signifikanta på 95 procents säkerhetsnivå. I bilaga 1 redogörs det närmare för metodologiska överväganden, bortfallsanalys och principiella förhållningssätt som genomsyrar rapportens kapitel.

4. Projektet är godkänt av Etikprövningsmyndigheten. Se beslut Dnr: 2021-01585.

INSAMLING AV MATERIALET I 2022 ÅRS UNDERSÖKNING

Det har gått 15 år mellan det första och sista undersökningstillfället. Tid är en källa till balansgång vad gäller enkätundersökningar. Å ena sidan är det viktigt att bibehålla frågor för att skapa jämförbarhet mellan åren. Å andra sidan är det viktigt att fånga in förändringar som skett under tiden. Därför har vissa frågor anpassats och kompletterats för att spegla dagens konfirmandarbete. Samtidigt har insamlingen och enkätutformningen skett i ett internationellt samarbete i syfte att kunna jämföra mellan länder. Frågor som ur ett svenskyrkligt perspektiv kan upplevas som irrelevanta kan ha en funktion i andra länder. Att ta reda på sådana skillnader ligger i det internationella projektets syfte. Det fokuset hanteras dock inte inom ramen för den här rapporten som enbart fokuserar på Svenska kyrkan.

Den svenska insamlingen av 2022 års material har skett i samarbete med stiftet. När projektet påbörjades, informerades de stiftsansvariga för konfirmandfrågor om vilka församlingar som blivit utvalda. Stiftsansvariga har därefter lämnat vidare information till ansvarig forskare om vilka ledare i församlingarna som ansvarar för konfirmation. Enkäterna har förmedlats via ett digitalt enkätverktyg alternativt papper till dessa ansvariga ledare. Eftersom konfirmanderna är under 16 år, har vårdnadshavarnas skriftliga samtycke inhämtats för samtliga som deltar i studien.⁵ Ledarna som skickat vidare enkäterna till sina konfirmander har dock inte vetat vem av dem som lämnat in samtyckesblankett till ansvarig forskare. Därigenom vet inte ledarna vilka av deras konfirmander som genom samtycke valt att slutligen ingå i studien.

För att kunna genomföra insamlingen så smidigt som möjligt gjordes en kartläggning för när konfirmandgrupperna börjat respektive slutat under läsåret 2021/2022. Drygt hälften av grupperna startade konfirmationstiden när Sverige präglades av pandemins restriktioner. Fram till februari 2022 begränsades dessa grupper från att träffas under normala förutsättningar. För den andra hälften påbörjades verksamheten först efter restriktionernas avskaffande. Genom att använda kartläggningen om vem som varit konfirmand under restriktionerna, har samtliga resultat i rapporten kunnat kontrolleras för huruvida begränsningarna spelat någon roll för ungdomarnas upplevelser. Om så varit fallet framgår detta i anslutning till det angivna resultatet. När den här rapporten skrivs är den officiella statistiken för konfirmation under 2022 inte ännu färdigrapporterad. I de kapitel som använder Svenska kyrkans verksamhetsstatistik används 2021 som referensår för jämförelserna över tid. Eftersom det året påverkades av restriktioner har samtliga slutsatser också studerats i relation till 2019

5. SFS 2003:460 18 §.

års statistik. På så sätt går det att identifiera vad som är en effekt av pandemin och vad som varit trender som startat redan innan.

FORSKNINGSÖVERSIKT

Rapporten är till sin karaktär en mångvetenskaplig antologi. Det innebär att varje kapitel har sitt eget primära syfte och frågeställning till vilken relevant forskning knyts. Forskningsöversikten är därför bred. Konfirmationstiden placeras in i ett större forskningsfält gällande ungas fritid och religionens förändring i samhälle.⁶ Texten struktureras utifrån tre huvudteman – sekularisering, ungas deltagande i organiserad fritidsverksamhet och fritidens meningsfulla funktion. Först sammanfattas dock grundläggande teoretiska perspektiv om hur ungas attityder och värderingar formas.

I sökandet formas attityder som tenderar att vara specifika för ungdomsgenerationen oavsett tidsålder.

I ungdomsforskningen finns två perspektiv för att synliggöra och förstå ungas individuella och kollektiva livsvillkor. Den första aspekten handlar om att betrakta ungdomstiden som en livsfas. Exempelvis utgår den psykologiska forskningen utifrån ett livsfasperspektiv som förklaring till varför identitetsfrågor är viktigare för unga än vuxna. Ungdomar har ännu inte behövt fatta större beslut kring arbete, utbildning eller livsstil. Det gör dem mer formbara, men också mer upptagna i sökandet efter vilka de är och vill vara.⁷ I skapandet av en stabil identitet som besvarar frågan ”vem är jag”, menar exempelvis psykologen Erik H. Erikson att detta svar föregås av en identitetsförvirring i ungdomsgenerationen.⁸ För vuxna är en sådan sökande process om det egna jaget inte lika viktig eftersom de redan fattat stora livsbeslut. I ämnet religion har hänvisningar till just detta perspektiv framförts som anledning till att unga har andra frågor kring religion än vuxna då tänkandet skiljer dem åt.⁹ I sökandet formas *attityder* som tenderar att vara specifika för ungdomsgenerationen oavsett tidsålder. När ungdomarna senare blir en del av vuxenvärlden och livsfasen en annan förändras attityderna.¹⁰

6. För aktuell forskningsöversikt avgränsad till konfirmation i Svenska kyrkan – se Klintborg 2023.

7. Hwang & Wängqvist 2014.

8. Erikson 1968.

9. Bergstrand 1990.

10. MUCF 2019.

Det andra perspektivet handlar om att se ungdomar som "levande seismografer" inför framtiden.¹¹ Genom att registrera förändringar i ungas värderingar blir deras berättelser en avläsning av samtiden och en angivelse om färdriktningen framåt. Värderingar är till skillnad från attityder förhållandevis få och stabila över tid. Medan attityder förändras, blir värderingarna som skapas under barn- och ungdomstiden en röd tråd som följer människor genom livet i agerande och bedömningar. Värderingarna skapas och förhandlas ständigt mellan personer i en given kulturell kontext. Det medför, ur en socialkonstruktivistisk tolkning, att tonåringar inte förhåller sig lika till tidigare eller kommande ungdomsgenerationer. Det skapar en kontrast till att se ungdomstiden som en livsfas. Tidigare erfarenheter och slutsatser om ungdomar medför utifrån ett "seismografiskt" angreppssätt, att tidigare forskning och erfarenheter inte belyser samtidens generation på ett rättvisande sätt.¹²

När livsfas- och seismografperspektiven förs ihop blir det möjligt att se hur individuella och kollektiva villkor tillsammans gör det möjligt att tolka och förstå förändringar hos Svenska kyrkans konfirmander. Genom att rikta fokuset mot hur individuella livsvillkor formas utifrån samhällskontexten ungdomar befinner sig i, kan deras handlingar och motiv bidra till utvecklingen av konfirmandarbetet.

SEKULARISERING OCH FRÅNVARO AV RELIGIÖS SOCIALISATION

Det framhålls ofta att Sverige är ett av världens mest sekulariserade länder.¹³ Sekularisering är ett begrepp som kan sammanfattas i ett påstående: när samhällen moderniseras får religionen minskad betydelse.¹⁴ Förändringens uttryck och dess följder för religionsutövandet skiljer sig dock åt eftersom sekulariseringen sker på olika nivåer. På det samhälleliga planet blir följderna som tydligast i skolundervisningen. Från att fram till 1960-talet ha haft en skolundervisning präglad av att unga skulle fostras i kristen tro, har utvecklingen i Sverige stegvis gått mot att religionsämnet syftar till att ge kunskaper och orientering om religion och livs-
åskådningsfrågor.

På det individuella planet har moderniseringen fört med sig ett ökat fokus på den enskilde personens liv. Betydelsen av religiösa traditioner minskar för gemene man medan det individuella

11. Lalander & Johansson 2007: 25; Furlong & Cartmel 2010.

12. Det har över tid riktats kritik mot skapandet av den här tudelningen i litteraturen, då båda perspektiven har som utgångspunkt att unga är annorlunda än vuxna. Kritikerna för fram ett perspektiv där unga snarare bör ses som aktörer med förmåga till reflektion och meningsskapande i sig själva. Se t.ex. Johansson & Sorbring 2018, s. 18–27 för vidare diskussion.

13. Hearpfer et al 2020.

14. Det finns också pågående diskussioner inom forskningen om att samtiden präglas av ett postsekulärt tillstånd. Se t.ex. Wilson & Steger 2013.

självförverkligandet blir mer viktigt. Häri inbegrips också förändringar gällande människors religiösa praktiker.¹⁵ På senare år har ett tredje plan införts i litteraturen, nämligen det organisatoriska planet. Nedgången i kyrkliga handlingar inom Svenska kyrkan och antalet medlemmar i religiösa samfund har förts fram som exempel på vad som händer när individ- och samhällsnivåerna sekulariseras och får följder för trossamfund och organisationer.¹⁶ Sekulariseringen tar sig således olika uttryck baserat på vilken nivå som studeras.

Sammantaget blir sekulariseringens följder tydliga när det kommer till konfirmationssedens utveckling under 1900- och 2000-talen. År 1970 konfirmerade sig 81 procent av alla femtonåringar i Sverige. År 2021 var motsvarande siffra 20 procent.¹⁷ Redan 1986 framgick hur motiven till att konfirmera sig kommit att bli en fråga om individuellt val snarare än tradition, som växelverkat med den successiva minskningen av konfirmander i Svenska kyrkan.¹⁸ När unga inte längre fostras i kristen tro inom ramen för skolväsendet menar religionssociologen Per Pettersson att förtroendet med religiös tradition kommit att bli en marginaliserad position i ungdomsgenerationen.¹⁹ Det gör att frågan om religiös socialisation i högre utsträckning knyts till det individuella planet. Då blir familjens intresse för kristen tro viktigare för skapandet av ungas värderingar än när detta skett på den samhälleliga nivån.²⁰

Betydelsen av religiösa traditioner minskar för gemene man medan det individuella självförverkligandet blir mer viktigt.

Av den anledningen har unga idag kommit att beskrivas som posttraditionella och religiösa individualister.²¹ Detta interagerar med människors trosföreställningar. Unga tenderar att hålla avstånd till kollektiva sammanhang som de upplever förpliktiga till ett religiöst språk eller sammanhang som de inte känner till. David Thurfjells intervjuer med kristna personer visar hur de möter en förväntan om att en kristen ska tro på ett visst sätt.²²

15. Joas 2015, s. 66–67; Dobbelaere 2002.

16. Hagevi 2011; Dobbelaere 2002.

17. <https://www.svenskakyrkan.se/statistik>, besökt 2023-01-27.

18. Gustafsson 1986.

19. Pettersson 1988.

20. Hagevi 2002 s. 70.

21. Von Brömssen 2016; Boeve 2008 s. 194–195.

22. Thurfjell 2015, s. 198.

Religion och tro sammankopplas därigenom i en föreställningsbild av hur kristna är. När föreställningsbilden kommer till uttryck i människors attityder och värderingar gällande religiositet, blir förväntan att tro handlar om färdigformulerade trosföreställningar. Dessa trosföreställningar tar sedan individen ställning till snarare än att utgå ifrån egna erfarenheter.

Konkurrensen om ungas fritid har länge varit stor i urbana miljöer.

UNGA ÄR AVVAKTANDE TILL ORGANISERAT FÖRENINGSENGAGEMANG

En annan tendens i forskningen handlar om att unga generellt är avvaktande till att engagera sig i organiserade fritidsaktiviteter. Föreningsengagemang i civilsamhället går generellt neråt. Det är inte någon enskild företeelse kopplad till trossamfund. Mot bakgrund av den utvecklingen har dagens forskning om ungas fritid börjat intressera sig alltmer för den öppna, icke-organiserade fritidsverksamheten. Intresset för detta forskningsområde grundar sig bland annat i att det är möjligt att nå ungdomar som den organiserade verksamheten inte lyckas med.²³ Liknande resultat kan anas även inom Svenska kyrkans öppna respektive regelbundna barn- och ungdomsverksamhet. Dessa två engagemangsformer i församlingarna når barn och unga med delvis olika uppväxtvillkor.²⁴

Sekulariseringen och det minskade föreningsengagemang är två sidor av samma mynt. Båda processerna kan antas påverka ungas vilja att konfirmera sig. En av förklaringarna till nedgången i föreningsengagemang handlar om att människors agerande blir alltmer individualiserat. Med individcentreringen följer en tvekan att låta sig räknas in i ett kollektiv eller som medlem i någon grupp. Viljan att engagera sig i samhälls- och existentiella frågor finns fortfarande, men det finns en avvaktan mot att låta motivationen kanaliseras genom engagemang i det organiserade föreningslivet.²⁵

En nyckelförklaring till det minskade intresset kopplas till tid. Att inte ha tid är den vanligaste anledningen till att unga idag avstår från fritidsaktiviteter.²⁶ Konkurrensen om ungas fritid har länge varit stor i urbana miljöer. I städer finns en större mångfald av fritidsaktiviteter att välja på både inom och utanför det organiserade föreningslivet.²⁷ Så är fortsatt fallet, men digitalisering och

23. Se t.ex. Geidne et al 2016; Lindström 2010; Francis & Kentel 2008.

24. Fransson, Bromander & von Essen 2022, s. 63.

25. MUCF 2020; MUCF 2021; Kelly 2023.

26. MUCF 2020.

27. Sörbom 1999; Sörbom 2002.

förändrade mönster i exempelvis ungas skolgång innebär att motsvarande utveckling också präglar rurala områden.²⁸ Följden blir att ungas val av meningsfull fritidssysselsättning blir en kalkylering där intresset för föreningens syfte i kombination med tiden det tar att engagera sig, vägs mot varandra.

FRITIDENS MENINGSFULLA FUNKTION

Ett tredje tema som berör temat unga och religion handlar om meningsfullhet. Exempelvis hävdar sociologen Aaron Antonovsky att meningsskapande element uppstår hos individer när de får uppleva en känsla av sammanhang som gör livet begripligt, hanterbart och meningsfullt.²⁹ Ungdomskulturer skapas och formas genom att individens behov uppkommer och bryts mot omgivningen. Därigenom blir kultur en vana som omformar ungas livsvillkor till positiva, meningsfulla aktiviteter och uttryckssätt.³⁰

Existentiella frågor får ur detta perspektiv en viktig funktion i vad som ger människor mening. Ur ett religionspsykologiskt perspektiv kan människors sökande och användning av religiösa symboler, berättelser, ritualer, platser eller kyrkor skapa en existentiell meningsfullhet. De bärande elementen i livet kan då hämtas från religioner och livsåskådningar – inte minst vid identitetsbyggande och sökande efter livets mening. Livets mening blir också viktigare i en tid när ungas självuppskattade psykiska ohälsa i form av stress, oro och ångest ökar.³¹ Det organiserade föreningslivet och andra platser för ungas fritid blir en plats där kollektiva strategier för att hantera dagliga stressfaktorer kan utvecklas.³² Samtidigt är ungas fritid inte alltid endast meningsfull utan också kravfylld.³³ Föreningsengagemang kan reproducera könade normer om ansvarstagande och respektabilitet.³⁴ Detta syns inte minst hos tonårstjejer, vars attityd till fritid och föreningsengagemang förändras i relation till den självupplevda psykiska hälsan och välmående. Medan föreningsengagemang har en skyddande effekt för killars psykiska hälsa och stressnivå, uteblir den effekten för tjejer.³⁵ Det beror på att tjejer gör en annan definition av vad fritid är. Tjejer uttrycker att deras fritid är något som börjar efter att de varit på föreningsaktiviteterna. Då är de enligt egen utsago lediga ”på riktigt” från prestationskrav och stress. Denna åtskillnad mellan ett organiserat föreningsengagemang och fritid gör inte killar.³⁶ Huruvida religionen och konfirmationstiden kan spela roll för att skydda mot psykisk ohälsa är dock betydligt mindre undersökt.

28. MUCF 2019; Gotfredson 2021.

29. Antonovsky 2005.

30. Johansson et al 1999, s. 13.

31. MUCF 2019.

32. Gotfredson 2021.

33. MUCF 2020.

34. Gotfredson 2021.

35. MUCF 2020.

36. MUCF 2020; CIF 2017.

Om konfirmationstiden uppfattas som meningsfull av ungdomarna själva och något som bär dem vidare genom livet, behöver meningsskapandet beaktas ur de samhälleliga och kulturella förändringarna som sker kring religion. Omgivningen skapar rammar för ungas kunskap, tillgång och språk när det kommer till religiösa berättelser, symboler och riter. Ungas attityder och värderingar om religion och tro kommer därför att antas påverka om de själva upplever att tron kan vara en byggsten i att hitta mening. Konfirmationstiden i Svenska kyrkan hamnar då i skärningspunkten mellan meningsskapande, sekulariseringen och individualiseringens avtryck på föreningslivet i stort. Sekulariseringen för med sig att den kristna tron, och valet att konfirmera sig, blir ett av många självständiga val som ungdomar gör.³⁷ När konfirmation som ett förväntat självständigt val möter en ökad konkurrens av meningsfulla fritidsaktiviteter blir följden att det blir svårare att rekrytera konfirmander. För de som ändå tar detta aktiva beslut, förväntas motiven utgöra en högre grad av religiös nyfikenhet än tidigare. Huruvida det är fallet och vilka följder det får i församlingsarbetet kommer den här rapporten att söka svar på.

DISPOSITION

Den här rapporten består av åtta kapitel som på olika sätt bidrar till att studera konfirmationens förändring i Svenska kyrkan.

Kapitel 1 ger en introduktion till rapportens uppkomst och genomförande. Sara Fransson placerar in konfirmation i en större samhällskontext. Här diskuteras sekularisering, ungas ökade motvilja att engagera sig i organiserade fritidsverksamheter och fritid som en meningsfull resurs.

Kapitel 2 handlar om trender i Svenska kyrkans konfirmandverksamhet. Sara Fransson och Josephine Ganebo Skantz visar utifrån Svenska kyrkans officiella statistik hur konfirmationsseden har tappat i ställning på landsbygden under de senaste tio åren. Det beskrivs också hur andelen deltagare som döps under sin konfirmationstid nästan fördubblats under de senaste åren.

Kapitel 3 tar ett sociologiskt perspektiv för att undersöka hur ungdomarnas motiv till att bli just konfirmander har förändrats under de senaste femton åren. Sara Fransson presenterar hur det sker en successiv förflyttning från traditionsbaserade motiv, till att konfirmation alltmer blir ett självständigt val. De historiska motivskillnaderna som funnits mellan stad och land finns nu istället mellan tjejer och killar. Ett ökat spänningsförhållande mellan upplevelse- och erfarenhetsbaserade kunskapsideal identifieras också. Kapitlet visar även hur andelen konfirmander som inte är nöjda med sin konfirmationstid ökar något.

37. Taylor 2007.

Kapitel 4 tar avstamp i Svenska kyrkans riktlinjer för konfirmandarbetet. Sara Fransson och Maria Wingård studerar hur ledarnas perspektiv på konfirmationstidens syfte rimmar med riktlinjernas målbeskrivningar. Även om gemenskap är det viktigaste målet sker det en rörelse i ledarstaben över tid. Det blir viktigare för ledarna att konfirmanderna utöver gemenskap, också skapar en igenkänning av kristen praktik med hjälp av pedagogiska verktyg.

Kapitel 5 har ett religionspedagogiskt förhållningssätt till de metoder som används i konfirmationsundervisningen. Utifrån en teoretisk förståelse för att didaktikens samtliga frågor är av betydelse för lärandet, undersöker Caroline Klintborg och Sara Fransson hur metodanvändning och ungas lärande under konfirmationstiden hänger samman med ledarnas ökade tidspress och grundsyn.

Kapitel 6 identifierar betydelsefulla faktorer för att ledarna ska vara nöjda med såväl sina egna arbetsinsatser som församlingens generella arbete med konfirmandfrågor. Sara Fransson och Cecilia Nahnfeldt visar hur det blivit allt vanligare att det lokala konfirmandarbetet organiseras i arbetslag, men att det innebär att konflikterna mellan ledarna ökar. Utifrån arbetslivs- och organisationsforskning problematiseras och diskuteras den ökade konfliktnivån och öppnar upp för möjliga vägar framåt för arbetslagen.

Kapitel 7 tar avstamp i konfirmationsteologin. Karin Rubenson skriver om konfirmationsteologi med utgångspunkt i förståelser av konfirmation som dopets, ställningstagandets, delaktighetens och sändningens teologi. Kapitlet innehåller dels en sammanfattning av konfirmationens historiska och teologiska ställning i Svenska kyrkan, dels en diskussion om delaktighet och sändning utifrån konfirmationsgudstjänstens liturgiska texter.

Kapitel 8 reflekterar över rapportens olika bidrag. Konfirmandarbetslaget i Mariefreds församling bestående av Elise Lindkvist, Anci Näslund och Emilia Fäldt skriver om den levda verkligheten bakom siffrorna utifrån sin församlingserfarenhet. I den avslutande reflektionen formuleras några avgörande vägval för Svenska kyrkan vad gäller konfirmationens framtid och utformning.

REFERENSER

- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Bokförlaget Natur och Kultur.
- CIF (2017). *Idrottens samhällsnytta – en vetenskaplig översikt av idrottsrörelsens mervärden för individ och samhälle*. Centrum för idrottsforskning 2017:1.
- Dobbelaere, K. (2002). *Secularization. An Analysis of Three Levels*. Oxford: P.I.E. Peter Lang.
- Francis, N. & Kentel, J.A., (2008). The fun factor: Adolescents' self-regulated leisure activity and the implications for practitioners and researchers. *Leisure/Loisir* 32: 65–90.
- Fransson, S., Bromander, J. & von Essen, J. (2022). *Av fri vilja på fri tid – Ideellt arbete i Svenska kyrkans barn- och ungdomsverksamhet på 2020-talet*. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Geidne, S., Fredriksson, I., & Eriksson, C. (2016). What motives are important for participation in leisure-time activities at Swedish youth centres? *Leisure/Loisir* 32: 65–90.
- Gotfredsen, A. (2021). *Carving out collective spaces – Exploring the complexities of gender and everyday stressors within rural youth leisure*. Umeå: Umeå universitet.
- Gustafsson, G. (1986). *Vad påverkar konfirmeringsfrekvensen? Några resultat från en undersökning i Malmö*. Religion & Samhälle. Stockholm: Religionssociologiska institutet.
- Haerper, C., Inglehart, R., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano J., M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen et al. (2020). *World Values Survey: Round Seven – Country-Pooled Datafile*. Madrid, Spain & Vienna, Austria: JD Systems Institute & WVSA Secretariat.
- Hagevi, M. (2002). Religiositet i generation X. I: Oscarsson, Henrik (red.): *Spår i framtiden. Ung-SOM-undersökningen, Västsverige 2000*. SOM-rapport nr 28. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Hagevi, M. (2011) Secularization and Sacralization at three levels in Sweden from the mid twentieth century. *Kyrkohistorisk årsskrift*. 111 (1) 147–155.
- Joas, H. (2015). *Tro som alternativ: kristendomens framtidsutsikter*. Göteborg: Daidalos.
- Kelly, D.C. (2023). Inspiring Gen Z Voters to Participate in Voting and Volunteering. *Advances in Applied Sociology*. Vol. 13. No 1.
- Lindström, L. (2010). Citizenship and Empowering Processes: A Study of Youth Experiences of Participation in Leisure Activities. *Citizenship. Social and Economics Education*.
- MUCF (2019). *Unga med attityd – Hälsa, Fritid och Framtid*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- MUCF (2020). *Ungas rätt till en meningsfull fritid – tillgång, trygghet och hinder*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- MUCF (2021). *Vilja att förändra: Drivkrafter, hinder och utmaningar för ungas samhällsengagemang*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Pettersson, T. (1988). *Bakom dubbla lås. En studie av små och långsamma värderingsförändringar*. Projektet Framtida folkrörelser. Stockholm: Institutet för framtidsstudier/ Forskningsrådsnämnden/Liber.
- Schweitzer, F., Ilg, W., Simojoki, H. (2010). *Confirmation Work in Europe*. Tübingen: Gütersloher Verlagshaus.

Schweitzer, F., Simojoki, H. & Niemelä, K. (2015). *Youth, Religion and Confirmation Work in Europe: The second study*. Tübingen: Gütersloher Verlagshaus.

SFS 2003:460, 18 §. Lagen om etikprövning av forskning som avser människor.

Svenska kyrkans statistik (2023). Tillgänglig: <https://www.svenskakyrkan.se/statistik/2023-01-20>].

Sörbom, A. (1999). Engagemang med förhinder. I: Amnå, Erik (ed.): *Det unga folkstyret. Demokratiutredningens forskarvolym VI* (SOU 1999:93).

Sörbom, A. (2002). *Vart tar politiken vägen? Om individualisering, reflexivitet och görbarhet i det politiska engagemanget*. Stockholm: Stockholms universitet.

Taylor, C. (2017). *A Secular Age*. Cambridge: Harvard university press.

Von Brömssen, K. (2016) Religious education at schools in Europe. Part 3: Northern Europe. *British Journal of Religious Education*. 38(1):104–106.

Wilson, E. K. & Steger, M. B. (2013). Religious Globalisms in the Post-Secular Age. *Globalizations*, 10:3, 481–495.



FOTO: ALEX GIACOMINI/KON

Trender i Svenska kyrkans konfirmandverksamhet

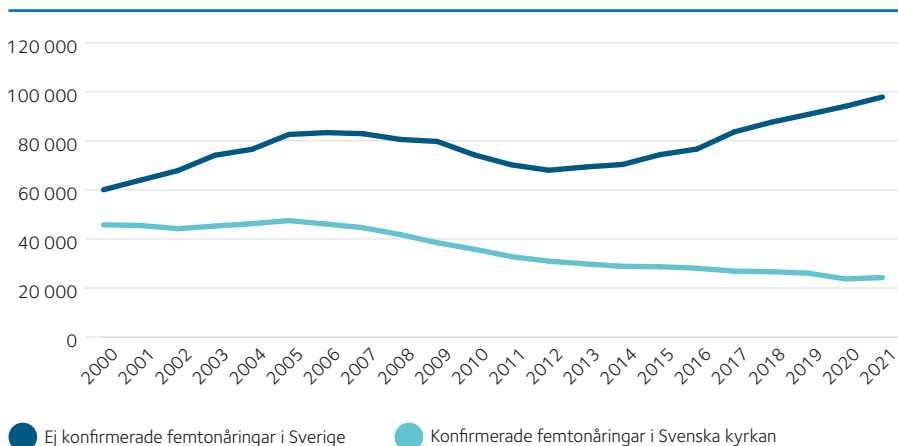
Sara Fransson och Josephine Ganebo Skantz

Det här inledande kapitlet ger en översikt om konfirmationens utveckling i Svenska kyrkan under 2000-talet. Genom att studera konfirmationssedens förändring och vilka ungdomar som söker sig till kyrkan, identifieras pågående trender. Inledningsvis presenterar vi verksamhetsstatistik där särskilt fokus läggs på förändringar inom stiftet. Därefter följer ett avsnitt om vem det är som väljer att konfirmera sig.

KONFIRMATIONSSEDEN I FÖRÄNDRING

Av Sveriges 122 000 femtonåringar valde cirka 24 000 av dem att under 2021 konfirmera sig i Svenska kyrkan. 2012 var den siffran 31 000. När det europeiska samarbetsprojektet genomfördes för första gången 2007 var det 44 600 tonåringar i Sverige som konfirmerade sig. Antalet deltagare går successivt ner över tid. Glappet mellan andelen konfirmerade och icke-konfirmerade ungdomar i Sverige ökar, se figurerna 1 och 2. Avståndet beror på två huvudsakliga faktorer. Antalet femtonåringar i Sverige har ökat samtidigt som antalet barn i varje årskull som inte döps in i Svenska kyrkan vuxit. En betydande del av den förstnämnda ökningen utgörs av barn med utrikes födda föräldrar. Den andra faktorn avser en allt svagare kyrklig tradition bland Svenska kyrkans medlemmar. Minskad dopsed har en eftersläpande effekt på konfirmationsseden. De som konfirmerade sig 2012 föddes år 1997. I deras årskull var det 78 procent av alla nyfödda barn som döptes. För de som föddes år 2006 och utgör basen för konfirmandantalet år 2021, var motsvarande andel döpta 65 procent. Nedgången gällande dop- och konfirmationssed hör således ihop.

FIGUR 1. KONFIRMERADE OCH ICKE-KONFIRMERADE FEMTONÅRINGAR I SVERIGE 2000–2021 (ANTAL)



KÄLLA: SVENSKA KYRKANS STATISTIKDATABAS.

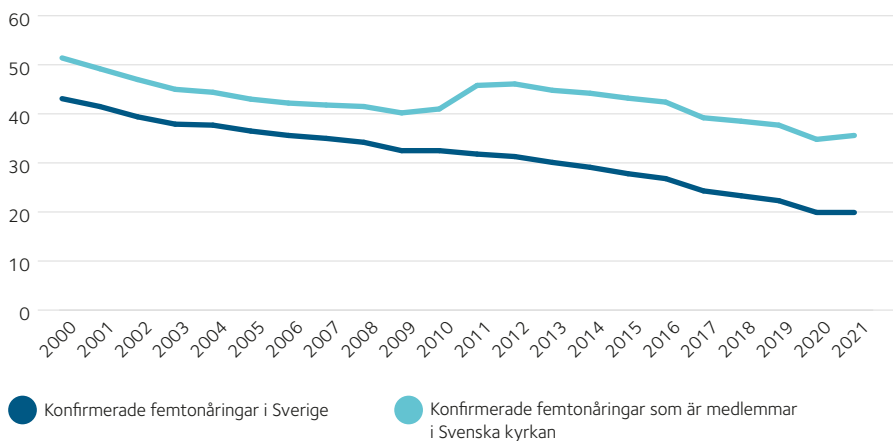
Även bland de som genom dopet är medlemmar i Svenska kyrkan är det en längre andel som väljer att konfirmera sig. Som framgår av figur 2 är konfirmationsleden sedan 2001 inte längre en majoritetssed bland kyrkans medlemmar. Längre har de regionala variationerna i kyrkliga handlingar framhållits som bärande slutsatser i studier om befolkningens relation till kyrkan. Det är exempelvis vanligare att medlemmar på gles- och landsbygden låter döpa sitt barn eller låter begravningar ske enligt Svenska kyrkans ordning.¹ Motsvarande skillnader mellan stad och land har också genom historien präglat konfirmationsleden.² Av figur 3 går det att utläsa att sådana regionala skillnader fortfarande existerar vad gäller konfirmation, men att differensen minskar.

Idag ligger andelen konfirmerade medlemmar på glesbygden på motsvarande nivå som storstäderna gjorde för tio år sedan.

1. Sandberg, Sjölin & Ganebo Skantz 2019, s. 34–35; Helgesson Kjellin, Sandberg & Sjöberg 2021, s. 34–36.

2. Willander 2015.

FIGUR 2. KONFIRMATIONSSEDEN HOS TILLHÖRIGA OCH ICKE-TILLHÖRIGA FEMTONÅRINGAR 2000–2021 (PROCENT)



Kommentar: Mellan 2010 och 2011 ökade andelen konfirmerade av femtonåringar som är medlemmar i Svenska kyrkan. Det är en följd av att de som konfirmerades 2010 och före föddes in i Svenska kyrkan, medan de som konfirmerades 2011 och senare döptes in i Svenska kyrkan.

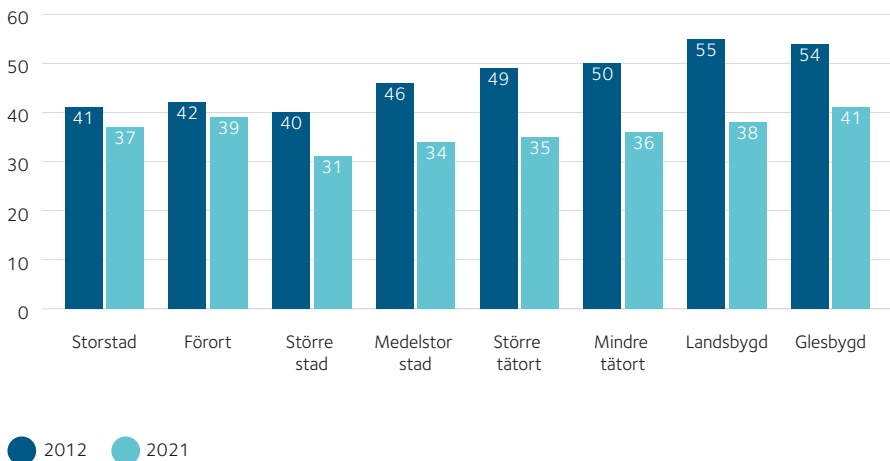
KÄLLA: SVENSKA KYRKANS STATISTIKDATABAS.

Utvecklingen med en sjunkande andel medlemmar som väljer att konfirmera sig präglar hela landet, men är tydligast där seden tidigare varit starkast. 2012 valde 55 procent av femtonåringarna som var medlemmar i Svenska kyrkan och bodde på landsbygden att konfirmera sig. Motsvarande andel 2021 var 38 procent. Det är en minskning med 17 procent. Det kan jämföras med storstäderna där nedgången var fyra procent under samma tidsperiod. Idag ligger andelen konfirmerade medlemmar på glesbygden på motsvarande nivå som storstäderna gjorde för tio år sedan. Trenden är att den sjunkande andelen konfirmerade är som mest distinkt utanför storstäderna, förorterna och de större städerna. Även när hänsyn tas till pandemin kvarstår slutsatsen i jämförelse med 2019 års siffror.

Variationerna tunnans således ut inom kyrkan och får en delvis annan karaktär. Det är fortfarande något mer vanligt att konfirmera sig på glesbygden än i övriga landet. Däremot är det idag vanligare att konfirmera sig bland tillhöriga femtonåringar i förorter än på landsbygden. Dessutom har storstäder, som tidigare kategoriserats som områden med historiskt svag kyrklig sed³, en högre andel konfirmerade än andra städer. Det innebär att konfirmationsseden i detta avseende inte längre följer övriga trender i kyrkliga seder.

3. Bromander 2012.

FIGUR 3. KONFIRMATIONSSED UPPDELAT PÅ REGION BLAND TILLHÖRIGA FEMTONÅRINGAR (PROCENT)

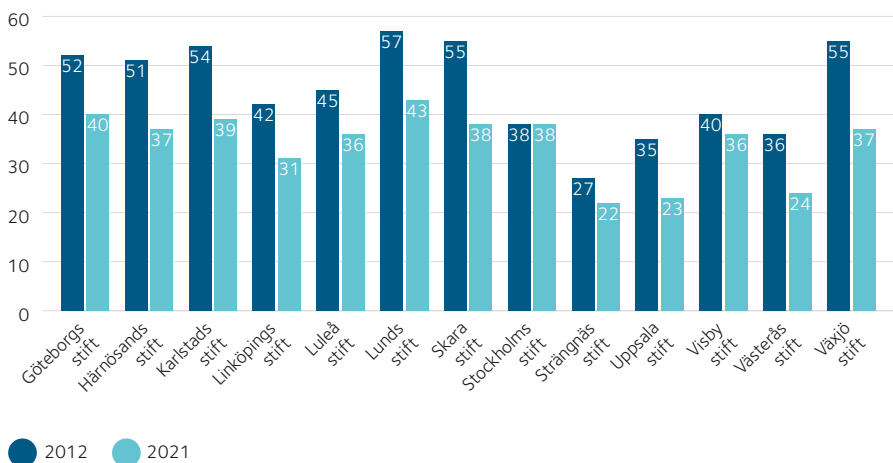


KÄLLA: SVENSKA KYRKANS STATISTIKDATABAS.

En av förklaringarna till varför så är fallet återfinns i skillnader mellan stift. I figur 4 visar vi hur andelen konfirmander minskar i samtliga stift, undantaget Stockholm. I Stockholms stift har andelen konfirmerade medlemmar varit oförändrad.

Minskningen mellan åren 2012 och 2021 är följaktligen som tydligast utanför Stockholm. På vissa håll är nedgången särskilt betydande. I Växjö stift har siffrorna minskat från 55 till 37 procent. Även Härnösands, Karlstads och Lunds stift har sett en större procentuell minskning än övriga stift. När hänsyn tas till pandemin och nedgången relateras till 2019 års siffra, framgår att nedgången redan då var större i dessa stift. Pandemin har således snarare påskyndat trenden än att bara ha varit en parentes i sammanhanget.

FIGUR 4. KONFIRMATIONSSED UPPDELAT PÅ STIFT BLAND TILLHÖRIGA FEMTONÅRINGAR (PROCENT)



KÄLLA: SVENSKA KYRKANS STATISTIKDATABAS.

KONFIRMANDERNAS SOCIOEKONOMISKA BAKGRUND

I det här avsnittet skiftar vi fokus och material från Svenska kyrkans verksamhetsstatistik, till att undersöka konfirmandernas socioekonomiska bakgrund och deras föräldrars relation till kyrkan. På så sätt skapas en bild av vad som kännetecknar deltagarna i konfirmandverksamheten och hur de skiljer sig från den del av ungdomsgenerationen som väljer bort konfirmation.

I Stockholms stift har andelen konfirmerade medlemmar varit oförändrad.

När ett helhetsperspektiv tas om vilka som är medlemmar i Svenska kyrkan idag, konstaterar vi att medlemskåren skiljer sig mer från befolkningen i sin helhet än vad som tidigare varit fallet. Motsvarande utveckling återfinns även hos ungdomarna. Det är en något högre andel kvinnor som är medlemmar i den totala medlemskåren, 53 procent. Könsskillnaderna ökar ju äldre medlemmarna blir då kvinnor lever längre. Män träder också i högre grad ut ur kyrkan i vuxen ålder.⁴ Motsvarande diskrepans finns även bland konfirmanderna, se figur 5. Över tid har det blivit vanligare att tjejer konfirmerar sig än killar. Som ett exempel var 59 procent av de som konfirmerade sig år 2021 tjejer. Vi ser en liten, men successiv ökning av könsskillnaderna i vem som blir konfirmand, trots avsaknad av könsskillnader i föräldrarnas val att döpa sina barn.⁵ Motsvarande skillnad finns också bland konfirmander som deltagit i enkätundersökningen. Av de som svarat på studien 2022 anger 58 procent att de identifierar sig som tjejer, medan 39 procent är killar. På så sätt skiljer sig inte urvalet av konfirmander i enkätstudien från totalen. Däremot bör det nämnas att tre procent av konfirmanderna som deltagit i undersökningen uppger att de är icke-binära. Det är inte möjligt att beakta i den officiella statistiken.⁶ Icke-binär är ett paraplybegrepp som innehåller många olika definitioner av identiteter bortom de binära könen tjej och kille.⁷

Även när det kommer till utländsk bakgrund skiljer sig kyrkans medlemmar och konfirmander åt från befolkningen i stort.

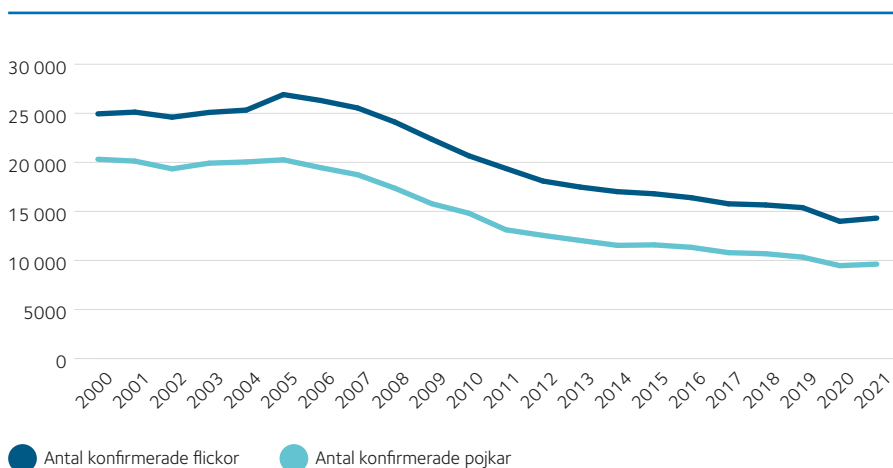
4. Svenska kyrkan Kbok medlemsstatistik. Bland medlemmar som är 85 år och äldre är 65 procent kvinnor.

5. Sandberg, Sjölin & Ganebo Skantz 2019, s. 31–33.

6. Statistik som hämtas från Svenska kyrkans officiella statistik baseras på juridiskt kön. Statistik hämtad från enkätundersökningen baseras på könsidentitet. Den skillnaden möjliggör en uppdelning mellan juridiskt kön och könsidentitet.

7. För närmare diskussion kring begrepps användning och unga HBTQ-personer, se MUCF 2022.

FIGUR 5. ANTAL KONFIRMERADE UPPDELAT PÅ JURIDISKT KÖN 2000–2021



KÄLLA: SVENSKA KYRKANS STATISTIKDATABAS.

Även när det kommer till utländsk bakgrund skiljer sig kyrkans medlemmar och konfirmander åt från befolkningen i stort. Föga förvånande är det vanligare att Svenska kyrkans medlemmar är födda och uppvuxna i Sverige än befolkningen i stort. Enligt Statistiska Centralbyrån är 80 procent av Sveriges invånare födda i landet. Motsvarande siffra bland kyrkans medlemmar är 96 procent.⁸ När andelen utrikesfödda bryts ner till att enbart inkludera landets femtonåringar kan vi konstatera att drygt 15 procent av dem är födda utanför landsgränsen. Bland konfirmanderna i enkätstudien är siffran drygt det halva, 7 procent. Skillnader som finns i medlemskårens helhet återfinns således bland konfirmanderna även om skillnaden inte är lika stor.

En tredje bakgrundsfaktor som skiljer ut kyrkans medlemmar handlar om inkomstnivåer. Visserligen tenderar den genomsnittlige vuxna medlemmen i Svenska kyrkan idag vara i någon form av förvärvsarbete som ligger nära den vuxna befolkningen i stort.⁹ Däremot har de yngre medlemmarna lägre inkomster än jämnåriga icke-medlemmar. Det beror på att kyrkans unga medlemmar i högre utsträckning än riksgenomsnittet studerar vidare på högskola eller universitet. Följaktligen har de efter några års studier ofta en avklarad högskole- eller universitetsutbildning.¹⁰ Motsvarande resultat går också att urskilja när det kommer till

8. Bromander & Jonsson 2018 s. 20ff; Babajan och Jonsson 2021; Jonsson, Svensson och Sandberg 2020.

9. Willander & Stockman 2020, s. 36.

10. Bromander & Jonsson 2018, s. 20; Fransson, Bromander & von Essen 2022, s. 58.

konfirmandernas föräldrar. Det är mer vanligt att ungdomar som har föräldrar med någon form av eftergymnasial utbildning söker sig till konfirmandverksamheten.¹¹

Den högre utbildningens avkastning i form av hushållets inkomster sprider sig ner till vilka samband som finns när det kommer till vem som väljer att konfirmera sig. I likhet med dopet, finns det ett positivt samband mellan att vara konfirmand och komma från ett hushåll där de vuxna har en hög inkomst.¹² Som ett exempel kan nämnas att drygt hälften av samtliga konfirmander 2015 tillhörde ett höginkomsthushåll. Motsvarande siffra bland samtliga femtonåringar i Sverige var vid samma tidpunkt en tredjedel. Utöver den högre utbildningsnivån, beror skillnaden även på att konfirmander mer vanligen lever i familjer där föräldrarna är gifta och bor ihop än ungdomarna som väljer bort konfirmation.¹³ Inkomstglappet mellan konfirmander och deras jämnåriga när det kommer till deras uppväxtvillkor har även ökat över tid.¹⁴

BETYDELSEN AV FÖRÄLDRARNAS MEDLEMSKAP I SVENSKA KYRKAN

Genom att använda material som finns tillgängligt via Statistiska Centralbyrån visar tidigare forskning att det sker små förändringar avseende konfirmandföräldrarnas relation till Svenska kyrkan. Föräldrarnas medlemskap påverkar beslutet att låta döpa sina barn när de är små.¹⁵ Som Sara Fransson konstaterar i kapitel 3 i den här rapporten, blir det egna dopet som barn också ett allt viktigare motiv för tonåringarna att anmäla sig till konfirmationen femton år efter detta dop. Likväl är det en större andel av deltagarna som enbart har en eller ingen förälder som är medlem i Svenska kyrkan jämfört med tidigare konfirmandgenerationer.¹⁶ Det är inte möjligt att med det tillgängliga materialet studera orsaker till resultatet. En potentiell förklaring kan ligga i att föräldrarna går ur Svenska kyrkan mellan perioden då barnet döpts och samma barn sedan väljer att konfirmera sig. Sammanfattningsvis kan vi emellertid konstatera att betydelsefulla faktorer för att bli konfirmand i Svenska kyrkan är tämligen beständiga genom 2000-talet. Den viktigaste rekryteringsfaktorn sett ur relationen till kyrkan, är att bli döpt som nyfödd. Det följs av att båda föräldrarna tillhör Svenska kyrkan alternativt att minst en förälder är tillhörig. När enbart en förälder är tillhörig är mammans medlemskap i kyrkan viktigare än pappans.¹⁷

11. Ganebo Skantz 2019.

12. Ibid

13. Ibid

14. Ibid

15. Ibid

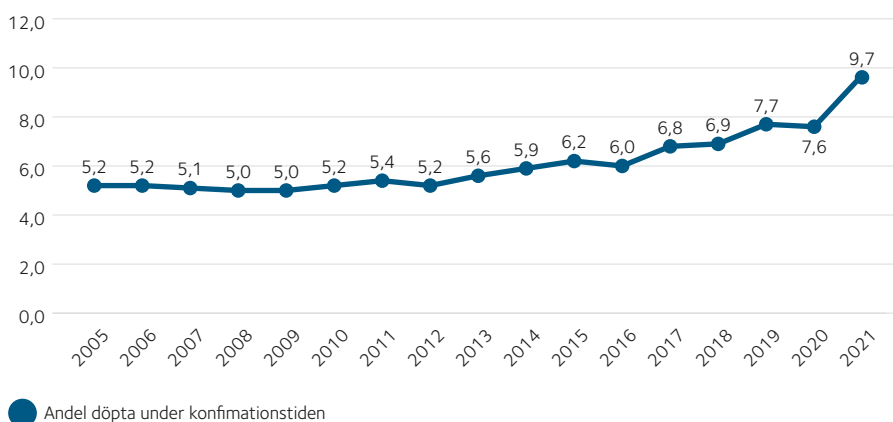
16. Ibid

17. Ibid

UNGA SOM DÖPS UNDER KONFIRMATIONSTIDEN

Det finns inom Svenska kyrkan en trend mot att andelen unga som döps i samband med konfirmationstiden ökar, se figur 6. Sedan första enkätundersökningen genomfördes 2007 har andelen unga som låter sig döpas under sin konfirmationstid nästan fördubblats. Då var drygt en av tjugo deltagare inte döpta som spädbarn. År 2021 hade den siffran ökat till nästan var tionde deltagare. Sedan 2016 har den här andelen kontinuerligt vuxit, vilket kan antas vara en utveckling som också fortsätter i framtiden givet förändringar i dopseden.

FIGUR 6. ANDEL DÖPTA UNDER KONFIRMATIONSTIDEN AV ALLA KONFIRMANDER I SVENSKA KYRKAN 2005–2021 (PROCENT)

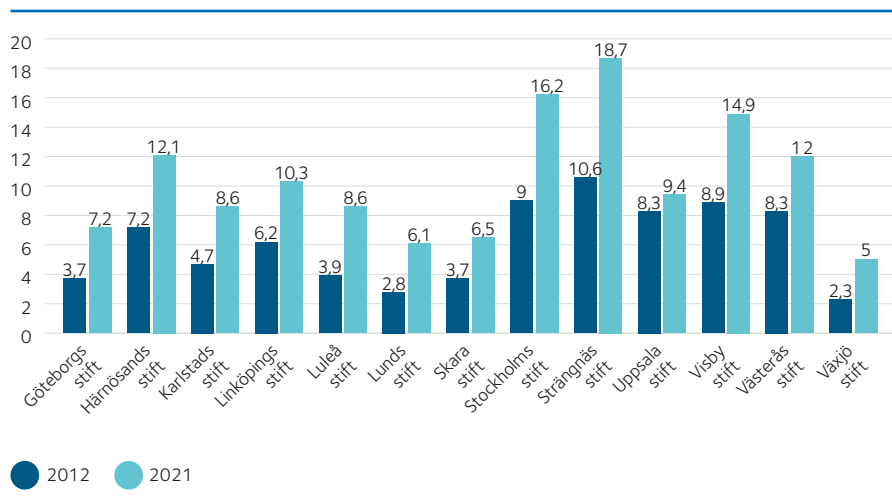


KÄLLA: SVENSKA KYRKANS STATISTIKDATABAS.

Det finns inom Svenska kyrkan en trend mot att andelen unga som döps i samband med konfirmationstiden ökar ...

Andelen konfirmanddop skiljer sig dock mellan regioner och stift. Det är mer frekvent förekommande i Mälardalen inklusive Stockholm. År 2021 döptes 18,7 procent av alla konfirmander i Strängnäs stift under konfirmandtiden. I Stockholms stift döptes 16 procent. I dessa två stift har också den procentuella ökningen av konfirmanddöpta varit som störst under de senaste tio åren. Dock ökar andelen i alla stift, se figur 7. Det stift som sett den lägsta ökningen är Uppsala stift där andelen unga som döps under konfirmandtiden ökat med 1,1 procentenheter.

FIGUR 7. ANDEL DÖPTA UNDER KONFIRMATIONSTIDEN AV ALLA KONFIRMANDER I SVENSKA KYRKAN UPPDELAT PÅ STIFT (PROCENT)



KÄLLA: SVENSKA KYRKANS STATISTIKDATABAS.

Utifrån sammanställning av tidigare forskning kan vi konstatera att den här växande minoritetsgruppen skiljer sig från majoriteten av deltagarna som döptes som barn. De som döps i samband med konfirmationen kommer mer vanligen från låginkomsthåll. Drygt en tredjedel av dem kommer från sådana förhållanden jämfört med en femtedel bland deltagarna som döpts som barn.¹⁸ En av anledningarna till diskrepansen kan återföras till att de som döps i samband med konfirmationstiden oftare lever med en ensamstående förälder. Den här föräldern tenderar dock att ha en eftergymnasial utbildning i likhet med de övriga konfirmanderna.¹⁹

18. Ganebo Skantz 2019.

19. Ibid.

AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SAMMANFATTNING

Det här kapitlet har syftat till att ge en översikt om konfirmationssedens utveckling i Svenska kyrkan under 2000-talet. Vi ville också identifiera trender om vilka konfirmanderna är sett till deras socioekonomiska bakgrund. I kapitlet visar vi hur det fortsatt är vanligt att konfirmera sig på glesbygden, men att skillnaderna mellan regioner minskar. Framför allt har konfirmationsseden tappat i ställning på landsbygden jämfört med sedens ställning på samma plats för tio år sedan. Exempelvis är det idag vanligare att ungdomar som bor i förorter och är medlemmar i Svenska kyrkan konfirmerar sig, än motsvarande grupp som bor på landsbygden. Förändringen innebär att konfirmation inte nödvändigtvis följer andra trender vad avser kyrkliga seder. Om forskningsöversiktens socialkonstruktivistiska perspektiv i kapitel 1 appliceras på detta resultat, innebär det att minskade regionala skillnader är en förutsägelse om andra kyrkliga seders utveckling.

Framför allt har konfirmationsseden
tappat i ställning på landsbygden jämfört
med sedens ställning på samma plats
för tio år sedan.

Samtidigt ser vi en utveckling där andelen deltagare som döps under konfirmandtiden nästan fördubblats under det senaste decenniet. Dopsedens minskning får en spridningseffekt till konfirmationsverksamheten. Under större delen av 2000-talet har andelen konfirmanddop legat runt fem procent. Sedan 2016 har det dock stadigt ökat i proportion till de deltagare som döptes som spädbarn. År 2021 döptes 9,7 procent av alla konfirmander under konfirmationstiden. I vissa avseenden skiljer den här gruppen sig från övriga deltagare. Exempelvis är det något vanligare att de kommer från låginkomsthushåll och lever med en ensamstående förälder.

Likväl visar vi i kapitlets sammanställning att det är återkommande tema att konfirmander i Svenska kyrkan kommer från resursstarka hem. De generella dragen vad gäller ungas socioekonomiska bakgrund visar att det blir allt tydligare att fler tjejer än killar väljer att konfirmera sig. De som väljer att konfirmera sig kommer mer vanligen också från höginkomsthem där föräldrarnas utbildningsnivå är högre än hos jämnåriga som väljer bort konfirmationen.

REFERENSER

Bromander, J., (2012). *En tid fylld av mening. En studie av konfirmandtiden som meningsbärare bland dagens unga*. Uppsala: Svenska kyrkan.

Ganebo Skantz, J. (2019). Vuxen- och konfirmanddop – kyrkliga handlingar mot strömmen. I Sandberg, A. (red). *Nyckeln till Svenska kyrkan – en skrift om organisation, verksamhet och ekonomi 2019*. Uppsala: Svenska kyrkan.

MUCF (2022). *Jag är inte ensam, det finns andra som jag – unga hbtqi-personers levnadsvillkor*. Växjö.

Sandberg, A., Sjölin, I. & Ganebo Skantz, J. (2019). *Dop i förändring – en studie av föräldrars aktiva val och församlingarnas strategiska doparbete*. Uppsala: Svenska kyrkan.

Willander, Erika (2015), Confirmation work in Sweden. I Schweitzer, F., Simojoki, H. & Niemelä, K. (red). *Youth, Religion and Confirmation Work in Europe: The second international study*. Tübingen: Gütersloher Verlagshaus.



Tradition, eget val eller väänner? – ungas förändrade motiv och förväntningar

Sara Fransson

I det här kapitlet undersöker jag ungdomarnas initiala motiv till att vilja konfirmera sig i Svenska kyrkan och hur deras konfirmandtid blev. Valet att konfirmera sig är inte en isolerad händelse. Som jag beskriver i inledningskapitlets forskningsöversikt ingår unga och konfirmation i ett ungdomskulturellt sammanhang. Förändrade motiv och värderingar innebär ett antagande om att unga frikopplar sig från traditionella mönster. Den kristna tron och viljan att konfirmera sig blir därigenom inte längre en självklarhet på sättet det en gång varit.¹ Att bli konfirmand blir snarare ett aktivt val som ungdomar gör i en allt hårdare konkurrens om deras fritid.

För den dryga femtedel av Sveriges tonåringar som ändå tar beslutet att bli konfirmander förväntas den religiösa praxisen bli mer motiverad utifrån självständighet än en handling baserad på traditionens normer. För att undersöka om så är fallet analyserar jag först i det här kapitlet förändrade motiv till att anmäla sig till konfirmationen. Därefter undersöks om de förväntningar som ungdomarna bär med sig in i början av sin konfirmandtid, infrisas. Sist i kapitlet diskuterar jag mer ingående vad unga tycker är betydelsefulla faktorer för att de ska bli nöjda med sin konfirmationstid och återknyter till hur nöjdheten samspekar med de initiala motivbilderna.

ANLEDNINGAR TILL ATT BLI KONFIRMAND

Tidigare forskning om motiv till att konfirmeras pekar på att unga generellt anger att det varit ett eget val. Ungdomarna upplevde att de kunnat avstå om de velat. Socialisation och tradition har inte varit avgörande utifrån deras egna perspektiv.² Så är fallet även

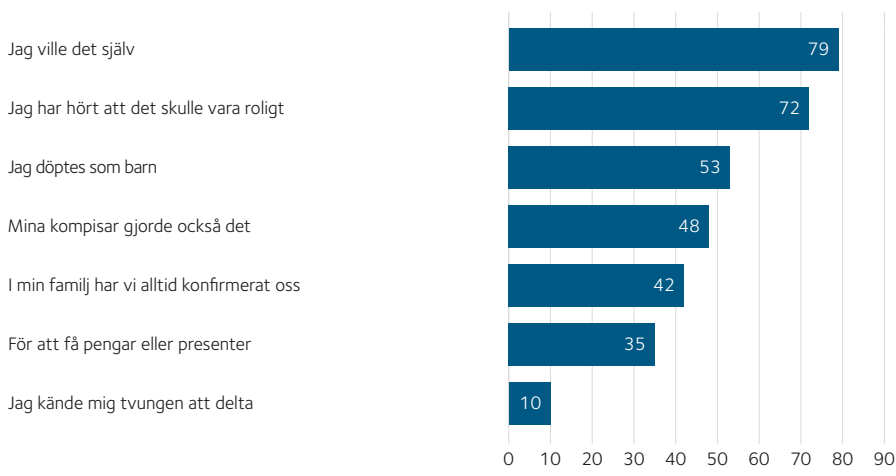
1. Ziehe 1993; Taylor 2007.

2. Se t. ex. Porath Sjöö 2008; Bromander 2012.

hos dagens konfirmander. Av figur 1 framgår att drygt åtta av tio konfirmander anger att det som ytterst fällde avgörandet om att bli konfirmand, var det egna beslutet snarare än familjetraditioner. Samtidigt spelar den sociala kontexten en viktig roll. Dock inte utifrån den primära socialisationen inom familjen. Istället är kompisarna viktigare som vägledning vid det enskilda beslutsfattandet.

När analysen fördjupas framträder en mer komplex förståelse för hur familj, kompisar och det egna valet samspelar. Föräldrarnas religiösa intresse spelar en indirekt roll för den unges beslut. För de som kommer från ett hem med religiöst intresse är det betydligt vanligare att det självständiga valet fattats utifrån det egna dopet och för att ungdomen bär med sig familjetraditionen av att konfirmera sig. Som ett exempel är det hälften av deltagarna som är uppväxta i ett religiöst intresserat hem som också uppger att det finns en tradition inom familjen att konfirmera sig. Det kan jämföras med en tredjedel av de som inte kommer från sådana uppväxtförhållanden. För den sistnämnda gruppen är det istället kompisarnas deltagande som varit viktigare för steget till att bli konfirmand. Därmed har den religiösa och kyrkliga socialisationen en underliggande betydelse för det enskilda beslutet, men kompisar påverkar beslutet på ett mer direkt plan.

FIGUR 1. ANLEDNINGAR TILL ATT ANMÄLA SIG TILL KONFIRMATIONEN 2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

Motiven har till viss del också förändrats. I tidslinjerna i figur 2 visar jag vilka påståenden som ökat respektive minskat mellan 2022 års undersökning och minst ett av de tidigare åren. Kompisarnas och den positiva informationsspridningens betydelse som motivationskraft har ökat kontinuerligt från 2007. Det ibland använda uttrycket ”jag konfirmerar mig för att få presenter” går åt motsatt håll. När ungdomar blir mer socialt motiverade blir pengar och presenter helt enkelt ett mindre viktigt incitament.

Därmed har den religiösa och kyrkliga socialisationen en underliggande betydelse för det enskilda beslutet, men kompisar påverkar beslutet på ett mer direkt plan.

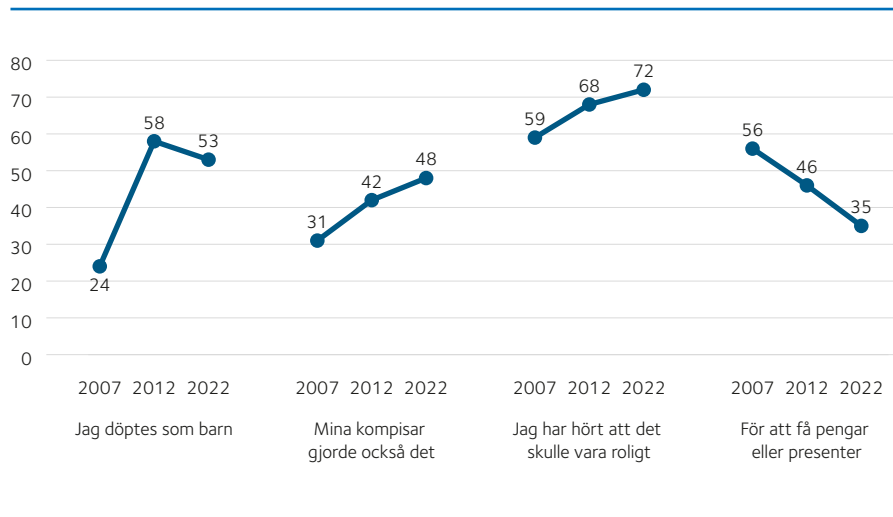
Givet att antalet konfirmander går nedåt i Svenska kyrkan är de här förändrade motivbilderna att betrakta som relativt sett viktigare. Det är andelen konfirmander som tycker att dessa motiv blir viktigare som ökar, inte antalet. Om alla blivande femtonåringar i Sverige hade hört att konfirmation skulle vara rolig och hade kompisar som ville vara med skulle inte konfirmandtalen minska. Att siffrorna visar det motsatta, tolkar jag som att de rekryterande vänskapsnätverken präglas av vad forskningen benämner *ekokammare*.³ Begreppet används i vardagstal för att förstå interaktioner i sociala medier, men har sin vetenskapliga förankring inom den sociala nätverksteorin. Ekokammare syftar till att beskriva hur informationsspridning begränsas till en grupp av människor som på något sätt liknar varandra. Inom gruppen sprids information, men samtidigt distanserar de sig från andra som inte delar gruppens karaktärsdrag.⁴ Kompisarnas och informationsspridningens ökade betydelse innebär att unga som anmäler sig redan har en social närhet till kyrkan genom sin kompisrets. I deras vänners närhet nås de blivande konfirmanderna av information som blir vägledande i beslutet att delta. När det blir mer vanligt att människor saknar naturligt rekryterande ingångar till kyrkan och konfirmation, innebär det att avståndet mellan de som nås av information och de som inte gör det, antas växa. Ekokammarens prägling i rekryteringsfasen kommer därför hypotetiskt bli viktigare, men mer begränsad i vem som nås av informationen om antalet konfirmander fortsätter att minska.

3. Baccara & Yariv 2013.

4. För fördjupat teoretiskt resonemang om den sociala nätverksteorin applicerat på Svenska kyrkans barn- och ungdomsverksamhet, se Fransson 2022.

Den sjunkande doptrenden i Svenska kyrkan sätter också sitt spår i motiven. År 2007 var det drygt en fjärdedel av konfirmanderna som självmant aktualiserade att dennes dop som spädbarn hängde ihop med viljan att konfirmera sig. När den siffran jämförs med 2022 års resultat har siffran fördubblats. Dopot blir en viktigare motiverande faktor. Likväl sker det en nedgång mellan 2012 och 2022. Minskningen har dock en logisk förklaring. Som jag tillsammans med Josephine Ganebo Skantz visar i kapitel 2 är det en pågående trend att allt fler konfirmander inte är döpta som spädbarn. När en större procentuell andel inte är döpta blir det självförklarande att också det egna dopet blir mindre viktigt bland konfirmanderna i sin helhet. Hos den majoritet som dock döptes som barn ökar dopets betydelse jämfört med samma grupp tidigare år. Nästan två tredjedelar, 64 procent, av dem hänvisar till sitt dop som en av anledningarna att konfirmera sig. År 2012 var motsvarande siffra 58 procent.

FIGUR 2. FÖRÄNDRADE ANLEDNINGAR TILL ATT BLI KONFIRMAND 2007–2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

Vetskapen om att dopet och konfirmation hör samman ökar således i dagens konfirmandgeneration som anledning till att anmäla sig. Föräldrarnas beslut att låta döpa sitt barn får därför en större påverkan på detta barnets självständiga val att bli konfirmand senare i livet. Inom den gruppen finns det inte heller någon förändring i relation till den sociala kontexten som utgörs av kompisarna. Kompisarnas ökade betydelse drivs uteslutande av deltagare som inte är döpta som barn.

En slutsats av ovanstående resonemang är att det sker parallella förändringsprocesser när det kommer till att förstå motivbilderna. Å ena sidan sker en förändring hos de som bär med sig föräldrarnas val i att låta döpa dem som barn. För dessa ungdomar blir dopet mer betydelsefullt redan när konfirmationstiden tar sin början. Å andra sidan blir rent sociala skäl i form av kompisar en viktigare motiverande faktor för de som inte bär med sig doptraditionen hemifrån.

En tolkning är att de som idag väljer att bli konfirmander utifrån dopet, är de som samtidigt uppmanar sina odöpta vänner att anmäla sig. På så sätt sammanflätas de två processerna med varandra i en processinriktad förståelse av konfirmation som dop-teologi och dopundervisning, vilket Karin Rubenson skriver om i kapitel 7. När konfirmander som döptes som barn rekryterar sina (odöpta) vänner till verksamheten innebär det i förlängningen att de bidrar till att kyrkans budskap når fler. När konfirmandfrekvensen sjunker innebär det att färre personer kommer bli uppmanade av sina kompisar att anmäla sig. Den positiva informationsspridningen riskerar att spridas inom en allt snävare krets i framtiden eftersom antalet döpta också sjunker. På längre sikt kan det betyda att de sociala skälen till att konfirmera sig kommer utgöra en större andel av deltagarna jämfört med de som fattar sitt val med dopet som grund.

... det sker parallella förändringsprocesser när det kommer till att förstå motivbilderna.

FRÅN TRADITIONALISTER TILL INDIVIDUALISTER

I det här avsnittet fördjupas de beskrivande förändringarna som presenterats ovan. Det gör jag genom förklarande statistiska metoder. I tabell 1 använder jag en explorativ faktoranalys för att hitta bakomliggande motiv som inte explicit uttrycks i de enskilda enkätfrågorna. Tekniken används för att reducera den större mängden frågor till en mindre mängd grundfaktorer som utgör de ungas motiv till att bli konfirmander. Analysen används inte till att gruppera ungdomarna. Den används för att förtydliga och avgränsa vad enkätfrågorna faktiskt mäter. Av materialet framträder tre övergripande motivbilder som konfirmander har som drivkraft till att anmäla sig: tradition, individ och vänskap.

Tradition betonar familjens direkta eller indirekta betydelse. I familjen har de alltid konfirmerat sig, ungdomen känner sig tvungen att delta, de döptes som barn och de vill få pengar eller

**TABELL 1. MOTIV TILL ATT ANMÄLA SIG TILL KONFIRMATIONEN 2022
(EXPLORATIV FAKTORANALYS)**

	TRADITION	INDIVID	VÄNNER
I min familj har vi alltid konfirmerat oss	+		
Jag kände mig tvungen att delta	+		
För att få pengar eller presenter	+		
Jag döptes som barn	+		
Jag ville det själv		+	
Jag har hört att det skulle vara roligt		+	
Mina kompisar gjorde det också			+

Kommentar: En ruta som markerats med + innebär att de alternativen hänger samman med varandra som bakomliggande orsaker till att konfirmanden anmälde sig. De tre motiven har fått namn efter vilka karaktäriserande anledningar som medförde att konfirmationen påbörjades. Motiven är inte varandra ömsesidigt uteslutande.

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

presenter. Det individualistiska motivet betonar i kontrast till traditionens mönster, att anmälan gjordes som ett självständigt val och att de hört att det skulle vara roligt. Den tredje motivbilden handlar om sociala drivkrafter i form av vännerna.

De tre motiven framkommer även i 2007 och 2012 års material. Det betyder att det är möjligt att ta reda på om det skett förflyttningar mellan motiven över tid. Det gör jag genom en så kallad regressionsanalys vars resultat finns angivet i tabell 2. Siffrorna i tabellen visar hur det sker förflyttningarna mellan motiven. Det är ingen överraskning att de individualistiska och sociala motiven ökat sedan 2007. Det framkommer redan i den beskrivande analysen. Vänskapsmotivet har i genomsnitt ökat med 2,7 procent sedan 2012 och 4,2 procent sedan 2007. Förloppet drivs av de konfirmander som inte är döpta som barn.

Traditionalisterna och individualisterna har i mångt och mycket snarlika uppväxtvillkor. De har i hög utsträckning deltagit i Svenska kyrkans barnverksamhet när de var yngre. De döptes också som barn. Mammans religiösa intresse har en större indirekt inverkan på beslutet att bli konfirmand än pappans. Den slutsatsen ligger i linje med den tidigare forskningen som visar på motsvarande resultat vad gäller föräldrarnas val att döpa sitt barn.⁵ Däremot blir det faktiska beslutet alltmer självständigt. Individualisterna har

5. Sandberg, Sjölin & Ganebo Skantz 2019, s. 31.

ökat med 6,8 procentenheter sedan 2012. Det är en större ökning än vänskapsmotiven under samma tidsperiod. Parallellt minskar det traditionella motivet med 3,6 procentenheter. Om resultatet går tillbaka till 2007 förstärks förflyttningen från tradition till individuellt beslut än mer. På femton år har traditionens betydelse minskat med 4,9 procentenheter. Sammantaget blir motivet att konfirmera sig mer av ett självständigt val hos tonåringen på bekostnad av familjens förväntningar och tradition.

Sammantaget blir motivet att konfirmera sig mer av ett självständigt val hos tonåringen på bekostnad av familjens förväntningar och tradition.

Erika Willander kunde baserat på 2012 års material visa hur konfirmanderna i landsbygdsförsamlingar i högre grad hänvisade till tradition, medan deltagarna i urbana miljöer hänvisade till att det var mer ett eget beslut.⁶ Den regionala variationen finns inte längre i 2022 års undersökning. Det beror på den minskade andelen konfirmander på landsbygden som redovisas i kapitel 2. När konfirmation hade en starkare ställning på landsbygden och glesbygden, behövde de som avstod i högre grad motivera sitt val att inte bli konfirmand. Idag gäller det omvända. För de som väljer att konfirmera sig i landsbygdsförsamlingar är det egna valet lika drivande som i stadsförsamlingar. När färre väljer att konfirmera sig även på landsbygden, blir religiös nyfikenhet och det aktiva valet hos ungdomen själv viktigare motiv i likhet med i städerna. Förändringarna i ungas motiv på individuell nivå sker således ömsesidigt med konfirmationssedens nedgång på landsbygden.

En ny skiljelinje mellan tradition och individens självständighet träder nu fram. Det är vanligare att tjejer hänvisar till det egna valet, medan killar hänvisar till familjetraditionen, se tabell 2. Även om tjejer och killar har liknande uppväxt blir skillnaden mellan deras motiv större. Det är nästan sju procent vanligare att killar hänvisar till traditionens motiv än tjejer. När traditionen inte längre är bärande är det framför allt killarna som väljer bort att konfirmera sig. De som blir kvar gör det mer vanligen utifrån familjens religiösa intresse. Familjens religiösa socialisation har därigenom en mer direkt uttalad effekt på killars beslut att bli konfirmand än tjejers. Som skrivs fram i kapitel 2 har det länge varit

6. Willander 2015.

vanligare att tjejer konfirmerar sig, men snedrekryteringen ökar något. Möjligheten att rekryteras och insocialiseras i församlingslivet i form av ung ledare förutsätter konfirmation⁷, något som utvecklas av Karin Rubenson i relation till konfirmationsteologin i kapitel 7. När färre killar konfirmerar sig baserat på förflyttningar i motiv föranleder det att killar i lägre proportionell utsträckning kommer utgöra rekryteringsbasen för unga ledare. Samtidigt blir vägarna in som ideell i Svenska kyrkan färre för personer som inte är konfirmerade i ungdomsåren.⁸ Därför blir könsskillnaderna i motiv och rekrytering, den religiösa socialiseringen och sekulariseringens konsekvenser för allt detta, viktiga pusselbitar i fortsatta diskussioner för att uppnå en jämställd kyrka.

TABELL 2. FÖRÄNDRINGAR I KONFIRMANDERNAS MOTIV 2007–2022 (OLS-REGRESSION)

	TRADITION	INDIVID	VÄNNER
ÅRTAL (REFERENS: 2022)			
2012	-3.6**	6.8***	2.7**
2007	-4.9**	7.6**	4.2**
KÖN (REFERENS: KILLAR)			
Tjej	-6.73***	7.78***	-0.06
BOENDEREGION (REFERENS: STORSTÄDER ELLER STORSTADSNÄRA KOMMUNER)			
Större städer och kommuner nära stora städer	-1.86	-1.71	3.49**
Mindre städer/Tätorter och landsbygd	0.73	-1.52	-1.46
RELIGIÖS SOCIALISATION			
Mamma intresserad av religion	6.57***	2.29**	-3.62**
Pappa intresserad av religion	4.89***	2.18**	-1.97
Deltog i Svenska kyrkans barnverksamhet innan 9 års ålder	2.98**	2.44*	-1.99
Deltog i Svenska kyrkans barnverksamhet efter 9 års ålder	1.53	-2.15	-2.35
Döptes som barn	24.61***	17.24**	-7.28*
INTERCEPT	-1.8745	-0.58412	1.7412
R2 ADJ.	0.183	0.134	0.155
ANTAL (N)	743	743	712

Kommentar: Sammanslagen data för 2007, 2012 och 2022. De beroende variablerna tradition, individ och vänner mäts i skala 0–100. Sign. *** $p < 0.01$ ** $p < 0.05$ * $p < 0.1$.

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

7. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2020.
8. Fransson, Bromander och von Essen 2022, s. 151–152.

FÖRÄNDRADE FÖRVÄNTNINGAR PÅ KONFIRMATIONSTIDEN

För att ytterligare förstå ungas motiv kommer jag i det här avsnittet att undersöka deras initiala förväntningar på konfirmationstiden. Det finns inte en självklar gräns mellan de förväntningar som i detta avsnitt undersöks och de initiala motiv som jag diskuterar ovan. Förväntan kan i sig utgöra ett motiv som driver en person till att bli konfirmand. Likväl särskiljer jag på begreppen. Förväntningarna kopplas här an till att ha ett tydligt syfte som kan eller inte kan ha uppfyllts när konfirmationstiden är slut.

Betydelsen av gemenskap med ett mindre kollektiv knutet till familj och vänner återspeglar sig också i motiven.

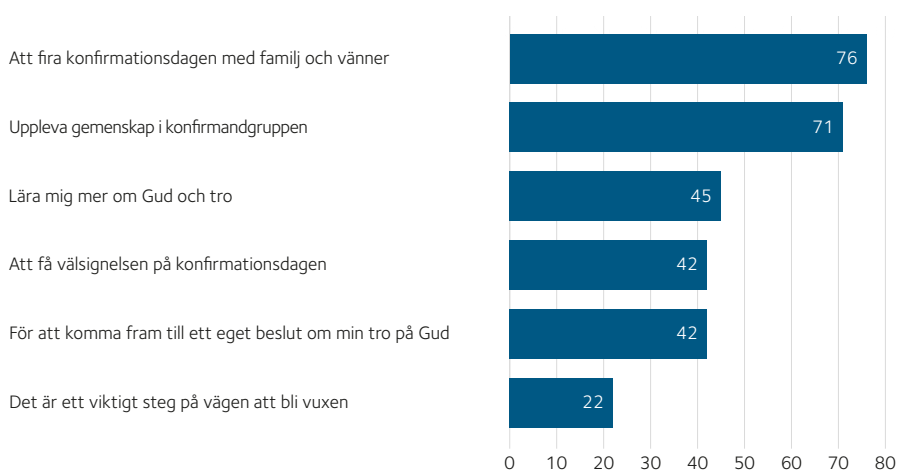
Av figur 3 framgår att det viktigaste syftet med konfirmationstiden är att ungdomarna vill fira konfirmationsdagen med familj och vänner. Det innebär ett trendbrott från tidigare års studier. Innan har upplevelsen av gemenskap med andra konfirmander varit den vanligaste förväntningen, men det finns tecken på en attitydförändring. Visserligen genomfördes 2022 års undersökning i ett samhälle som nyligen präglats av social distansering för att undvika smittspridning av covid-19. Betydelsen av att komma samman kan därför vara influerad av att motsvarande sammankomster inte varit möjliga att delta i under nästan två års tid när enkätsvaren samlades in. Dock värderar dagens ungdomsgeneration familjelivets trygghet högre än tidigare generationer i motsvarande livsfas.⁹ En anledning är att ungdomar idag är födda in i en mer orolig värld gällande ekonomi, klimat, krig och terror.¹⁰ När oro präglar uppväxten menar statsvetaren Ronald Inglehart att det leder till en värderingsförskjutning hos ungdomsgenerationen. När barn lider brist på säkerhet och trygghet blir detta mer efterfrågat även i vuxen ålder. Efterfrågan inkorporeras i deras värderingar som bära dem genom det fortsatta livet i linje med det seismologiska perspektivet som diskuteras i kapitel 1.¹¹

9. Larsson 2021.

10. MUCF 2019b; Sörbom 1999; Sörbom 2002.

11. Inglehart 1977.

FIGUR 3. KONFIRMANDERNAS FÖRVÄNTNINGAR PÅ KONFIRMATIONSTIDEN 2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

De förändrade värderingarna tillsammans med pandemin blir delförklaringar till varför just konfirmation som familjehögtid blivit viktigare. Den här förändringen överensstämmer också med förändrade attityder till kyrkliga handlingar i allmänhet bland kyrkans medlemmar. Tidigare forskning visar hur ritualerna blir mer personifierade både vad gäller dop och begravning.¹² De kyrkliga handlingarna ses som ett privat firande för att markera övergången för en familj snarare än en offentlig gudstjänst.¹³ Det självständiga valet att bli konfirmand utesluter inte, utifrån de här resultaten, en minskad förväntan på en kollektiv gemenskap från tonåringens håll. Det sociala sammanhanget blir snarare knutet till en mindre sfär i form av familj och vänner än avsaknad av en kollektiv förankring i traditionen.

Betydelsen av gemenskap med ett mindre kollektiv knutet till familj och vänner återspeglar sig också i motiven. Primärt är det personer som drivs utifrån individuella- och vänskapsmotiv som lyfter fram familjefirandet som särskilt viktigt. Konfirmationsgudstjänsten blir för de som gjort ett aktivt val att delta i konfirmationstiden, ett tillfälle att bjuda in familjen. För ungdomar som motiveras utifrån kompisarna blir dagen en möjlighet att visa vad de gjort på sin fritid för familjen som tenderar att sakna religiöst intresse. För traditionalisterna framstår dock inte konfirmationsdagen som något som ökat i betydelse. Det skulle kunna

12. Sandberg, Sjölin & Ganebo Skantz 2019, s. 123; Helgesson Kjellin, Sandberg & Sjöberg 2021, s. 79.

13. Bäckström, Edgardh Beckman & Pettersson 2004; Graff-Kalleväg 2017; Høeg and Gresaker 2015.

tolkas som ett uttryck för att det redan finns en inbyggd förväntan om att den ska firas med familjen och att de definierar kollektiv gemenskap på ett annat sätt.

ATT VILJA LÄRA SIG OM KRISTEN TRO FÖR ATT KUNNA FATTA ETT SJÄLVSTÄNDIGT BESLUT

Ett huvudresultat i forskning om livsåskådning bland ungdomar handlar om att de intresserar sig för livsfrågor men förhåller sig skeptiska till kollektivt religiöst engagemang.¹⁴ Diskrepansen kan förstås utifrån oviljan att ansluta sig till dogmer och paketlösningar som förpliktar till ett religiöst språk och sammanhang som de står främmande inför.¹⁵ Samhällets sekularisering och medföljande individualisering formar unga till att självständigt söka svar på livets frågor där sökandet inte per automatik sker utifrån en kristen förståelsehorisont.

Omläggningen av det svenska skolsystemet under 1900-talet har präglats av differentiering, rationalisering och sekularisering bort från konfirmation som en del av kristendomsämnets inläring av Luthers lilla katekes, till att betona kunskap om kristen tro, inte i kristen tro. Den förändringen aktualiserar kyrkans undervisningsuppdrag. Som det beskrivs i biskopsbrevet om lärande och undervisning behöver kyrkan ta konsekvenserna av det kunskapsstapp om kristen tro och praxis som finns i samhället och i hemmen.¹⁶ Biskopsbrevet formulerar att undervisning och lärande hänger ihop utan att vara varandras motsatser. Inom pedagogiken finns fyra kunskapsformer som fördjupar förståelsen för olika dimensioner av kunskap som samspelar med varandra och utgör varandras förutsättningar.¹⁷ När *fakta, förståelse, färdighet* och *förtrogenhet* interagerar med varandra, blir undervisning och lärande en kombination som bidrar till en vidgad förståelse av kunskap och därigenom kristen tro.

Detta undervisningsuppdrag aktualiseras i de ungas förväntningar på konfirmationstiden. Ungdomarna efterfrågar och förväntar sig alltmer att få lära sig om Gud och tro. Ökningen sker i huvudsak bland de som drivs av individualistiska motiv. Även om det fortfarande är vanligt att vilja uppleva en gemenskap sker det bakom denna förväntan en successiv ökning av konfirmander som vill lära sig om Gud och tro, se figur 4. Det sjunkande antalet deltagare medför en förändrad sammansättning av konfirmandgrupperna. Det är anledningen till detta resultat. Även om det inte går att undersöka vilka som inte väljer att konfirmera sig utifrån den här studiens material, är det tänkbart att de som är mest intresserade

14. MUCF 2019a.

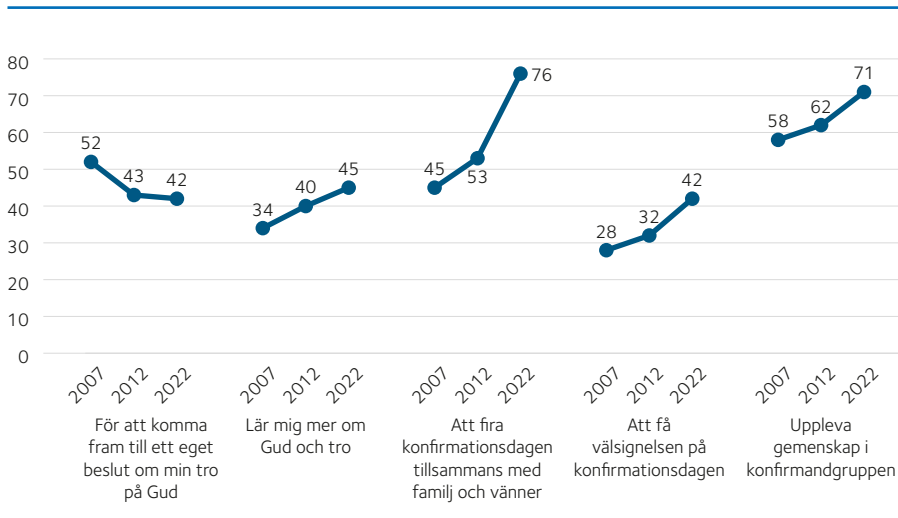
15. Helve 1993; Sjödin 2001, s. 17.

16. Biskopsbrevet och lär dem ... 2021, s. 18–25.

17. SOU 1992:94; Carlgren, Forsberg & Lindberg 2009.

av att lära sig om Gud och tro väljer att bli konfirmander. När traditionen inte på ett självklart sätt vägleder beslutet utgör de som är mest intresserade av att lära sig om Gud och tro en större andel av deltagarna. Ungdomar som inte finner lärandet om Gud intressant väljer någon annan fritidssysselsättning så som beskrivs i forskningsöversikten i kapitel 1.

FIGUR 4. FÖRÄNDRADE FÖRVÄNTNINGAR PÅ KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

Ett annat resultat som framgår av materialet är att lärandet om Gud och tro får ett allt starkare samband med förväntningen att komma fram till ett beslut om den egna tron på Gud. Det subjektiva ställningstagandet anser ungdomarna själva är mer beroende av den kunskap, information och lärande som ges dem inom ramen för konfirmationstiden. Detta framkommer i tabell 3 där jag använder sambandsmättet Pearsons r. Ju högre siffran är, desto starkare är sambandet mellan de två frågorna. Det innebär att spänningsförhållandet mellan lärandet om Gud och tro samt viljan att komma fram till ett eget beslut om sin tro för varje undersökningsår har ökat.

Det sjunkande antalet deltagare medför en förändrad sammansättning av konfirmandgrupperna.

TABELL 3. SAMBAND MELLAN ATT VILJA LÄRA SIG MER OM GUD OCH TRO SAMT ATT KOMMA FRAM TILL ETT EGET BESLUT OM SIN TRO PÅ GUD 2007–2022 (PEARSONS R)

2007	2012	2022
0,3841**	0,4325**	0,6301**

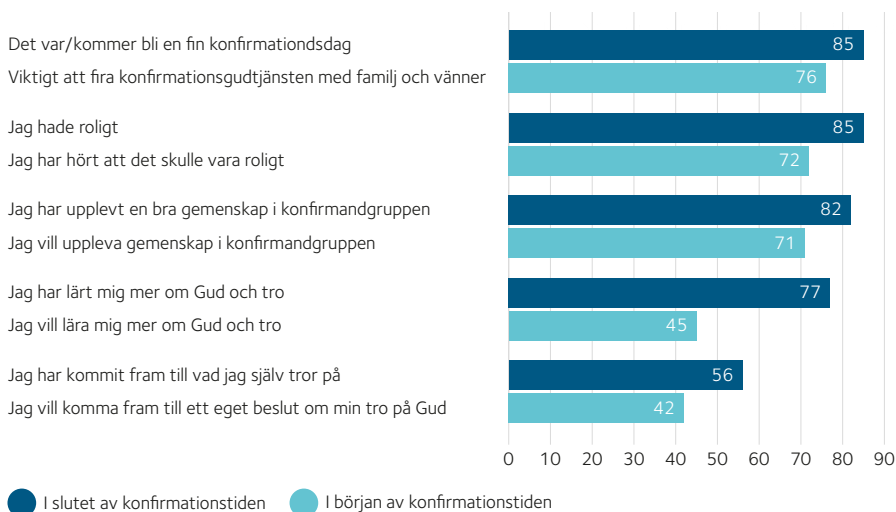
Kommentar: Sign. *** $p < 0,01$ ** $p < 0,05$ * $p < 0,1$.

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

Tolkningen utifrån sambandsanalysen är att konfirmanderna själva alltmer relaterar kunskapen om Gud till att kunna fatta ett beslut om den egna tron. Det är således inte bara valet att konfirmera sig som blir ett mer individuellt val. Även den framtida gudsrelationen förväntas från ungdomarnas sida vara ett självständigt val. Personligen hoppas konfirmanderna i högre utsträckning kunna fatta ett sådant beslut på basis av att få kunskap om den kristna tron. För en generation som är van att genom aktiva och medvetna beslut forma sina livsval i allmänhet, upplevs fakta vara väsentligt för att då kunna skapa sig en uppfattning om vad de tror på. När kunskapen om den kristna tron, språket och det religiösa sammanhanget inte är självklart före konfirmationstiden, präglas också förväntningarna av detta. Visserligen är gemenskap och relationer med andra människor ett fortsatt viktigt syfte, men också förhoppningen att konfirmationstiden ska omfatta lärandet om kristen tro. Därigenom är det en ökad förväntan att slutligen kunna landa i ett beslut om den egna tron.

Huruvida detta syfte faktiskt infrias vid konfirmationstiden slut, undersöker jag i figur 5. I närtid till konfirmationsgudstjänsten 2022 fick ungdomarna besvara motsvarande enkät som de fick i början. När skillnaderna i svaren jämförs konstateras det att förväntningarna överträffades. Upplevelsen blir som tydligast avseende lärandet om Gud och tro. Den ökade efterfrågan på att lära sig om Gud och tro infrias med råge utifrån de initiala förväntningarna. I början var det 45 procent som angav att de ville lära sig mer om Gud och tro. När konfirmanderna tillfrågades huruvida de lärt sig om detta har siffran ökat till 77 procent. Däremot har de inte kommit fram till ett beslut om den personliga gudsrelationen i motsvarande utsträckning. Det innebär att lärandet om Gud och tro ökar. Den kognitiva kunskapen har dock inte i samma utsträckning hjälpt ungdomarna att sortera argument för eller emot tron på Gud. Spänningsförhållandet mellan detta upplevelse- och erfarenhetsbaserade kunskapsideal som finns hos konfirmanderna fördjupas och diskuteras vidare av Karin Rubenson i kapitel 7.

FIGUR 5. INFRIANDE AV KONFIRMANDERNAS FÖRVÄNTNINGAR 2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I BÖRJAN OCH I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

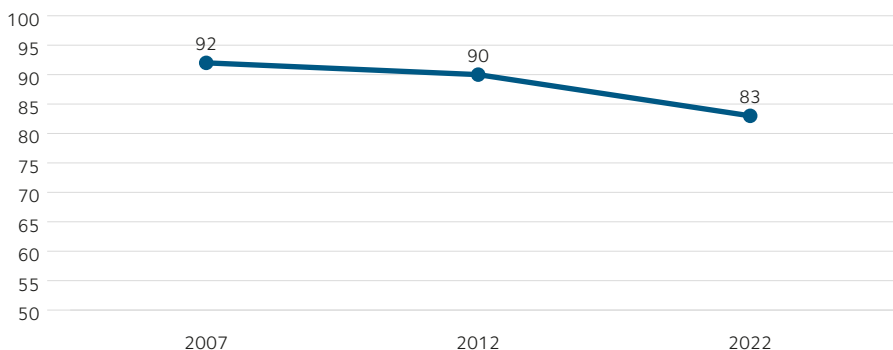
BETYDELSEFULLA FRÅGOR FÖR ATT VARA NÖJD MED KONFIRMATIONSTIDEN

I detta avsnitt skiftar jag fokus från motiv och förväntningar, till hur konfirmationstiden faktiskt blev. Svenska kyrkan har alltid haft de mest nöjda konfirmanderna i Europa när utvärdering har gjorts.¹⁸ Drygt nio av tio konfirmander angav 2007 och 2012 att de var nöjda. Dock går den siffran ner i 2022 års undersökning, från 90 procent 2012 till 83. Den här delen av kapitlet söker förklaringar till varför så är fallet och vad som är betydelsefullt för ungdomarna när de får utvärdera sin konfirmationstid.

Därigenom är det en ökad förväntan att slutligen kunna landa i ett beslut om den egna tron.

18. Maass & Simojoki 2015.

FIGUR 6. ANDEL KONFIRMANDER SOM ÄR NÖJDA MED SIN KONFIRMATIONSTID 2007–2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

För att uppmärksamma vad det är som har betydelse för deltagarnas nöjdhet bestäms det inte på förhand vad som utgör god kvalitet i konfirmandarbetet. Det avgörs av ungdomarnas egna upplevelser. Därigenom undersöks nöjdhet utifrån ett ungdomsperspektiv. Eftersom informationsspridning inom vänskapsnätverk blir mer centralt i rekryteringen, är det viktigt att låta det egna perspektivet genomsyra analyserna. Om en lägre andel är nöjda med sin konfirmandtid såsom framgår av figur 6, kommer dessa konfirmander sannolikt inte rekommendera det vidare till personer i sin vänskapskrets. Visserligen kan det med rätta riktas kritik mot att den undersökta frågan om nöjdhet är trivial. Att vara nöjd är inte samma sak som att något upplevs som meningsfullt. Eftersom meningsfullhet tillsammans med gemenskap och utvecklandet av nya kompetenser lyfts fram som betydande för kyrkans attraktionskraft bland tonåringar i den internationella forskningen, är den kritiken befogad.¹⁹ Däremot ger resultatet en fingervisning om vad som fungerar bra och mindre bra enligt ungdomarna själva.

Ungdomarnas egna röster undersöks med motsvarande sambandsanalys som använts tidigare i kapitlet. I detta sammanhang har samtliga betydelsefulla frågor ett positivt samband med nöjdheten. Observerbart är att resultatet inte beskriver vilka frågor som har störst andel instämmande. Tabellen visar istället vilka sex faktorer som har störst betydelse enligt ungdomarna för att de ska vara nöjda med konfirmationstiden.

19. Lytch 2004, s. 25.

TABELL 4. MEST BETYDELSEFULLA FRÅGOR FÖR ATT KONFIRMANDERNA SKA VARA NÖJDA 2022 (PEARSONS R)

MEST BETYDELSEFULLA FRÅGOR FÖR NÖJDA KONFIRMANDER	KORRELATIONSKOEFFICIENT (SAMBANDSVÄRDE)
1. Under konfirmationstiden hade jag roligt	0.8057
2. Jag är nöjd med innehåll och ämnen som vi pratade om	0.7520
3. Under konfirmationstiden trivdes jag i konfirmandgruppen	0.6938
4. Jag är nöjd med arbetsmetoderna (ex. arbete med bibeln, lekar, rollspel)	0.6915
5. Jag har upplevt en bra gemenskap i konfirmandgruppen	0.6797
6. Jag har lärt mig mer om Gud och tro	0.6796

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

Det starkaste sambandet är den mest övergripande aspekten av nöjdhet i att de har haft roligt. Givetvis kan det bero på att påståendet är allmänt hållet. Inget om vad som är roligt specificeras närmare. Det ligger i sakens natur att vara nöjd om det har varit roligt. Att tiden i kyrkan uppfattas som lustfylld är också en viktig faktor för att fortsätta arbeta ideellt i församlingen efter konfirmationen.²⁰ Rolighetsaspekten av ungas fritid är dock inte något isolerat till just Svenska kyrkan. När Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) undersökt vad som bidrar till en meningsfull fritid för unga, är betydelsen av att ha roligt den viktigaste faktorn till varför unga aktivt väljer eller väljer bort vissa fritidsaktiviteter.²¹ Också de övriga slutsatserna avseende ungas fritid från den studien ligger i linje med konfirmandernas svar. Betoningen på att en meningsfull fritid innefattar att lära sig nya saker och att få umgås i en gemenskap återfinns både hos konfirmander och deras jämnåriga i befolkningen.²² Även om frågorna mellan undersökningarna är ställda på olika sätt speglar svarsmönstren samma fenomen. I kapitel 5 fördjupar Caroline Klintborg och jag nöjdheten hos konfirmanderna med aspekter på ett pedagogiskt hållbart arbete kring lärande. Men utifrån sambandsanalysen i tabell 4 blir samspelet mellan lärande, arbetsmetoder och nöjdhet synligt redan i det här kapitlet. När konfirmationstiden fyllts av lärande i en gemenskap där ungdomar trivs, blir den tiden också mer betydelsefull.

20. Fransson, Bromander & von Essen 2022.

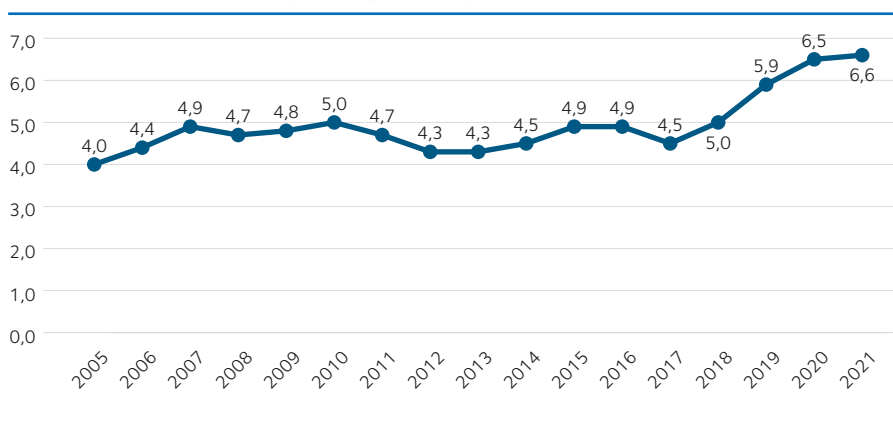
21. MUCF 2020.

22. Ibid.

UNGA SOM INTE ÄR NÖJDA MED KONFIRMATIONSTIDEN

I det här avsnittet vänds analyserna bort från de nöjda konfirmanderna, till att fokusera på den andel som inte är nöjda. Precis som att den gruppen ökat det senaste decenniet, har också de som valt att avbryta sitt konfirmandeltagande under tidens gång växt enligt Svenska kyrkans verksamhetsstatistik. Visserligen har restriktioner under pandemin påverkat avhoppet som delvis förklarar de högre siffrorna i 2020 och 2021 års statistik. Som framgår av figur 7 påbörjades dock ökningen av andelen konfirmander som inte slutför sin konfirmandtid redan innan pandemin. Avhopparna har av förklarliga skäl inte svarat på den här studiens sista enkät som samlades in vid konfirmandtidens slut eftersom de inte längre varit kvar i verksamheten. Dock kan slutsatserna för de som stannat kvar hela vägen men inte är nöjda, ge vidare inspel till att förstå även de ökade avhoppet.

FIGUR 7. ANDEL KONFIRMANDER I SVENSKA KYRKAN SOM EJ SLUTFÖRT SIN KONFIRMATIONSTID 2005–2021 (PROCENT)



KÄLLA: SVENSKA KYRKANS STATISTIKDATABAS.

Ett enkelt sätt att uttrycka vad som skapar den negativa upplevelsen är att vända på det som uppfattades vara positivt. De som inte varit nöjda är ungdomar som inte har haft roligt, inte har trivts eller känt gemenskap i gruppen samt varit mindre tillfreds med lärandeprocessen. Det stämmer delvis med vad som framgår av den här studiens resultat men det är mer komplicerat än så.

I tabell 5 undersöker jag påverkansfaktorer för att inte vara nöjd genom så kallade interaktionseffekter. I korthet innebär det att effekterna av att ge ett negativt svar antas variera mellan olika grupper beroende på bakgrund och deras upplevelser. Det som skapar ett till synes missnöje hos vissa, är kanske inte samma sak som formar erfarenhet hos andra eftersom konfirmanderna har olika motiv och förväntningar sinsemellan. Interaktionseffekter tar höjd för sådana variationer.

Av modell 1 framgår att effekten av att inte ha roligt är 3,6 procent högre för killar än tjejer. Kön interagerar alltså med att ha roligt. Den konkreta innebörden är att det för killar är mer viktigt att ha roligt än för tjejer. Killar som inte tycker att de har haft roligt är således en grupp som sticker ut bland deltagare som inte är nöjda. Förståelsen för denna skillnad blir mer greppbar när den sätts i perspektiv till motivbilderna som tidigare undersöks i kapitlet. Killar motiverar sitt deltagande mer utifrån tradition. När familjens förväntan är drivkraften kan det redan från början finnas en större misstänksamhet mot om konfirmationstiden ens skulle kunna vara rolig. När bilden om att konfirmation är något som familjen vill, men inte tonåringen själv, kan variationen mellan killar och tjejer i slutet förstås utifrån att de redan ursprungligen hade olika motiv till att delta.

Killar som inte tycker att de har haft roligt är således en grupp som sticker ut bland deltagare som inte är nöjda.

TABELL 5. PÅVERKANSAKTORER FÖR ATT INTE VARA NÖJD MED SIN KONFIRMANDTID ÅR 2022 (LOGISTISK REGRESSION)

	MODELL 1	MODELL 2	MODELL 3
BAKGRUNDSFAKTORER			
Tjejer	0.9030**	-2.7952*	0.5422
Döpt som barn	0.7211	0.0607	0.2086**
UPPLEVELSER AV KONFIRMATIONSTIDEN			
Jag hade roligt (0–1)	4.217***		
Jag har lärt mig mer om Gud och tro (0–1)		0.2283*	
Jag har kommit fram till vad jag själv tror på (0–1)		0.2928*	
Jag kände mig accepterad och välkommen (0–1)			2.6124**
INTERAKTIONSEFFEKTER			
Killar* Jag hade inte roligt	3.6398***		
Tjejer* Jag har inte lärt mig mer om Gud och tro* Jag har inte kommit fram till vad jag själv tror på		3.4480**	
Inte döpt som barn* Jag kände mig inte accepterad och välkommen i gruppen			2.6123***
INTERCEPT	-1.93516	-0.747669	1.8550
PSEUDO R2	0.24	0.21	0.1855
ANTAL SVARANDE	455	426	422

Kommentar: De kontinuerliga variablerna är logaritmerade. I tabellen redovisas enbart de koefficienter som är signifikanta, men har kontrollerats för religiös socialisation. Sign. *** $p < 0.01$ ** $p < 0.05$ * $p < 0.1$.

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

En annan fråga som interagerar mellan olika konfirmander handlar om sambandet mellan att identifiera sig som tjej, att inte ha lärt sig mer om Gud och därigenom inte kommit fram till vad ungdomen själv tror på. Medan effekten av att inte ha roligt var högre för killar, är effekten av att inte uppleva att lärandet sätts i relation till den egna gudsrelationen 3,45 procent högre för tjejer. Även det resultatet kan sättas i ett vidgat perspektiv utifrån motivbilder. Tjejer motiverar sitt val i högre utsträckning utifrån individualistiska motiv där det självständiga beslutet att konfirmera sig lyfts fram. När det blir ett aktivt ställningstagande kan tidsinvesteringen tjejer gör genom att bli konfirmander, relateras till deras önskan att vilja lära sig om kristen tro. Så är nämligen fallet för tjejer generellt. När motsvarande analys i konfirmandstudien görs på MUCF:s nationella enkät till ungdomar i Sverige påvisas att tjejer aktivt väljer bort fritidsaktiviteter med hänvisning till tidsbrist när de inte tycker att de lär sig nya saker som

intresserar dem eller som de känner att de kan ha nytta av.²³ Att uppleva ett tydligt nyttoperspektiv av att involvera sig i den organiserade fritidsverksamheten blir således allt viktigare för tjejer i allmänhet. Den tendensen sätter även sin prägel hos konfirmanderna. Liknande slutsatser kommer också Anne Gotfredsen fram till i sin forskning. Fritidsaktiviteter efter skolan förknippas bland unga tjejer idag som något som bör vara ”produktivt” och generera ett mervärde inför framtiden.²⁴ Utifrån dessa resultat går det att få ett större perspektiv kring interaktionseffekten mellan tjejer, kunskap och beslutsfattande i konfirmationsarbetet. När de initiala förväntningarna är att kunskap ska leda fram till ett ställningstagande om den egna tron blir tjejer följaktligen inte nöjda om detta inte infrias alternativt om de inte fått till sig ett annat förhållningssätt till vad tro är som de upplever sig ha nytta av.

En tredje grupp som generellt är mindre tillfreds med sin konfirmationstid återfinns bland de som inte är döpta som barn. 73 procent av de som döpts i samband med konfirmationen är nöjda jämfört med 84 procent bland de som döptes som barn.²⁵ Eftersom den förstnämnda gruppen antas öka i framtiden finns det fog för att undersöka hur vi kan förstå det här resultatet. Interaktionseffekten i modell 3 visar att en anledning handlar om att de inte känt sig accepterade och välkomna i sin konfirmandgrupp. Hur missnöjet med gemenskapen kan förstås blir svårt att få en djupare inblick i utan intervjumaterial att tillgå. Däremot går det att hitta potentiella förklaringar i den tidigare forskningen. Att delta i nattvardsfirandet och ta emot bröd och vin förutsätter dop.²⁶ I enkätundersökningen finns det emellertid begränsade frågor kring nattvardsfirandet för att kunna ange detta som anledning till det upplevda utanförskapet. Kunskap kan dock hämtas från litteraturen om vad som händer med minoritetsgrupper i en majoritetskontext. De som döpts under konfirmationstiden utgör en minoritet i kyrkans majoritetskultur där normen är att föräldrarna låtit döpa dem när de varit små. Samtidigt är de som låter sig döpas under konfirmationen i relation till sina jämnåriga i befolkningen, en minoritet som går emot majoritetsbeslutet när de ändå väljer att bli konfirmander. De amerikanska sociologerna Michele Lamont och Virag Molnár menar att människor formar sina identiteter genom symboliska och sociala gränsdragningar. Gränsdragningarna används till att klassificera sin omgivning där skillnader och likheter mellan människor pekas ut. Det leder till en känsla av tillhörighet alternativt utanförskap baserat på gruppens normer och värderingar – framför allt hos ungdomar i strävan att

23. MUCF 2020 samt kompletterande analyser av materialet.

24. Gotfredsen 2021.

25. Samtliga av de som inte var döpta när de svarade på första enkäten i studien, har vid sista enkäten döpt sig eller ska döpa sig i närtid.

26. Kyrkoordningen 20 kap. 2 §.

passa in.²⁷ Utanförskapet som minoritet kan då antas forma deras identitet som någon som inte tillhör majoritetsgruppen i församlingen.

En annan anledning till attitydskillnaderna kan återföras till den här gruppens motiv att bli konfirmander. Anledningen till att de som inte är döpta ändå väljer att anmäla sig, är ofta att deras kompisar ska vara med. Då är det förklarligt att gemenskapen och trivseln blir mer betydelsefulla för helhetsupplevelsen. När ungdomarna inte känner sig accepterade eller välkomna blir missnöjet större än för de som drivs av andra motiv. I forskning om upplevt utanförskap bland högstadiel elever förstärks sådana tankar och känslor när etablerade kompisrelationer förändras. När nya vänskapsideal skapas kan det inkludera, men också exkludera, tidigare vänner.²⁸ Eftersom de som inte är döpta som barn rekryteras av sina kompisar, kan dessa etablerade relationer utmanas när de kommer samman med nya kompisar under konfirmationstiden. Det skulle i sådana fall kunna vara en anledning till att de inte känner sig accepterade eller välkomna. Praktiker som skapas i ungas "görande av vänskap" så som Lina Lundström uttrycker det i sin forskning²⁹ skapar omförhandlingar mellan nya och gamla vänskapsband i konfirmandgruppen. När gamla vänner finner nya vänner kan det komma på tvärs med det vänskapsmotiv som var centralt för valet att delta i konfirmationen för de som inte är döpta som barn.

Förändringen bort från tradition till tonåringens självständiga val har ökat successivt under de senaste femton åren.

AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SAMMANFATTNING

Det här kapitlet har haft två huvudsakliga syften. Det första syftet var att undersöka om och hur motiven till att bli konfirmand har förändrats över tid. Det andra syftet handlade om att ta reda på om ungdomarnas förväntningar infriats i slutet av konfirmationstiden. Jag har tagit min teoretiska utgångspunkt i sekulariseringsteorier. Utifrån detta teoretiska perspektiv har jag antagit att beslutet att konfirmera sig förväntades bli mer av ett självständigt val snarare än baserat på traditionella mönster.

27. Lamont & Molnár 2002.

28. Lundström 2020.

29. Ibid.

Resultaten visar just en sådan förflyttning från tradition till ett mer individuellt och självständigt val. Det blir mindre vanligt att ungdomar som växer upp i religiöst intresserade familjer hänvisar till familjens tradition och förväntan. Förändringen bort från tradition till tonåringens självständiga val har ökat successivt under de senaste femton åren. Det medför att det inte längre finns skillnader i motiv mellan landsbygd och stad då konfirmationsleden minskat på landsbygden.

De konfirmander som anmäler sig gör det alltmer utifrån religiös nyfikenhet. För de som är döpta som barn blir just det egna dopet i sig en allt viktigare drivkraft. Det är dock en sanning med modifikation. För de som inte kommer från religiöst intresserade hem motiveras beslutet snarare utifrån sociala faktorer. Vännernas betydelse för att anmäla sig ökar nämligen också parallellt. Det resultatet drivs dock uteslutande av den ökade andelen unga som döper sig under konfirmationstiden.

Hur de här två processerna påverkar framtidens konfirmandarbete återstår att se. Däremot kan vissa resonemang föras mot bakgrund av kapitlets slutsatser. Informationsspridningen i ungdomarnas egna vänskapsnätverk blir allt viktigare för rekryteringen. Kompisarnas betydelse visar att det för de som inte bär med sig religionens intresse hemifrån, ändå finns en länk till kompisar som redan har en fot in i kyrkan. För unga som drivs av individualistiska motiv är det allt vanligare att de också hört att det skulle vara roligt av någon i deras sociala nätverk. När antalet konfirmander minskar innebär det att färre ungdomar kommer ha de på förhand rekryterande ingångarna till konfirmandverksamheten i sitt nätverk. Avstånden mellan de som har möjlighet att nås av informell informationsspridning gällande konfirmation, och de som saknar detta antas då öka. Det leder till ett än svårare arbete att rekrytera och nå ut till de som inte har någon förankring i kyrkan. Det aktualiserar behovet av att i kommande forskning identifiera vilka det är som inte deltar i konfirmationen.

Rekryteringen av konfirmander som kyrkan idag inte når står således i ett ömsesidigt beroende till förändrade motivbilder och minskad nöjdhet hos de som faktiskt är konfirmander.

Samtidigt behöver en sådan diskussion relateras till kapitlets resultat som visar på en minskande nöjdhet med konfirmandtiden bland de som faktiskt deltar. När ungdomarnas existerande vänskapsnätverk blir en allt viktigare rekryterande faktor, ökar också behovet av att de som deltagit tidigare upplevt tiden som meningsfull. Annars kommer de sannolikt inte att sprida vidare uppmaningar att anmäla sig i sin bekantskapskrets. Det riskerar att leda till att konfirmandantalet minskar än mer. Rekryteringen av konfirmander som kyrkan idag inte når står således i ett ömsesidigt beroende till förändrade motivbilder och minskad nöjdhet hos de som faktiskt är konfirmander.

Det väcker frågor inför framtiden huruvida tro är ett binärt tillstånd ...

En annan slutsats i kapitlet visar på ett ökat spänningsförhållande mellan upplevelse- och erfarenhetsbaserade kunskapsideal. Det finns en ökad efterfrågan om att lära sig om Gud och tro bland ungdomarna. Kunskapsstoffet ser dagens konfirmander oftare än tidigare som nödvändigt för att de ska kunna fatta ett beslut om deras egen tro. Det är således inte enbart motiven som blir mer självständiga i relation till traditionen. Även gudsrelationen blir utifrån ungdomarnas svar ett personligt ställningstagande som de allt mer relaterar till kognitiv kunskap och lärande. Samtidigt framgår av kapitlet att denna förhoppning inte nödvändigtvis uppfylls under konfirmandtiden. Även om de anger att de lär sig om Gud och tro, upplevs inte detta nödvändigtvis vara en meningsbärande erfarenhet som den enskilde kan applicera på beslutet om den egna tron.

Det väcker frågor inför framtiden huruvida tro är ett binärt tillstånd, där ett ja eller nej kan formuleras i slutet av konfirmationstiden. När ett sådant ställningstagande inte kan göras visar det här kapitlet att det uppstår ett ökat missnöje hos framför allt tjejer. Utvecklingen hör ihop med tendensen att Sveriges unga idag väljer fritidsintressen utifrån om det bedöms generera någon tydlig nytta i ungdomens liv. Besvikelsen kommer som ett brev på posten när församlingarna inte lyckas matcha den förväntan eller lyckas förmedla ett annat sätt att tänka kring vad tro är i den unges egna liv under konfirmationstiden. Kanske sammanfattar en av tonåringarna i studien detta bäst när hon i enkäten tillfrågades i en öppen fråga om vad som varit mest meningsfullt för henne under konfirmationstiden: "Att min tro kommer utvecklas, jag behöver inte vara stensäker på vad jag tror. Jag får vara osäker."

REFERENSER

- Biskopsmötet (2021). "och lär dem ..." Ett biskopsbrev om lärande och undervisning. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Baccara, M. & Yariv, L. (2013): Homophily in peer groups. *American Economic Journal: Microeconomics*. 5(3):69–96.
- Bromander, J. (2012). *En tid fylld av mening. En studie av konfirmandtiden som meningsbärare bland dagens unga*. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Bäckström, A., Edgardh Beckman, N. & Pettersson, P. (2004). *Religious Change in Northern Europe: The case of Sweden. From state to free folk church*. Stockholm: Verbum.
- Carlgren, I., Forsberg, E. & Lindberg, V. (2009) *Perspektiv på svenska skolans kunskapsdiskussion*. Stockholms universitet: Centrum för studier av skolans kunskapsinnehåll.
- Fransson, S (2022). Från organisation till nätverk – att möjliggöra för ideellt arbete i Svenska kyrkans barn- och ungdomsarbete. I Sandberg (red). *Nyckeln till Svenska kyrkan 2022*.
- Fransson, S., Bromander, J. & von Essen, J. (2022). *Av fri vilja på fri tid – Ideellt arbete i Svenska kyrkans barn- och ungdomsverksamhet på 2020-talet*. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Graff-Kalleståg, K. (2017). Baptism in a Secular Age. *Dialog* 56 (3): 251–59.
- Helgesson Kjellin, K., Sandberg, A. & Sjöberg, L. (2021). *En "riktig" begravning – förändringar begravningsseden inom Svenska kyrkan 2010–2020*. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Helve, H. (1993). *The World View of Young People. A Longitudinal Study of Finnish Youth Living in a Suburb of Metropolitan Helsinki*. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae*. Ser. B. 267. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Høeg, IM & Gresaker AK. (2015). *Når Det Rokkes Ved Tradisjon Og Tilhørighet*. KIFO Rapport 2015: 2. Oslo: KIFO.
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton University Press.
- Svenska kyrkan (2023). *Kyrkoordningen* (lydelse 1 januari 2023). Tillgänglig: <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen> [2023-02-23].
- Lamont, M. & Molnar, V. (2002). The study of boundaries across the social sciences. *Annual Review of Sociology* 28:167–95.
- Larsson, L. (2021). *Generation Z – det ungdomsgenerationen gör idag sätter standarden för det resten för imorgon*. Rapport Region Örebro.
- Lundström, L. (2020). *Att göra vänskap: en kultursociologisk analys av högstadielärares sociala relationer*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Lytch, CE. (2004). *Choosing Church. What Makes a Difference for Teens*. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Maas, Ch. & Simojoki, H (2015). Minding the Gap: Overall satisfaction and Perceived Daily Life Relevance of Confirmation Work. I Schweitzer, F., Simojoki, H. & Niemelä, K. (Red). *Youth, Religion and Confirmation Work in Europe: The second international study*. Tübingen: Gütersloher Verlagshaus.
- MUCF (2019a). *Unga med attityd – Hälsa, Fritid och Framtid*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällsfrågor.
- MUCF (2019b). *Vilka ska med? – Ungas sociala inkludering i Sverige*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällsfrågor.

MUCF (2020). *Ungas rätt till en meningsfull fritid – tillgång, trygghet och hinder*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Porath Sjöö, E. (2008). *Konfirmandernas bildningsresa: ungdomars berättelser om sitt deltagande i konfirmandundervisning*. Lund: Lunds universitet.

Svenska kyrkan (2020). *Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete*. Tillgänglig: https://www.svenskakyrkan.se/filer/587768/SK20274_Riktlinjer%20konfirmandarbete.pdf [2022-12-14].

Sandberg, A., Sjölin, I. & Ganebo Skantz, J. (2019). *Dop i förändring – en studie av föräldrars aktiva val och församlingarnas strategiska doparbete*. Uppsala: Svenska kyrkan.

Sjöödin, U. (2001). *Mer mellan himmel och jord. En studie av den beprövade erfarenhetens ställning bland svenska ungdomar*. Stockholm: Verbum.

Sörbom, A. (1999). Engagemang med förhinder. I: Amnå, Erik (ed.): *Det unga folkstyret. Demokratiutredningens forskarvolym VI* (SOU 1999:93).

Sörbom, A. (2002). *Vart tar politiken vägen? Om individualisering, reflexivitet och görbarhet i det politiska engagemanget*. Stockholm: Stockholms universitet.

Taylor, C. (2017). *A Secular Age*. Cambridge: Harvard university press.

Willander, E. (2015), "Confirmation work in Sweden". I Schweitzer, F., Simojoki, H. & Niemelä, K. (Red). *Youth, Religion and Confirmation Work in Europe: The second international study*. Tübingen: Gütersloher Verlagshaus.

Ziehe, T. (1989/1993). *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet*. Tredje upplagan.



Vad ska konfirmationstiden bidra till? – förändrade syften och innehåll ur ett ledarperspektiv

Sara Fransson och Maria Wingård

I det här kapitlet vill vi rikta ljuset mot hur konfirmationstidens syfte och innehåll har förändrats utifrån ledarnas perspektiv. Konfirmationen är en kristen ritual där dopet bekräftas. Förutsättningarna för att bedriva ett sådant arbete har i takt med samhällets sekularisering omskapats. I forskningen kring konfirmationstiden i Svenska kyrkan identifierar pedagogen Birgitta Wallinder i sin avhandling fyra skilda fokusområden som genomsyrar församlingsarbetet. De fyra perspektiven visar kontrasterna mellan vad hon kallar tradition och förnyelse.¹ Fokusområdena har genom historien haft olika stor tyngdpunkt. Det första pedagogiska fokuset som Wallinder identifierar handlar om att unga ska lära sig Luthers lilla katekes utantill. Detta syfte är i jämförelse med Svenska kyrkan fortfarande relativt vanligt i vissa av de andra lutherska kyrkorna i Europa.² Det andra och tredje fokuset syftar till att unga ska socialiseras in i en igenkänning av kristen praktik och kyrkans ritualer med hjälp av pedagogiska tekniker. Vad som definieras som ett konfirmandcentrerat perspektiv, där den unges egna behov och livssituation är utgångspunkten, utgör det fjärde fokusområdet. Konfirmationstiden är således en pågående vandring och balansgång mellan den unges egna liv samt kyrkans grundsyn och uppdrag. Det är i detta möte som konfirmandernas upplevelser av kristen tro och kyrkan formas.

1. Wallinder 1990.

2. Hardecker et al 2015.

Sedan Wallinder publicerade sin avhandling om fokusområdena har riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete blivit ett centralt styrdokument. Konfirmandriktlinjerna är det ramverk som "är till för att kvalitetssäkra och ge stöd åt konfirmandarbetet. De är också ett redskap för domkapitlen att utöva sin tillsyn över församlingarnas arbete med den grundläggande uppgiften".³ De första formella riktlinjerna gavs ut år 2000. Det utgjorde en av de fyra delarna som skapade det så kallade "Grunddokumentet för Svenska kyrkans undervisning". I slutet av oktober 2007 antogs en revidering av 2000 års riktlinjer. Samma år genomfördes den första enkätstudien inom ramen för det europeiska konfirmandprojektet som ligger till grund för det här kapitlet. När studien sedan genomfördes igen 2012 hade riktlinjerna använts under fem år. År 2020 reviderades och antogs nya riktlinjer för konfirmation, vilka idag används.

Det här kapitlet kommer inledningsvis att undersöka och skapa en djupare förståelse kring vad konfirmationstidens syfte är i Svenska kyrkan och hur det har förändrats sedan 2007. Med *konfirmationstidens syfte* menar vi ledarnas egenangivna syften. Därefter beskriver vi hur ungdomarnas önskemål om ämnen och innehåll återspeglas i ledarnas motsvarande svar och om detta skiftat under de senaste femton åren.

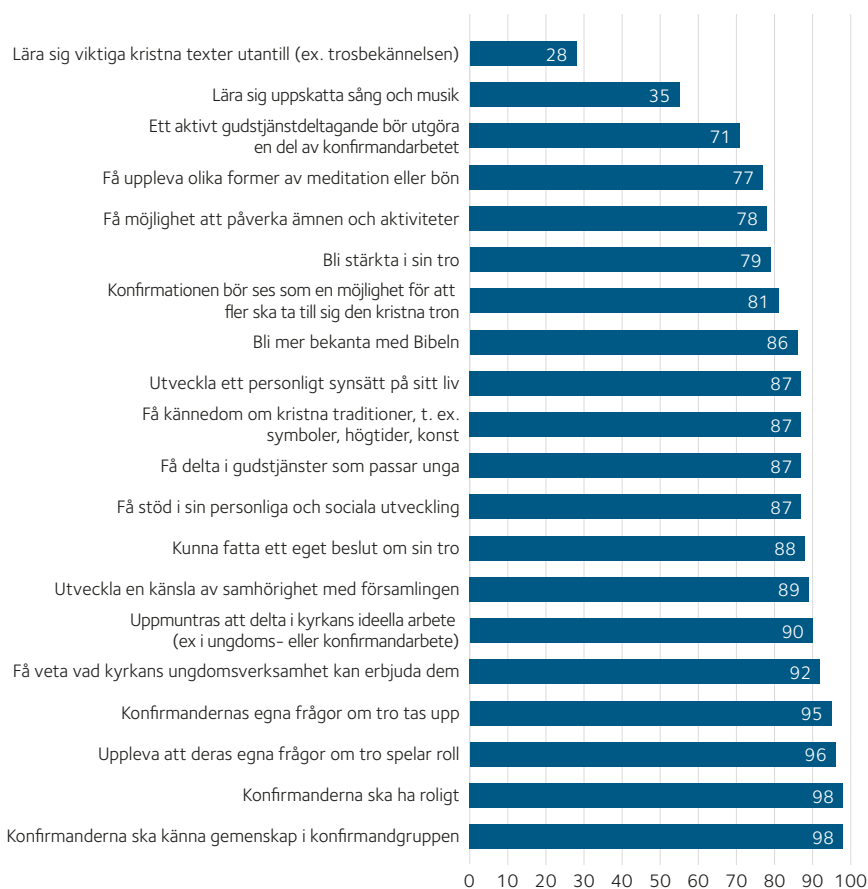
KONFIRMATIONSTIDENS FYRA SYFTEN

Riktlinjerna i Svenska kyrkans konfirmandarbete understryker vikten av konfirmation som en tjänst till för konfirmanderna och ska beröra för dem viktiga livsfrågor.⁴ Skrivningen betonar således det konfirmandcenterade perspektivet i Birgitta Willanders kategorisering. Ledarnas svar på vad som är de övergripande syftena med konfirmationstiden präglas också av detta. Det är inte ofta enkätundersökningar visar en nästintill hundra procentig samstämmighet. Så blir dock fallet när en beskrivande analys görs av vad tiden som konfirmand ska syfta till i figur 1. Nästintill alla ledare anser att ett av syftena handlar om att ha roligt och känna gemenskap i gruppen. Det är också viktigt att deltagarnas egna frågor om tro tas upp. Dock är det tydligt att ledarna tycker att konfirmationstiden ska inrymma betydligt mer än så.

3. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2020, s. 4.

4. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2020, s. 7–9.

FIGUR 1. KONFIRMATIONSTIDENS SYFTE ENLIGT LEDARNA 2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARNA I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

De många frågorna som redovisas separat i figuren undersöker liknande latenta syften, men som delvis är formulerade på olika sätt. Genom att vi gör en explorativ faktoranalys är det möjligt att urskilja vilka frågor som egentligen åsyftar samma sak och därför kan reduceras ner i antal. Resultatet visar att konfirmationstiden enligt ledarna har fyra syften. Syftena handlar om gemenskap, att växa i tro, att fördjupas i församlinglivet samt personlig mognad och växt.

**TABELL 1. SYFTEN MED KONFIRMATIONSTIDEN ENLIGT LEDARNA ÅR 2022
(EXPLORATIV FAKTORANALYS)**

	GEMENSKAP	VÄXA I TRO	FÖRDJUPAT FÖRSAMLINGS-LIV	PERSONLIG MOGNAD OCH VÄXT
Medelvärde för hur viktig respektive faktor är (1–7)	6.53	5.93	5.81	5.91
Konfirmanderna ska känna gemenskap i konfirmandgruppen	+			
Konfirmanderna ska ha roligt	+			
Uppleva att deras egna frågor om tro spelar roll		+		
Konfirmandernas egna frågor om tro tas upp		+		
Kunna fatta ett eget beslut om sin tro		+		
Bli stärkta i sin tro		+		
Få kännedom om kristna traditioner m.m.		+		
Bli mer bekanta med Bibeln		+		
Fler ska ta till sig den kristna tron		+		
Få uppleva olika former av meditation och böner		+		
Uppmuntras till att delta i församlingens ideella arbete (ex. ungdomsgrupper)			+	
Få veta vad kyrkans ungdomsarbete har att erbjuda dem			+	
Utveckla en samhörighet med församlingen			+	
Få delta i gudstjänster som är anpassade för unga			+	
Ett aktivt gudstjänstdeltagande bör utgöra en del av konfirmandarbetet			+	
Få stöd i sin personliga och sociala utveckling				+
Utveckla ett personligt synsätt på sitt liv				+
Lära sig viktiga texter utantill				
Lära sig uppskatta sång och musik				

Kommentar: En ruta som markerats med + innebär att de alternativen hänger samman med varandra som bakomliggande syften med konfirmationstiden. Syftena är inte varandra ömsesidigt uteslutande.

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARNA I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

Syftena harmonierar också med de generella målen som finns statuerade i konfirmandriktlinjerna. Intentionen som vi gett namnet *Gemenskap* återfinns i målet där unga ska "få erfarenhet av gemenskap i konfirmandgruppen och församlingen". *Att växa i tro* återknyter till riktlinjernas mål om att "kunskap om och erfarenhet av kristen tro och kyrkans liv handlar om människans livsfrågor". *Den personliga utvecklingen* återfinns underliggande i att "få redskap att forma en trygg identitet och utvecklas känslomässigt". *Fördjupat församlingsliv* inkluderas i sin tur att "få erfarenhet i församlingen och förtrogenhet med gudstjänst".

I storstadsförsamlingar är det 3,8 procent vanligare att ledarna vill att konfirmationstiden ska bidra till att ungdomarna får växa i tro ...

Även om målen i riktlinjerna inte graderas sticker ändå några av de identifierade syftena ut i hur viktiga ledarna anser dem vara i konfirmandarbetet. Ett jämförande medelvärde gör det möjligt att rangordna de fyra syftena sinsemellan. När så görs framgår det att ledarna tycker att gemenskap är konfirmationstidens viktigaste syfte. Det har ett medelvärde på 6,53 av maximalt 7. Det följs av att vilja ge ungdomarna möjlighet att växa i tro, men också bidra till deras personliga utveckling som har medelvärden på 5,93 respektive 5,91. Att konfirmationstiden ska skapa möjligheter till vidare insocialisering i församlingen genom ideellt arbete och gudstjänstfrände är visserligen viktigt, men av något mindre betydelse.

Utifrån ledarnas roll i arbetslagen finns det skillnader i hur ledarna betonar syftenas betydelse. Ledare som är anställda i församlingen anger i högre utsträckning att alla fyra områdena är viktiga att beakta, jämfört med de ideella, se tabell 2. Det finns också skillnader mellan de anställda ledarna baserat på vilket profilyrke de tillhör. Präster lägger större vikt vid att konfirmandtiden ska syfta till att växa i tro samt fördjupat församlingsliv. Ledare med pedagogiskt ansvar betonar gemenskap som ett något viktigare syfte.

Det finns även regionala variationer. I storstadsförsamlingar är det 3,8 procent vanligare att ledarna vill att konfirmationstiden ska bidra till att ungdomarna får växa i tro, än i församlingar på mindre orter och på landsbygden. Varför så är fallet kan relateras till rapportens inledande forskningsöversikt. Även om skillnaderna i konfirmationssed tunnas ut mellan storstäder och landsbygd har diskrepansen varit betydligt större sett över historien. Forskning om ungas fritid och tidsanvändning visar att unga som lever i urbana och pluralistiska miljöer haft en större valfrihet när det kommer till vad de ska göra på sin fritid, än på landsbygden.⁵ Konkurrensen om ungas fritid är större i storstäder samtidigt som konfirmationsseden varit lägre. Att tydliggöra och reflektera vad som är konfirmationstidens unika syfte i kontrast till andra meningsfulla aktiviteter i den geografiska närheten kan därför uppfattas som viktigare i storstadsförsamlingar.

Att konfirmationstiden ska syfta till att unga får växa i tron har ökat med i genomsnitt 9,2 procentenheter under en tioårsperiod.

FÖRÄNDRINGAR I KONFIRMATIONSTIDENS SYFTEN

Över tid har det skett vissa förändringar utifrån vad tiden som konfirmand ska syfta till. När syftena relateras till hur de värdesattes i 2007 och 2012 års undersökningar finns det en förflyttning inom två områden: att växa i tro samt det fördjupade församlingslivet. Att konfirmationstiden ska syfta till att unga får växa i tro har ökat med i genomsnitt 9,2 procentenheter under en tioårsperiod. Jämfört med för femton år sedan är ökningen 12,1 procentenheter. Störst förändring har skett gällande det fördjupande församlingslivet. Där har det skett en ökning med 16,2 procentenheter på tio år.

5. Sörbom 1999; Sörbom 2002; MUCF 2019.

TABELL 2. FÖRÄNDRINGAR I KONFIRMATIONSTIDENS SYFTE 2007–2022 (OLS-REGRESSION)

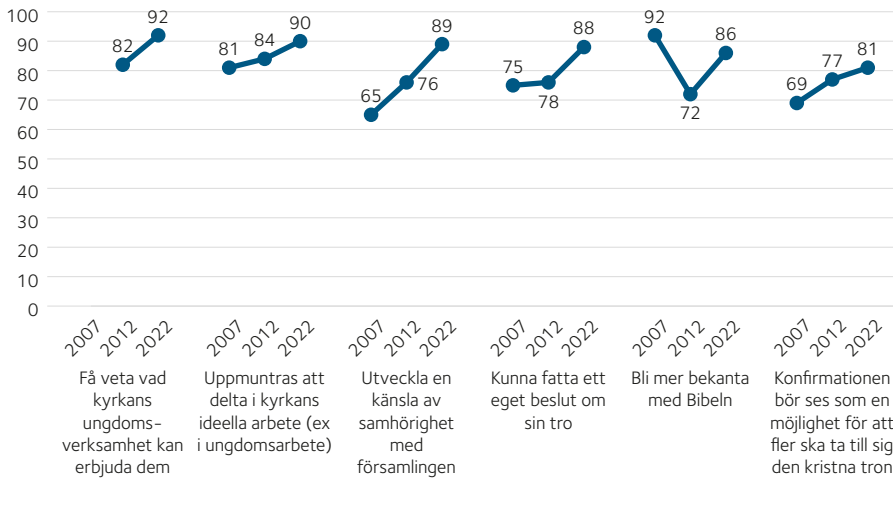
	GEMENSKAP	VÄXA I TRO	FÖR DJUPAT FÖRSAMLINGS- LIV	PERSONLIG MOGNAD OCH VÄXT
ÅRTAL (REFERENS: 2022)				
2012	-0.3	9.2**	16.2***	1.4
2007	1.5	12.1**	13.2***	2.9
KÖN (REFERENS: KILLAR)				
Tjej	1.9**	1.9**	6.6**	2.9**
BOENDEREJON (REFERENS: STORSTÄDER ELLER STORSTADSNÄRA KOMMUNER)				
Större städer och kommuner nära stora städer	0.6	-2.3	-0.12	-0.11
Mindre städer/Tätorter och landsbygd	-0.2	-3.8**	0.08	-0.03
FUNKTION I ARBETSLAGET (REFERENS: IDEELL)				
Präst	3.5*	24.5***	31.3***	17.4**
Församlingspedagog eller pedagogiskt uppdrag	3.9***	16.7***	29.0***	17.6**
R2 ADJ.	0.023	0.068	0.012	0.053
ANTAL (N)	415	396	406	410

Kommentar: Sammanslagen data för 2007, 2012 och 2022. De beroende variablerna gemenskap, växa i tro, fördjupad församlingsliv och personlig mognad mäts i skala 0–100. Sign. *** $p < 0.01$ ** $p < 0.05$ * $p < 0.1$

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARNA I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

Att det är just inom de här två kategorierna som förändring sker kan vara lättare att ta till sig när vi synliggör inom vilka enskilda frågor det skett förändringar, se figur 2. I tre av de enskilda frågorna som inryms i det sammanförda ”fördjupat församlingsliv” respektive ”växa i tro” har det skett förändringar. Det ideella arbetets roll tillsammans med samhörighet med övriga församlingen har fått en tydligare ställning som del av konfirmationstidens syfte. Även betydelsen av att kunna fatta ett eget beslut om sin tro och att tiden ska ses som en möjlighet för fler att ta till sig den kristna tron har ökat kontinuerligt mellan undersökningstillfällena.

FIGUR 2. FÖRÄNDRINGAR I KONFIRMATIONSTIDENS SYFTEN ENLIGT LEDARNA 2007–2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARNA I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

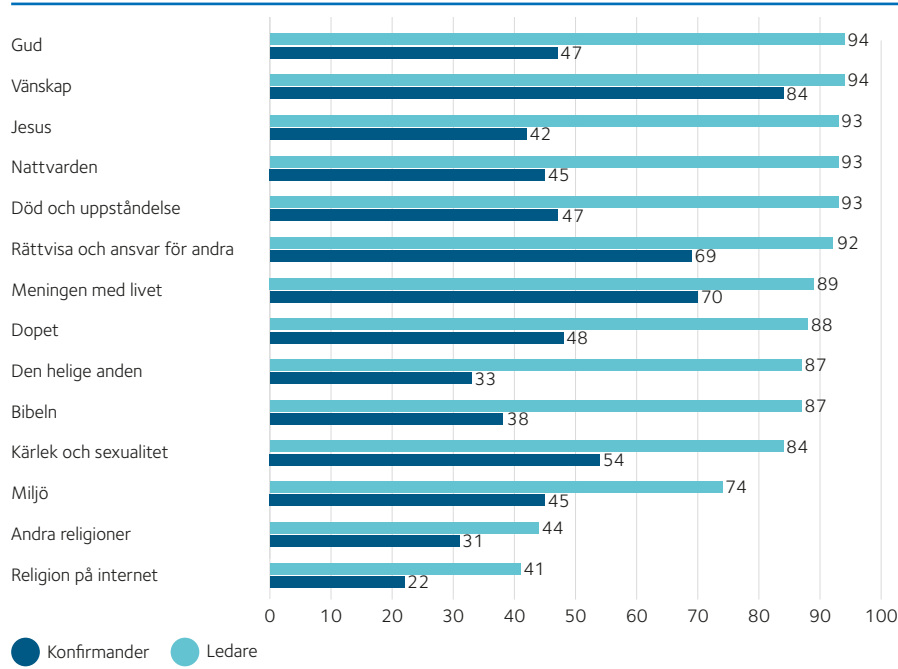
Just sambandet mellan det egna beslutet och bekantskap med Bibeln tangerar den förändring som också syns i konfirmandernas svar om sina förväntningar som Sara Fransson visar i kapitel 3. Materialet tillåter inte vidare utveckling av varför den här förändringen skett inom ledarkåren. Däremot har detta spänningsförhållande i de inomkyrkliga samtalen aktualiserats mellan 2012 och 2022, genom satsningar på lärande och undervisning med tillhörande biskopsbrev. Det skulle kunna vara en bidragande anledning till förändringen även om det inte går att undersöka inom ramen för det här kapitlet.

Det genomsyrar också det efterfrågade ämnesinnehållet.

FÖRÄNDRINGAR I ÖNSKAT ÄMNESINNEHÅLL

För att lägga trons perspektiv på det egna livet kan det behövas vissa färdigheter som nås genom lärande och undervisning. Att det finns en ökad efterfrågan på kunskapsstoff om kristen tro både från ledarnas och konfirmandernas håll visar inte bara syftesförändringarna. Det genomsyrar också det efterfrågade ämnesinnehållet. Precis som tidigare år har ledarna en mer tydlig bild över vad de önskar beröra under konfirmationstiden än deltagarna själva. Det är vanligast att konfirmanderna vill prata om vänskap men också meningen med livet samt rättvisa och ansvar för andra.

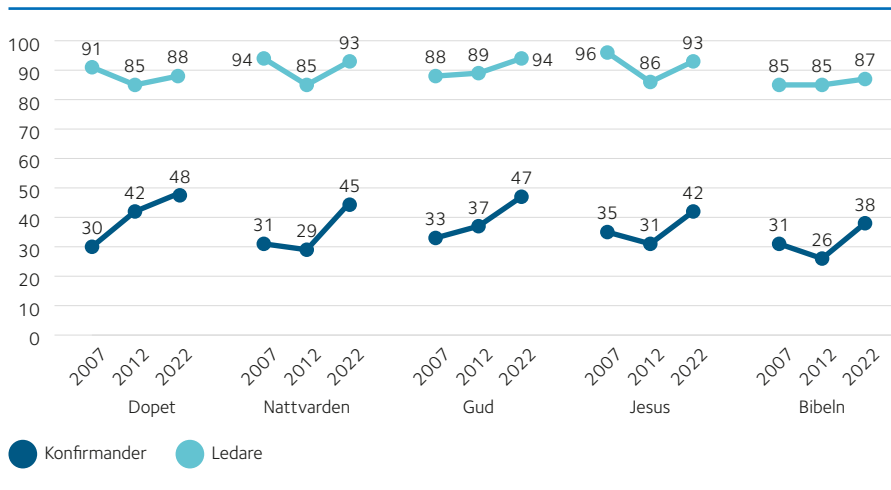
FIGUR 3. KONFIRMANDER OCH LEDARES ÖNSKEMÅL OM ÄMNESINNEHÅLL 2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARNA OCH KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

Resultatet i sig är inte överraskande avseende skillnader mellan ledare och deltagare. Dock blir det tydligt hur efterfrågan på ämnesinnehållet följer de förändrade förväntningarna som konfirmanderna bär med sig såsom beskrivs i kapitel 3. I det kapitlet visar Sara Fransson hur det egna dopet som barn för konfirmanderna utgör ett allt viktigare motiv till att anmäla sig. Figur 4 visar också att konfirmander idag vill lära sig om dopet som ämne i högre utsträckning än tidigare. 2007 var det nästan en tredjedel av konfirmanderna som ville lära sig om dopet vid konfirmationstidens början. Femton år senare är det drygt varannan. Däremot finns inte motsvarande ökning bland ledarna. Att det inte följer samma trend beror dock på skillnaden mellan ideella och anställda. Hos den anställda ledarkåren finns en ökning som motsvarar utvecklingen bland konfirmanderna, men inte hos ideella. Här kan alltså anas en rörelse som Karin Rubenson skriver om i kapitel 7 där de nya riktlinjernas förtydligande om konfirmationen som en del av dopundervisningen kan ha fått genomslag hos de anställda, men inte de ideella ledarna. Skillnaderna i dopets betydelse innebär att denna attityd inte kvarstannar eller betonas för de som tar ett vidare steg som ideell ledare. Det sker således något i relation till dopet i glappet mellan den egna konfirmandtiden och att bli konfirmandledare. Vad som händer och hur detta ska förstås ger ett viktigt avstamp till forskning om ungas fortsatta kyrkliga engagemang och dopundervisningen som ett livslångt lärande.

FIGUR 4. FÖRÄNDRADE ÖNSKEMÅL OM ÄMNESINNEHÅLL HOS KONFIRMANDER OCH LEDARE 2007–2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARNA OCH KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

Konfirmandernas intresse för att lära sig mer om Bibeln jämfört med tidigare årskullar ökar också. Däremot finns inte motsvarande trend inom ledarkollektivet trots att de uppger att konfirmationstiden bör syfta till att unga blir mer bekanta med just Bibeln. En tänkbar förklaring är att Bibeln självklart innehåller ämnen såsom Gud, Jesus och dopet där det sker en ökad efterfrågan även bland ledarna. Skillnaden kan då bestå i att ledarna är medvetna om andra metoder för att ta till sig kunskap och förtrogenhet om kristen tro än att använda och läsa Bibeln. En sådan koppling gör inte ungdomarna nödvändigtvis själva i början av sin konfirmandtid.

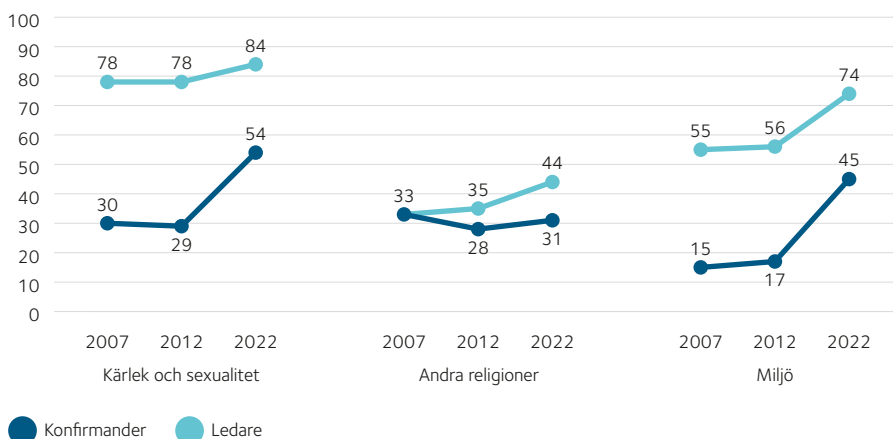
Även efterfrågan på två andra ämnen ökar, nämligen kärlek och sexualitet samt miljöfrågor. Frågorna är sådana som generellt tenderar att vara viktigare för ungdomar än vuxna. Samtidigt visar attityd- och värderingsstudier hur dessa frågor för dagens ungdomar är viktigare än för tidigare ungdomsgenerationer.⁶ Ur detta perspektiv skiljer konfirmanderna inte ut sig. Andelen konfirmander som vill veta mer om miljö har till exempel ökat kraftigt från 17 procent till 45 procent. De attityd- och värderingsfrågor som unga bär med sig i livet utanför kyrkan, avspeglar sig i förväntningarna de bär med sig in i verksamheten. Den enda frågan där det sker en ökning inom ledargruppen, men inte bland konfirmander, handlar om andra religioner. Ökningen drivs dock uteslutande av församlingar i storstäder. Storstadförsamlingarna befinner sig i en mer mångkulturell och mångreligiös samhällskontext än församlingar på andra orter.⁷ Ett sådant sammanhang ska enligt konfirmandriktlinjerna också

6. Larsson 2021.

7. Se t.ex. Holmberg 2019; Helgesson Kjellin 2016.

präglade den handlingsplan som ligger till grund för det lokala konfirmandarbetet i den enskilda församlingen.⁸ Det kan medföra att omvärldsspaningen i storstädernas närområde också präglar både syftet att växa i tro som kristen och att sätta detta i relation till andra religioner i ungdomarnas vardag.

FIGUR 5. FÖRÄNDRADE ÖNSKEMÅL OM ÄMNESINNEHÅLL HOS KONFIRMANDER OCH LEDARE 2007–2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARNA OCH KONFIRMANDER I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SAMMANFATTNING

Vi har i detta kapitel undersökt vilka syften som präglar konfirmationstiden utifrån ledarnas perspektiv samt hur syftenas betydelse förändrats. I kapitlet har vi också studerat vilket innehåll och vilka ämnen som efterfrågas från konfirmanderna och ledarna.

Sammantaget identifieras fyra övergripande syften som alla relaterar till Svenska kyrkans generella mål med konfirmandarbetet. Ledarna vill att konfirmationstiden ska syfta till att känna gemenskap i gruppen, att deltagarna får växa i tro och i sin personliga mognad, men också fördjupa församlingsengagemanget. Att konfirmanderna får känna gemenskap är något viktigare än de övriga målen och har så alltid varit. Dock sker det i övrigt vissa förändringar. I kyrkoordningen står det att "... människor skall komma till tro på Kristus och leva i tro, en kristen gemenskap skapas och fördjupas, Guds rike utbreddas och skapelsen återupprättas."⁹ Denna mittpunkt i att vara kyrka – att få växa i tro och in vidare i församlinglivet – ökar också som syfte i konfirmandarbetet. Att så är

8. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2020, s. 9.

9. Kyrkoordningen, s. 7.

fallet kan kopplas till att det mellan tidigare undersökningsår och 2022 aktualiserats samtal och satsningar på lärande och undervisning inom Svenska kyrkan. Att dessa samtal kan ha påverkat synen på vad konfirmationstiden bör syfta till är då en naturlig följd av ett pågående arbete.

Utifrån Birgitta Wallinders forskning som sorterar in konfirmationstiden i fyra olika pedagogiska fokusområden kan den här utvecklingen tolkas som en rörelse mot att konfirmationstiden alltmera ska syfta till igenkänning av kristen praktik med hjälp av pedagogiska verktyg. Det sker dock inte på bekostnad av något annat område. Istället sker det fortsatt med ett konfirmandcentrerat perspektiv där individens egna behov och livssituation styr innehållet.

Församlingarna behöver härbärgera och hantera detta i praktiken breddade uppdrag.

Livssituationerna för unga skiljer sig beroende på var de bor och vistas. Det kan förklara varför det är vanligare att ledare i storstadsförsamlingar lyfter fram betydelsen av att låta konfirmanderna växa i tro. Det blir viktigare i hela kyrkans konfirmandarbete oberoende av den regionala kontexten, men det är likväl något viktigare för storstadsförsamlingar. I dessa församlingar är det också mer betydelsefullt att i kontrast till den kristna tron, lyfta in andra religioner i konfirmandarbetet. En tolkning vi gör av kapitlets resultat är att storstädernas mer pluralistiska och religiösa mångfald skapar ett större behov av att som kyrka reflektera kring vem man är i relation till det omgivande samhället. I städer har också konfirmationen under längre tid varit ett mer självständigt val för unga än på landsbygden. För att rekrytera konfirmander kan det ha medfört att behoven av att samtala kring det vikande konfirmandantalet och att söka sig till kyrkans unika bidrag i form av tron initierats tidigare på dessa platser. När beslutet att konfirmera sig mer varit ett förgivettagande utifrån traditionens normer, som exempelvis på landsbygden, har andra syften istället dominerat.

När konfirmationsseden sjunker och växandet i tron får en vitalare ställning som ett primärt syfte, medför det att församlingarna behöver härbärgera och hantera detta i praktiken breddade uppdrag. Givet den rörelsen väcker det behov av att ställa ytterligare frågor kring hur ett sådant uppdrag prioriteras och reflekteras i församlingsarbetet för att möta utvecklingen vi här har identifierat.

REFERENSER

- Hardecker, G., Niemelä, K., Schlag, T. & Schweitzer, F. (2015). Confirmation work in the view of the workers. I Schweitzer, F., Niemelä, K., Schlag, T. & Simojoki, H. (red). *Youth, religion and confirmation work in Europe. The second study*. Tübingen: Gütersloher Verlagshaus.
- Helgesson Kjellin, K. (2016). *En bra plats att vara på: en antropologisk studie av mångfaldsarbete och identitetsarbete inom Svenska kyrkan*. Skellefteå: Artos & Norma.
- Holmberg, A. (2019). *Kyrka i nytt landskap – en studie av levd ecklesiologi i Svenska kyrkan*. Skellefteå: Artos & Norma.
- Larsson, L. (2021). *Generation Z – det ungdomsgenerationen gör idag sätter standarden för det resten gör imorgon*. Rapport Region Örebro.
- MUCF (2019b). *Vilka ska med? – Ungas sociala inkludering i Sverige*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Svenska kyrkan (2020). *Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete*. Tillgänglig: https://www.svenskakyrkan.se/filer/587768/SK20274_Riktlinjer%20konfirmandarbete.pdf [2022-12-16].
- Svenska kyrkan (2023). *Kyrkoordningen* (lydelse 1 januari 2023). Tillgänglig: <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen> [2023-01-15].
- Sörbom, A. (1999). Engagemang med förhinder. I: Amnå, Erik (ed.): *Det unga folkstyret. Demokratiutredningens forskarvolym VI* (SOU 1999:93).
- Sörbom, A. (2002). *Vart tar politiken vägen? Om individualisering, reflexivitet och görbarhet i det politiska engagemanget*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Wallinder, B. (1990). *Tradition och förnyelse i Svenska kyrkans konfirmandundervisning. Läroplansutveckling och pressdebatt 1942–1985*. Uppsala universitet: Uppsala.



Metodernas (icke-) betydelse? – ett religionspedagogiskt perspektiv

Caroline Klintborg och Sara Fransson

Det här kapitlet har ett religionspedagogiskt perspektiv på konfirmation. I kapitel 3 konstaterar Sara Fransson att konfirmandernas upplevda nöjdhet med sin konfirmandtid minskar. Denna minskning sker parallellt med att också efterfrågan på det önskade ämnesinnehållet förändras, som beskrivs av författarna i kapitel 4. I detta kapitel vill vi fördjupa förståelsen för hur de här två resultaten hänger samman. Det gör vi genom ett fokus på vilka metoder de unga möter i undervisningssituationen. Kapitlets syfte är att undersöka hur vi kan förstå relationen mellan konfirmandernas erfarenhet av ett innehåll, de i undervisningen tillämpade metoderna och deltagarnas upplevda nöjdhet med sin tid som konfirmander.

Den teoretiska utgångspunkten baseras på prästen och pedagogen Johan Amos Comenius argument. Redan på 1600-talet formulerades vad som kommit att kallas det didaktiska alfabetet.¹ Comenius menade att vi för att uppnå den bästa undervisningen måste ställa oss ett antal frågor och inte enbart utgå ifrån hur vi vill arbeta. Något omformulerade lyder de didaktiska frågorna: Vem, Vilka, Vad, Varför, Hur.² Utgångspunkten för den analys som vi presenterar i detta kapitel är att ett pedagogiskt hållbart arbete kräver att svaren på de didaktiska frågorna samverkar. En startpunkt måste tas i frågan *vem* man är som församling och vem man är som ledare. Det kompletteras med en reflektion kring *vilka* man har framför sig och i ett konfirmandarbete, vilka de ungdomar är som valt att delta i undervisningen. En kyrka måste veta *vad* man vill berätta, vad som står i fokus för undervisningen och *varför*. Slutligen måste man för ett pedagogiskt hållbart arbete fundera över *hur* man bäst kommunicerar och arbetar med det *vad* som formulerats.

1. Comenius 1916.

2. Klintborg 2021.

Resultat från enkätmaterialen kompletteras i kapitlet med sammanlagt 28 intervjuer som genomförts med ungdomar som under verksamhetsåret 2020/21 deltagit i konfirmandundervisning i enlighet med Svenska kyrkans ordning. Intervjuerna har varit semistrukturerade djupintervjuer och kretsar kring vilka minnen de konfirmerade ungdomarna har från sin tid som konfirmander och vad de själva uppfattar att de lärt sig.³

Kapitlet är strukturerat utifrån *vad* i undervisningens innehåll som ungdomarna anger att de varit nöjda med. Ett avsnitt om den didaktiska frågan *hur* följer därpå. Svaret på *hur*:et kretsar kring vilka metoder som ledarna använder i undervisningssituationen. Därefter relateras *vad* och *hur* till hur det påverkat konfirmandernas nöjdhet med sin konfirmandtid. Kapitlet avslutas med en diskussion av resultatet utifrån den teoretiska utgångspunkten att samtliga didaktiska frågor måste vara besvarade för att det pedagogiska arbetet ska uppfattas vara helt, hållbart och långsiktigt.

En startpunkt måste tas i frågan vem man är som församling och vem man är som ledare.

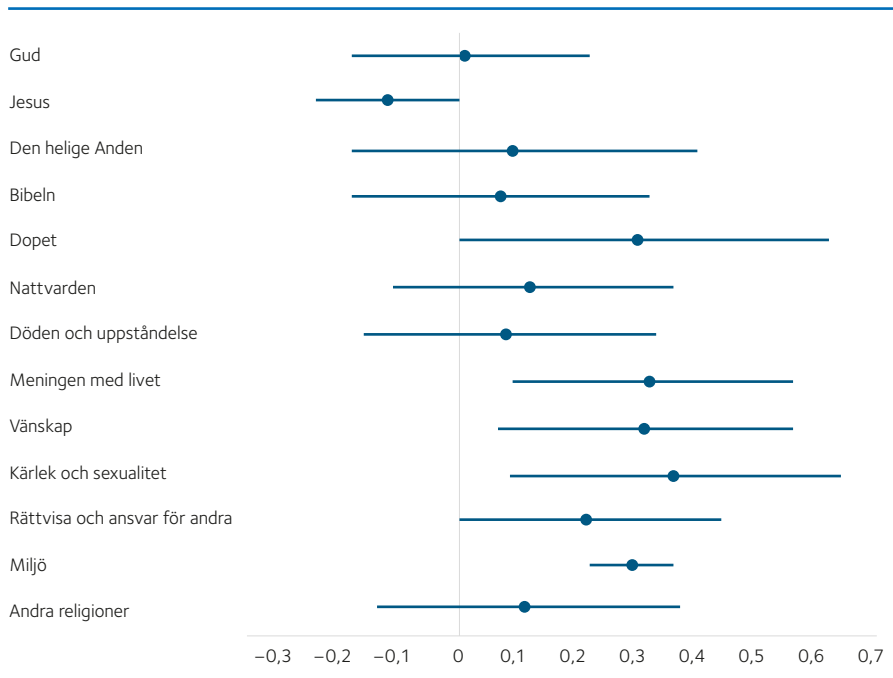
VAD KONFIRMANDERNA ANSER ATT DE LÄR SIG

I början av konfirmandtiden tillfrågades ungdomarna i enkätundersökningen om vilka ämnen de önskade skulle tas upp under konfirmandtiden, vilket Sara Fransson och Maria Wingård redovisar i kapitel 4. Det visar en ökad önskan från konfirmandernas sida om att tala om Gud och Jesus, men också om dopet, nattvarden, och om Bibeln. I figur 1 visar vi hur den initiala önskan besvarats i slutet av konfirmandtiden när ungdomarna får ange hur nöjda de är med hur respektive tema behandlats. Om ett tema ligger över o-linjen innebär det att konfirmanderna är nöjda med hur ämnet berörs. Om de tunna linjerna ligger under o-linjen betyder det att de inte är nöjda.

Andelen konfirmander som önskar att just kärlek och sexualitet berörs under konfirmandtiden har nästan fördubblats 2022 i en jämförelse med tidigare år, så som Sara Fransson och Maria Wingård visar i kapitel 4. Av figuren framgår att den önskan också upplevs vara infriad. Ungdomarna är generellt nöjda

3. Intervjumaterialet redovisas i sin helhet i Klintborg 2023.

FIGUR 1. KONFIRMANDERS NÖJDHET ÖVER ÄMNESINNEHÅLLET 2022 (LOGISTISK REGRESSION)



Kommentar: Om ett ämne ligger över 0-linjen betyder det att konfirmanderna var nöjda med ämnesinnehållet. Om de tunna linjerna ligger under 0-linjen betyder det att de inte är nöjda. Om linjerna överlappar 0-linjen betyder det att det inte finns någon säkerställd skillnad. Figuren visar ostandardiserade regressionskoefficienter och den tunna linjen visar konfidensintervall (95 procent).

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL KONFIRMANDER I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

med hur just det ämnet genomsyrat innehållet. Även innehållet kring meningen med livet, vänskap, miljö samt dopet är områden som Svenska kyrkans konfirmander uppger att de är nöjda med. I intervjumaterialet som samlats in av Caroline Klintborg, beskriver tidigare konfirmander genomgående en erfarenhet av den acceptans som de känt i konfirmandgruppen. Det ligger i linje med de uttryck för vänskap som det kvantitativa materialet också ger exempel på.

Clark: Ja, precis. Man lärde sig att acceptera alla också, ingen blev utesluten, alla var med och man fick lära känna alla i hela konfirmationsgänget.

Vad konfirmandernas nöjdhet med dopet innebär är svårt att utveckla givet enkätmaterialens begränsningar. Det kan ha handlat om dopets teologi och konfirmationen som en del av dopundervisningen, vilket Karin Rubenson skriver om i kapitel 7. Det kan också ha handlat om dopet som en händelse. Andelen

döpta under konfirmandtiden har ökat sedan 2012, som beskrivs i kapitel 2. I sju av tio församlingar som deltagit i studien har minst en av ungdomarna döpts under tiden som konfirmander. Innebörden av dopet som ett ämne som ungdomarna själva uppger har aktualiserats, kan därför handla om ett minne av att antingen själv bli döpt eller genom upplevelsen när en person i gruppen har döpts. Under en av intervjuerna som ingår i Caroline Klintborgs bok *Var är Jesus? Ungas röster om konfirmandundervisning* berättar den tidigare konfirmanden Agnes om erfarenheten av att själv bli döpt och det betydelsefulla minne det är för henne.

Agnes: Min relation till kyrkan den utvecklas, från att jag inte alls var troende till att jag döptes, till att jag konfirmerades och nu att jag ändå utbildar mig till ledare. [...] Jag har utvecklat min tro, absolut, från att jag inte ens var döpt till nu. [...] För jag som döptes under konfirmandlägret, det är alltid något som kommer vara kvar, att jag är döpt i den kyrkan med de människorna under den tiden. Och att jag konfirmerar mitt dop.

Den innebörd som unga själva ger dopet och andra ämnen i enkäten vet vi med andra ord inte säkert. Men det går att veta om den initiala förväntan som konfirmanderna själva hade på ett innehåll och därmed didaktikens vad, har besvarats eller ej. Intervjumaterialet bidrar här till att fördjupa förståelsen för det innehåll som ungdomarna själva ger de olika temana. Ett ytterligare exempel handlar om den innebörd de intervjuade ungdomarna ger etik och moral. Även om frågan om etik och moral inte ställdes explicit i enkätmaterialet kan det antas genomsyra flera teman som exempelvis kärlek, rättvisa och meningen med livet.

Alfred: Det var ju väldigt mycket om att de snackade om att man skulle vara bekväm med sig själv och acceptera andra. Mycket så här generella etiska frågor istället för hur själva kristendomen, utan bara så här generell hur folk är och vad andra personer tycker och tänker om det.

Etik och moral uppfattas här handla om generella etiska frågor och inte om ett avgränsat kristet perspektiv. Den didaktiska frågan *vad* förväntas med det teoretiska perspektiv som tas i kapitlet, hänga samman med didaktikens *varför*. I intervjuerna framgår att det är långt ifrån självklart för ungdomarna varför konfirmandundervisningen ser ut som den gör men därmed inte sagt, att ledarna inte vet det.

Knut: Varför gjorde vi ens det? Skulle vi göra det i kyrkan?

Moa: Vi bara gjorde det en dag.

Lina: Ja, vi bara gjorde det. I den där stora salen där nere.

Knut: Ja, jag kommer ihåg det.

Lina: Ja, jättekonstigt. Men det var roligt.

I enkäten framgår att ungdomarnas förväntan på ett innehåll om exempelvis Gud inte i lika hög utsträckning besvarats som exempelvis undervisning som berört vänskap, kärlek och mening- en med livet. Avseende Jesus som ämne och innehåll uttrycker ungdomarna tvärtom ett konkret svar med att inte vara nöjda. Intervjumaterialet indikerar vari missnöjet består. Bland de ungdomar som intervjuats framgår att de talat om Jesus och läst bibelberättelser om Jesus. Dock uppfattar ungdomarna berättelserna som något onaturligt utan betydelse för det egna livet, vilket en av ungdomarna beskriver på följande sätt:

Beata: Nej. Men det känns som att de [framställer] Jesus väldigt mycket som onaturliga väsen eller vad kallar man det för? För att det var mycket så här Jesus går på vatten och Jesus kan framkalla ... vad var det, fisk och bröd och sådana där saker. Då kan det vara lite svårt att ta in det, för det känns så onaturligt på så sätt.

Enkätmaterialet visar således både uttryck för nöjdhet bland konfirmanderna, och vissa utmaningar kopplat till temana om Gud och särskilt avseende Jesus. De tillgängliga intervjuцитaten fördjupar bilden vari den bristande nöjdheten består.

LEDARNAS ARBETE MED OLIKA PEDAGOGISKA METODER

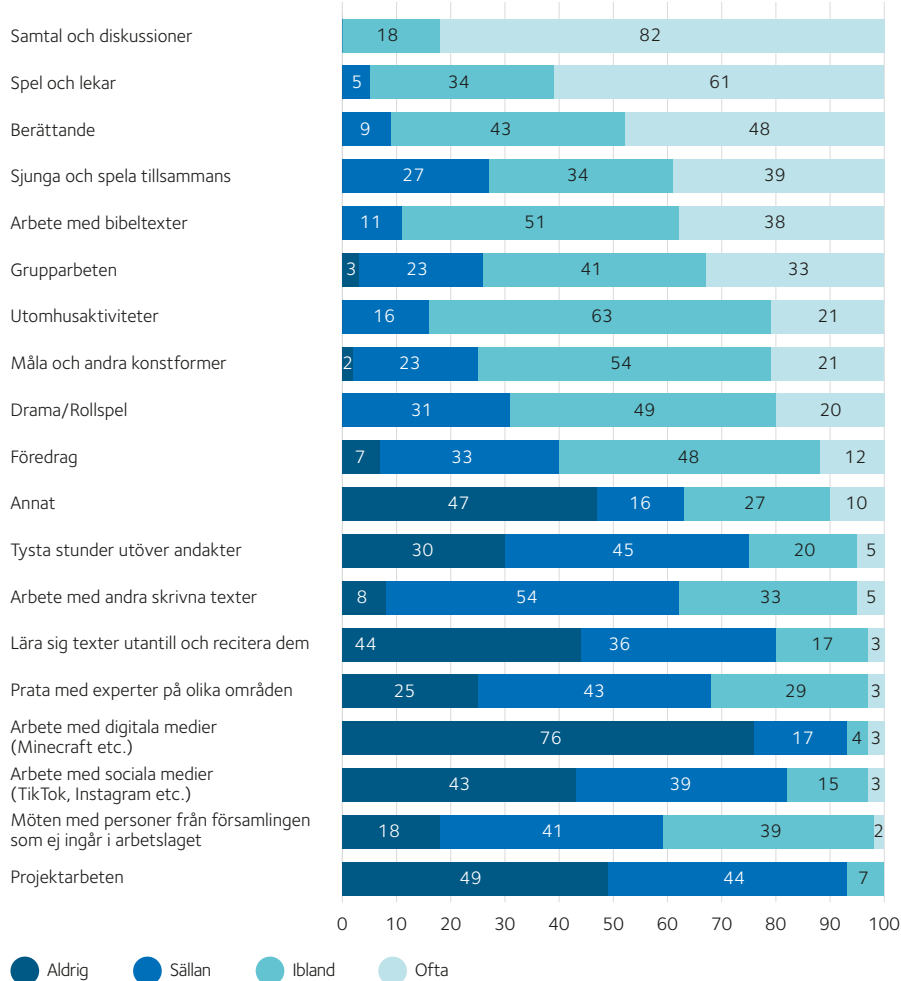
I enlighet med det didaktiska alfabetet förväntas det *vad* som utgör undervisningens innehåll stå i relation till didaktikens *hur*, det vill säga den metod som använts. De anställda ledarna har i sin enkät fått ange vilka metoder som arbetslagen använt för att lära ut det önskade innehållet. Även om enkäten inte djupare kan gå in på hur:et, lyfts ett brett spektrum av metoder fram.

Av figur 2 framgår att de vanligaste metoderna som används i undervisningssituationerna är samtal och diskussioner. I samtliga församlingar möter ungdomarna ämnesinnehållet genom samtal, diskussioner, berättande, dramatiserande och rollspel.⁴ Alla församlingar arbetar i viss mån också med konkreta bibeltexter även om det i en tiondel av fallen sker sällan. Samtliga församlingar har därtill förlagt delar av konfirmandtiden utomhus. Det sistnämnda resultatet är inte att betrakta som förvånande med tanke på att de förändrade praktiker som pandemin medförde i församlingslivet kan antas ha präglat *var* undervisningen har skett.⁵

4. Dock framgår det inte i enkätsvaren någon fördjupning om vad metoderna konkret innebär.

5. Se t. ex. Fransson, Gelfgren och Jonsson 2020, s. 32–33.

FIGUR 2. ANSTÄLLDA LEDARES ANVÄNDNING AV OLIKA METODER I ARBETET MED KONFIRMANDER 2022 (PROCENT)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARNA I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2007–2022.

I intervjuerna beskrivs den gemenskap som uppstod såväl mellan deltagarna, som mellan deltagarna och ledare. För de ungdomar som intervjuats är gemenskapen under konfirmandtiden betydelsefull. Det bekräftar det resultat som Sara Fransson visar i kapitel 3 där det råder ett starkt samband mellan att vara nöjd med konfirmandtiden och ha upplevt en bra gemenskap.

Lil Izzy: Ja, jag minns väl att det var mycket skratt, det var det. På lägerkvällarna så var det jättemånga Unga Ledare och konfirmander som var tillsammans och spelade spel och lekte. Så man har många goda minnen.

I intervjuerna lyfter ungdomarna fram samtal och diskussioner kring etik och moral där värderingsövningar utgör exempel. Men genomgående så minns de intervjuade ungdomarna läger, lekar och naturupplevelser (som exempelvis en vacker solnedgång). De beskriver det som något positivt att hela kroppen varit involverad i lärandet.

Hanna: Om man sitter vid en bänk och ska skriva, det är inte lika roligt som om man får alla intryck från naturen och ... ja, det blir mer intressant. Då blir det också att man inte tänker ens ... för man tänker inte ens på att man lär sig, utan det bara flyter in.

Betydelsen av att kunna koppla vad man lärde sig till *var* man lärde sig det lyfts med andra ord fram.

När metodanvändandet 2022 jämförs med hur ledarna beskrev undervisningsmetoderna för tio år sedan, har få förändringar skett i rent numerära tal. Det som har förändrats under det senaste decenniet handlar om ett ökat fokus på metoder som ”spel och lekar”, ”sjungande och spelande tillsammans” samt ”grupparbeten”. Dessa tre metoder har blivit något mer vanligt förekommande i konfirmandverksamheten. 2012 angav exempelvis 25 procent av församlingarna att de ofta använde sig av spel och lekar som en del av konfirmandundervisningen. Siffran kan jämföras med 2022 då 61 procent anger att det är en ofta förekommande metod. Det är mer än en fördubbling på tio år. En av anledningarna kan vara en medveten önskan om att distansera sig från den traditionella skolundervisningen och vara ett tydligare alternativ som ”något annat”.⁶

En av anledningarna kan vara en medveten önskan om att distansera sig från den traditionella skolundervisningen ...

De intervjuade ungdomarna beskriver i flera fall just hur konfirmandundervisningen skiljer sig mycket från vad de vant sig vid i skolan.

Clark: I skolan var det lite mer det här objektivt. Men i kyrkan är det lite mer känslor inblandat i det hela, subjektivt då. [...] Det tycker jag ändå är skönt på ett vis, att man inte måste veta allt om allt [i kyrkan]. Men man får en chans att lära sig det. I skolan är det "Nu ska du lära dig det här och nu måste du kunna det här".

6. Porath Sjöo 2008, s. 21.

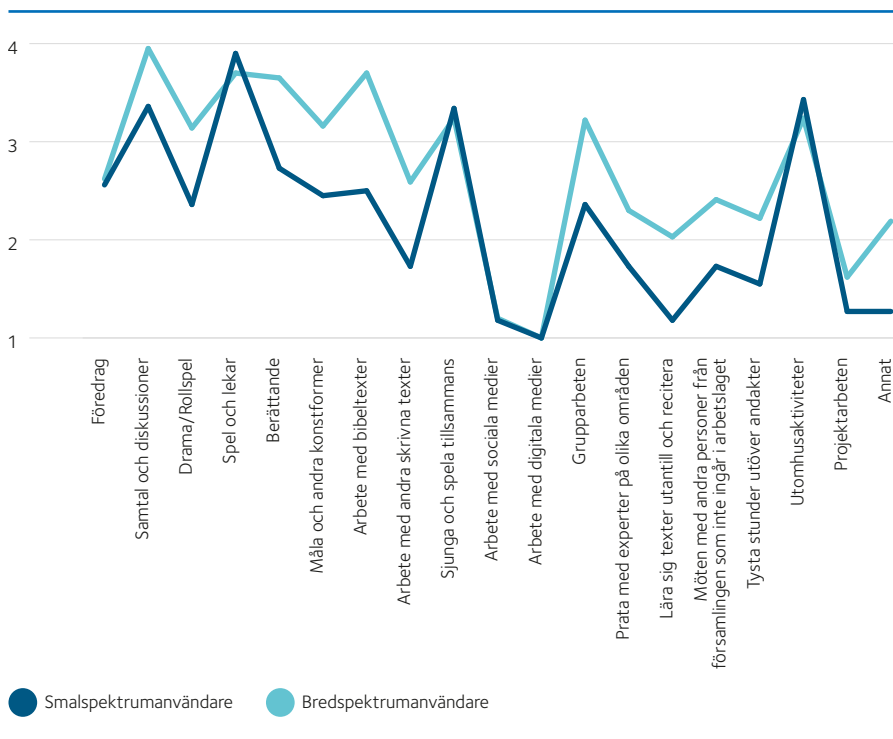
Skolans undervisning uppfattas landa i en annan slags kunskapskontroll och presentera en mer objektiv kunskap som kan utvärderas. Ledarna i kyrkan uppfattas därtill mer som vänner än lärare.

Agnes: [...] ...alla ledare var så pedagogiska. Samtidigt som de var våra vänner på ett sätt och man kunde vända sig till dem om det var något jobbigt, så var det ändå så att de kunde vara tydliga och lite stränga, men de balanserade det. Så jag skulle säga att gemenskapen mellan både ledare och konfirmander var väldigt bra.

SKILLNADER I FÖRSAMLINGARNAS METODANVÄNDNING

I figur 2 ovan visar vi hur ofta olika metoder används i Svenska kyrkans konfirmandundervisning som helhet. Det finns dock skillnader mellan församlingarna, vilket vi ska undersöka närmare i det här avsnittet. Utgångspunkten är en så kallad klusteranalys. Den analysen visar att det finns två olika typer av anställda konfirmandledare avseende frågan om metodanvändning.

FIGUR 3. TVÅ GRUPPER AV ANSTÄLLDA LEDARE I KONFIRMANDARBETET UTIFRÅN DERAS METODANVÄNDNING (KLUSTERANALYS, MEDELVÄRDE)



Kommentar: I figuren motsvarar 1 "aldrig", 2 "sällan", 3, "ibland" och 4 "ofta" i ledarnas svar.

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARNA I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

Det finns en grupp av anställda församlingsledare som i högre utsträckning väljer att använda flera olika metoder. De representeras av den ljusblå linjen i figur 3 och vi benämner dem i detta kapitel för "bredspektrumanvändarna". De ska jämföras med den andra gruppen ledare vilka representeras av den mörkblå linjen. De sistnämnda använder färre metoder än de förstnämnda. Den grupp som använder färre metoder kallas här för "smalspektrumanvändarna". I den senare gruppen betonas användningen av spel, lekar samt musik i undervisningen. Visserligen är detta nästan lika vanligt förekommande bland de som fått namnet bredspektrumanvändarna men skillnaden mellan de två grupperna är att bredspektrumanvändarna även använder flera andra metoder.

Vid en motsvarande klusteranalys av 2012 års data kommer det fram att dessa två grupper också då återfanns i församlinglivet. Dock har det på tio år skett en ökning av församlingar där de anställda ledarna representerar den grupp som benämns smalspektrumanvändarna. År 2012 var det 14 procent av församlingarna vars anställda ledare tillhörde smalspektrumanvändarna. 2022 har andelen anställda ledare i denna kategori ökat till nästan var femte – 23 procent. Konfirmander i Svenska kyrkan kan idag därför förväntas möta färre lärandemetoder än för tio år sedan.

Dock har det på tio år skett en ökning
av församlingar där de anställda ledarna
representerar den grupp som benämns
smalspektrumanvändarna.

Under en intervju reflekterar en av de tidigare konfirmanderna över den betydelse han själv tror att formen av undervisning har för vad de lärt sig och för deras gemensamt delade val att fortsätta som unga ledare. Ingvar har uppskattat en kombination av lek och allvar och de ledare som vi här talar om som bredspektrumanvändarna:

Ingvar: Just för min del tror jag ändå att det var ... för just det som gjorde mig intresserad var ändå att mina ledare, de lyckades ändå kombinera men att göra roligt och sådant och undervisning på en bra 50/50-nivå, så att jag fick lika mycket av båda. Så jag tror någonstans att det är viktigt.

Ingvars kommentar för oss osökt till frågan hur de didaktiska frågorna *vad* och *hur* går att förstå i relation till konfirmandernas upplevda nöjdhet.

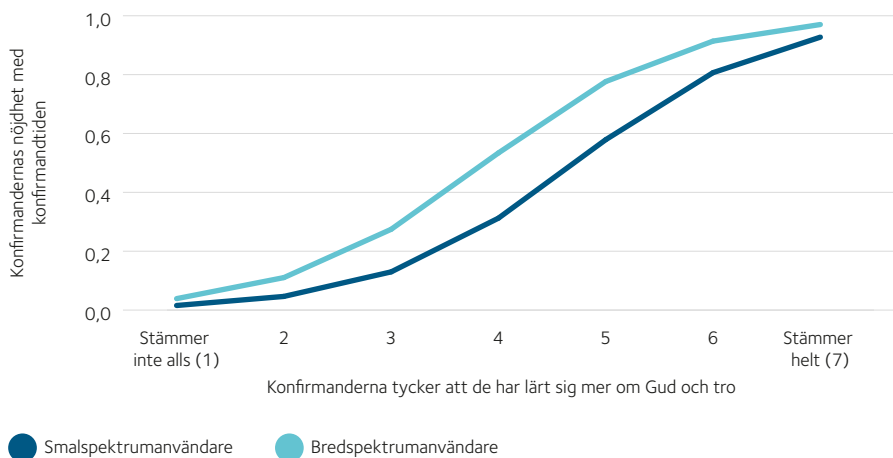
HUR OCH VAD PÅVERKAR KONFIRMANDERNAS NÖJDHET

Med den teoretiska utgångspunkt vi tar i detta kapitel förväntas upplevelsen av en undervisningssituation bero av den hänsyn som tas till samtliga didaktiska frågor: vem man själv är, vilka man möter, vad som utgör undervisningens innehåll och varför samt hur man undervisar. I det här avsnittet undersöks om perspektiven *hur* och *vad* står i relation till hur nöjda konfirmanderna är för att därigenom kunna besvara kapitlets syfte. Analysen kan också bidra till en större förståelse för om och hur lärandet hör samman med den övergripande erfarenhet som ungdomarna har av konfirmationstiden.

... det finns skillnader och att konfirmandernas nöjdhet påverkas av såväl vad de lärt sig om Gud, som hur de har lärt sig ...

I figur 4 visar vi med utgångspunkt från de två ledartyperna hur nöjda deras respektive konfirmander har varit med konfirmationstiden i sin helhet. Därtill har vi också fört in en bred enkätfråga om huruvida de unga själva anser att de lärt sig om Gud. Figur 4 visar således hur de här tre faktorerna samspelar och ömsesidigt påverkar varandra. Resultatet visar att det finns skillnader och att konfirmandernas nöjdhet påverkas av såväl *vad* de lärt sig om Gud, som *hur* de har lärt sig, det vill säga vilka slags metoder som deras ledare har använt. Figuren visar att effekten av lärande givet metodanvändningen är särskilt tydlig bland de unga som inte har någon stark åsikt kring frågan om de är nöjda eller inte alls nöjda med sin konfirmationstid, nämligen den större delen av konfirmandgruppen. För de ungdomar som tillhör antingen de mest nöjda eller minst nöjda finns det ingen effekt mellan *vad* och *hur*. Vi tolkar detta resultat som ett uttryck för att dessa båda grupper hade haft samma attityd oberoende av vilka metoder de mött eller vad de själva uppfattat att de lärt sig om Gud.

FIGUR 4. KONFIRMANDERNAS NÖJDHET MED SIN KONFIRMANDTID OCH VILKA METODER DE MÖTT (MULTILEVEL LOGISTISK REGRESSION)



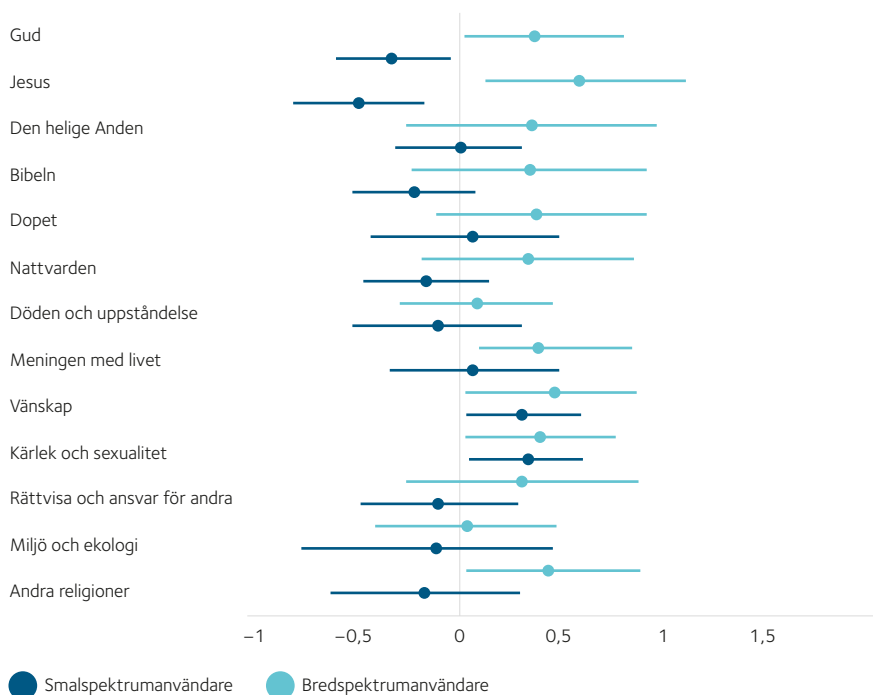
Kommentar: Samtliga resultat är kontrollerade för konfirmandernas tidigare erfarenheter av kristen tro samt deras föräldrars religiösa intresse.

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARE OCH KONFIRMANDER I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

Ungdomar som inte har en tydlig bild av hur de uppfattar konfirmandtiden, men som möter en bredare palett av metoder har större sannolikhet för att vara nöjda med sin konfirmationstid än motsvarigheten som möter smalspektrumanvändarna, se figur 4. Metodanvändning och nöjdhet hör i sin tur samman med i vilken utsträckning de unga själva anser att de lärt sig om, i det här fallet, Gud. De som anser att de lärt sig mer har större sannolikhet att vara nöjda. Resultatet visar med andra ord att när ett brett spektrum av metoder används anser konfirmanderna själva att de lär sig mer om Gud. De blir då också mer nöjda med sin tid som konfirmander. En möjlig tolkning är att ett för ensidigt fokus på spel, lek och musik som metoder gör det svårare för ungdomarna att ta till sig undervisningen om Gud än när det kompletteras med andra metoder. När andelen konfirmander som vill lära sig om Gud och tro ökar, vilket Sara Fransson visar i kapitel 3, blir det också begripligt varför nöjdheten blir högre när konfirmanderna anser att de lärt sig just detta.

För att ytterligare fördjupa förståelsen för relationen mellan metodanvändningen, innehållet och nöjdheten, presenterar vi i figur 5 en analys med avseende på samtliga ämnesteman som konfirmanderna kunnat möta. Resultatet presenteras uppdelat i två grupper: de konfirmander som mött bredspektrumanvändarna och de som mött smalspektrumanvändarna.

FIGUR 5. KONFIRMANDERS NÖJDHET ÖVER ÄMNESINNEHÅLLET BASERAT PÅ VILKA METODER DE MÖTT (MULTILEVEL LOGISTISK REGRESSION)



Kommentar: Om ett ämne ligger över o-linjen betyder det att konfirmander har en högre sannolikhet att vara nöjda med ämnesinnehållet. Om de tunna linjerna ligger under o-linjen betyder det att de är missnöjda med ämnesinnehållet. Om linjerna överlappar o-linjen betyder det att det inte finns någon säkerställd skillnad. Figuren visar ostandardiserade regressionskoefficienter och den tunna linjen visar konfidensintervall (95 procent).

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARE OCH KONFIRMANDER I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

Tidigare har det konstaterats att konfirmanderna som möter ledare som använder ett brett spektrum av metoder har högre sannolikhet för att vara nöjda med sin konfirmationstid generellt. När motsvarande uppdelning görs utifrån hur nöjda ungdomarna är med enskilda ämnen, går det att se ett liknande mönster. De konfirmander vars ledare är bredspektrumanvändarna är mer nöjda med hur innehållet om Gud och Jesus har hanterats, än de som mött smalspektrumanvändarna. Konfirmanderna som tillhört den senare gruppen anger att de inte är nöjda med hur Gud och Jesus tagits upp under deras konfirmandtid. De är dock i likhet med den mer nöjda gruppen nöjda med hanteringen av vänskap, samt kärlek och sexualitet inom ramen för undervisningssituationen. Även om dessa frågor kan sägas handla om Gud och Jesus sätter inte konfirmanderna som mött smalspektrumanvändarna det i relation

till varandra. I det tidigare angivna intervjuцитatet från före detta konfirmanden Alfred återges ett resonemang om etik och moral som tangerar resultatet från figur 5. För Alfred handlade undervisningen om generella etiska frågor och inte om ett, vad han upplevde, avgränsat kristet perspektiv. Den sammankopplingen skiljer således konfirmanderna som mött ett smalare spektrum av metoder, från de som varit deltagare i församlingar som använder ett bredare spektrum. Således indikerar detta sammantaget att *vad* och *hur* konfirmander lär sig, påverkar deras helhetsupplevelse av konfirmationstiden.

SAMMA LEDARAMBITIONER MEN OLIKA UTFALL

För att fördjupa förståelsen för de skillnader vi kan se mellan breddspektrumanvändarna och smalspektrumanvändarna har vi analyserat tänkbara skillnader mellan de båda ledarnas initiala ambitioner men också uttryck för eventuella konflikter i arbetslaget.

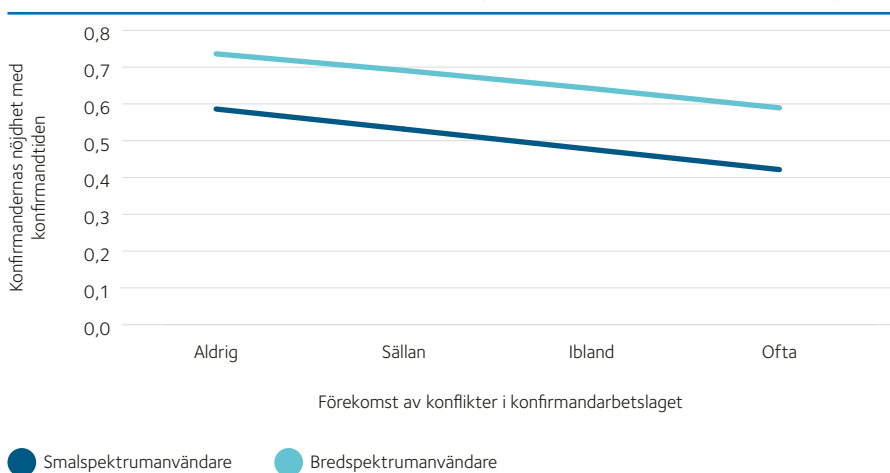
En förklaring till skillnaderna i konfirmandernas självskattade lärande och nöjdhet på basis av ledarnas metodanvändning, kan bero på att ledarna haft olika ambitionsnivåer och syften med konfirmationstiden. Vi vet som exempel att var tionde anställd ledare i Svenska kyrkan önskar att de hade sluppit arbeta med konfirmander, vilket Sara Fransson och Cecilia Nahnfeldt utvecklar i kapitel 6. En lägre motivationsnivå skulle då kunna förklara varför metodanvändningen skiljer sig åt. I en vidare analys av materialet mellan motivation och metod kan vi dock inte se någon sådan skillnad mellan bred- och smalspektrumanvändarna. Inte heller identifieras några skillnader avseende initiala syften utifrån den kategorisering som Sara Fransson och Maria Wingård synliggör i kapitel 4. Vid konfirmationstidens början har de två olika typerna av ledare alltså snarlika ambitions- och motivationsnivåer. Trots det har deras konfirmander i slutet av konfirmandtiden olika erfarenheter.

Vi kan se att en faktor som samspelar med detta utfall, handlar om konflikterna inom arbetslag. I vår analys av arbetslag där ledarna använt ett smalare spektrum av metoder, kan vi se att det varit dubbelt så vanligt med återkommande konflikter kring exempelvis den teologiska och pedagogiska grundsynen, och därmed kring frågor om *vem* man är som församling och ledare. Drygt en femtedel av församlingarna med ett smalare spektrum av metoder anger att det ofta funnits konflikter inom arbetslagen, vilket kan jämföras med en tiondel av församlingarna med brett spektrum.⁷ Figur 6 visar detta samband mellan konfliktnivån och metodanvändning. Konfirmanderna som möter smalspektrumanvändande ledare är mindre nöjda både med konfirmationstiden i sin helhet och med innehållet om Gud och Jesus. Dessa resultat tycks alltså hänga

7. Vi har därutöver analyserat svaren utifrån hur konfirmationen organiserats (exempelvis på pastoratsnivå) för att förstå skillnaderna, men några sådana skillnader har inte uppvisats.

samman med frekventa konflikter inom arbetslagen och vad som kan tolkas vara en bristande samsyn mellan de som leder konfirmandgrupperna. Vi tolkar därmed att arbetslagens konflikter har en indirekt påverkan på konfirmandernas nöjdhet, eftersom det hör samman med vilka metoder som ungdomarna möter.

FIGUR 6. KONFIRMANDERS NÖJDHET MED SIN KONFIRMATIONSTID OCH FÖREKOMST AV KONFLIKTER INOM FÖRSAMLINGENS ARBETSLAG (MULTILEVEL LOGISTISK REGRESSION)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARE OCH KONFIRMANDER I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

I enlighet med det didaktiska alfabet som används som utgångspunkt för analyserna i detta kapitel, kan resultatet förstås som ett uttryck för en bristande samsyn kring det "vi" som möter konfirmanderna – *vem* man är som församling. Något som särskilt understryker betydelsen av att veta *vem* man är som medarbetare, arbetslag och församling i mötet med konfirmanderna går att läsa i konfirmandriktlinjerna. Där betonas grundsynens betydelse för arbetet. Det innebär att konflikter som återfinns inom arbetslagen och ledarteamet får konsekvenser för hur konfirmanderna upplever sin konfirmandtid och vad de själva upplever att de lär sig.

Sambandet mellan svaren på de didaktiska frågorna är något som också ledarna själva identifierar när konfirmationen börjar närma sig sitt slut. De anställda ledarna som använt ett smalare spektrum av metoder är mer kritiska till sina egna arbetsinsatser än bredspektrumanvändarna. De förstnämnda anger även att de, utöver konflikterna i arbetslaget, också haft för lite tid att förbereda sig inför varje konfirmandträff. Nästan samtliga ledare som kategoriserats som smalspektrumanvändare anger att de ibland eller ofta haft för lite tid på sig att förbereda konfirmandträffarna.

95 procent av dem angav att så var fallet jämfört med 58 procent av breddspektrumanvändarna. Sambandet mellan konflikter och tid förstås och utvecklas mer i kapitel 6, men vi visar här att dessa faktorer hör samman med svaret på de didaktiska frågorna. När tiden tryter och konflikter uppstår, bidrar det till svårigheten att hinna reflektera kring hur didaktikens frågor vävs in i konfirmandundervisningen. När tidspress och konflikter genomsyrar arbetslagen kan frågor om *vem* man är som församling, *vilka* man möter, *vad* man vill ska utgöra innehållet och *varför* samt *hur* man kan arbeta för att på olika sätt bidra till konfirmandernas lärande, bli lidande.

AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SAMMANFATTNING

Syftet med analysen i detta kapitel har varit att undersöka hur vi kan förstå relationen mellan konfirmandernas erfarenhet av ett innehåll i undervisningen, de i undervisningen tillämpade metoderna och konfirmandernas upplevda nöjdhet med sin tid som konfirmander.

Konflikter och tidspress påverkar således meto- danvändningen.

I rapportens övriga kapitel framgår hur det över tid har skett en förändring avseende vad de unga önskar att konfirmationen ska innehålla. Det handlar om en förändring där ett innehåll med avseende på Gud, Jesus, nattvarden och dopet alltmer efterfrågas tillsammans med frågor om exempelvis kärlek och sexualitet. I det här kapitlet har förväntan på dessa ämnen relaterats till hur ungdomarna faktiskt upplever undervisningens innehåll. När konfirmanderna själva anger vad de lärt sig, är de särskilt nöjda med *vad* och *hur* de lärt sig om kärlek och sexualitet, men även om meningen med livet, vänskap och dopet. På motsvarande sätt framkommer i intervjuer med tidigare konfirmander att de lärt sig ett innehåll som kretsar kring frågor om etik och moral men inte nödvändigtvis relaterat till vad de själva upplever är den kristna tron. De har lärt sig att alla är välkomna och de betonar gemenskapen, utomhusaktiviteter och lekar som viktiga minnen från sin konfirmandtid. Något tillspetsat kan konfirmandriktlinjerna för Svenska kyrkans konfirmandarbete, som beskriver ett förväntat innehåll om "Jesus Kristus som frälsare", inte sägas vara uppfyllt utifrån de resultat vi ser i det här kapitlet. Tvärtom indikerar det att innehållet om Jesus inte lever upp till de förväntningar som konfirmanderna själva önskat sig.

Utifrån den teoretiska förståelsen att samtliga didaktiska frågor är av betydelse för lärande, visar vi också ett samband mellan de metoder som använts, vad ungdomarna tycker att de lärt sig samt hur nöjda de är med sin konfirmandtid. I församlingar där ledarna använder ett bredare spektrum av metoder är konfirmanderna mer nöjda med sin konfirmation som helhet. De är också mer nöjda med vad de lärt sig om flera olika teman så som vänskap, kärlek och sexualitet, Gud och Jesus. Det skiljer dem från unga i andra församlingar som mött ett smalare spektrum av metoder. Även dessa ungdomar är visserligen nöjda med hur ämnen så som vänskap, kärlek och sexualitet har tagits upp. I denna grupp finns det dock ett uttryckt missnöje med innehållet och lärandet kring Gud och Jesus som behöver undersökas vidare i framtida forskning för att få en djupare förståelse för innebörden av detta resultat.

Drygt åtta av tio konfirmander som mött ledare som använt ett brett spektrum av metoder anger att de är nöjda med sin konfirmationstid jämfört med sju av tio som mött ledare som använt ett smalare spektrum. Eftersom det 2022 är vanligare att ledare tillhör gruppen med ett smalare spektrum metoder jämfört med 2012, bidrar resultatet till en vidgad förståelse för varför en generell nöjdhet med konfirmandtiden minskar, så som visas i kapitel 3.

Analysen visar att resultaten hör samman med arbetslagens förutsättningar att bedriva konfirmandarbete. Vi kan se ett samband mellan en upplevd tidspress och konflikter i arbetslagen och vilka metoder som används. För de ledare som använt ett smalare spektrum av metoder präglas arbetet oftare av konflikter inom ledarteamet kring exempelvis teologisk och pedagogisk grundsyn, men också av en upplevd tidspress. Detta medför att ledarna inte själva tycker att de hinner förbereda konfirmandträffarna, till skillnad från bredspektrumanvändarna. Smalspektrumanvändarna är också betydligt mer självkritiska till den egna arbetsinsatsen när en utvärdering görs av hur konfirmationen faktiskt blev. Konflikter och tidspress påverkar således metodanvändningen. Metodanvändningen återspeglas i sin tur i konfirmandernas egna upplevelser av vad de lärt sig. Vad som sker inom arbetslagen i samtal, förberedelseprocesser och möjligheter att göra ett bra jobb har genom metodanvändningen således en återverkan på konfirmandernas nöjdhet och sitt lärande. När ett bredare spektrum av metoder används som hjälper unga att möta konfirmandtidens innehåll med flera metoder, där exempelvis språk, kropp och känsla är inblandat, ges ökade möjligheter att bidra till en meningsfull konfirmationstid. För att möjliggöra detta behövs tid och utrymme i arbetslagen i församlingarna för reflektion kring samtliga didaktiska frågor. Det är först då det pedagogiska arbetet kan uppfattas vara helt, hållbart och långsiktigt med fokus på lärande och meningsfullhet både i ett ledarperspektiv och i ett konfirmandperspektiv.

REFERENSER

Comenius, J.A. (1916). *Didactica magna: stora undervisningsläran*. Stockholm: Bonniers.

Fransson, S., Gelfgren, S. & Jonsson, P. (2021). *Svenska kyrkan Online – Att ställa om, ställa in eller fortsätta som vanligt under coronapandemin*. Uppsala: Svenska kyrkan

Klintborg, C. (2021). *Vägen är allt. En introduktion till religionspedagogik för den kristna församlingen*. Varberg: Argument förlag.

Klintborg, C (2023). *Var är Jesus? Ungas röster om konfirmandundervisning*. Stockholm: Verbum.

Porath Sjöo, E. (2008). *Konfirmandernas bildningsresa: ungdomars berättelser om sitt deltagande i konfirmandundervisning*. Lund: Lunds universitet.



Från ensamhet till arbetslag – om förändrade arbetssätt och ökade konfliktnivåer

Sara Fransson och Cecilia Nahnfeldt

Ledarna i Svenska kyrkan har tillsammans med motsvarigheterna i Finland stuckit ut i internationella jämförelser i ett avseende. Ledarna i dessa två länder är generellt mer nöjda med sina insatser under konfirmandtiden än i övriga Europa.¹ Två huvudsakliga förklaringar ges som anledningar. I både Sverige och Finland vill de som arbetar med konfirmationsfrågor faktiskt arbeta med detta. Motivationen är redan från början högre.² Den andra förklaringen handlar om resursfördelning inom församlingen. Det finns mer församlingsresurser att bedriva ett konfirmandarbete gällande personal och ekonomi i Sverige och Finland.³ I det här kapitlet kommer vi undersöka om de här två förklaringarna även har betydelse för hur ledarna inom Svenska kyrkan tänker kring sin arbetsinsats och om det får återverkningar för ungdomarnas upplevelser av konfirmandtiden. Därtill undersöker vi förändrade förutsättningar för ledarna att göra ett arbete som de är nöjda med under de senaste tio åren. I kapitlets slutdel för vi slutligen resonemang om möjliga vägar framåt för konfirmandarbetslag som präglas av konflikter med utgångspunkt i arbetslivs- och organisationsforskning.

1. Hardecker et al 2015.

2. Ibid.

3. Ibid.

FÖRBÄTTRADE MÖJLIGHETER ATT BEDRIVA KONFIRMANDARBETE

Ledarna i Svenska kyrkans konfirmandarbete har genom historien varit mer nöjda med församlingens generella konfirmandarbete än i andra länder. Likväl sker det från den internationellt höga siffran 2012 en liten ökning av andelen nöjda ledare i församlingens liv. För tio år sedan var det 82 procent av ledarna i Svenska kyrkan som var nöjda med församlingens konfirmandarbete. År 2022 är det 87 procent som uppger detsamma. Det innebär att ledarnas nöjdhet går åt ett positivt håll, medan konfirmandernas åsikter går i motsatt riktning såsom Sara Fransson beskriver i kapitel 3.

Det innebär att ledarnas nöjdhet går åt ett positivt håll, medan konfirmandernas åsikter går i motsatt riktning ...

Dock upplever ledarna att deras arbetsinsats under läsåret påverkats i kölvattnet av covid-19. Tabell 1 visar vilka faktorer som är mest betydelsefulla för ledarna själva för att de i slutet av konfirmandtiden anser sig nöjda med församlingens generella arbete. Resultaten redovisas med ett värde mellan 1 och -1, där värden nära 0 anger att det inte finns något samband. Utifrån analysen i det här sammanhanget har de tre viktigaste förklaringarna en negativ riktning. För att underlätta tolkningen av vad det konkret betyder, kan vi identifiera tre faktorer som gör att ledare *inte* är nöjda med församlingens konfirmandarbete.

Det starkaste sambandet handlar om att pandemin gjorde det svårare. Trots det har alltså nöjdheten ökat något jämfört med för tio år sedan. Även om pandemin påverkat arbetet har ledarna varit medvetna om att det varit en isolerad händelse som inte går att kontrollera. Därefter följer faktorer och förutsättningar som ligger i linje med de slutsatser som lyfts fram till att förstå varför ledarna i Sverige och Finland skiljer sig i nöjdheten från ledare i andra länder. Skillnaderna mellan de konfirmandledare som är nöjda med församlingens generella arbete i Svenska kyrkan faller i huvudsak tillbaka på individuella och resursmässiga förutsättningar. När ledaren är motiverad till att arbeta i verksamheten i början av konfirmandtiden blir de mer nöjda i slutet. Andelen ledare som faktiskt vill arbeta med konfirmandfrågor ökar något jämfört med 2012 från 84 procent till 93. Ledarna tycker också att de ekonomiska förutsättningarna i församlingsarbetet har blivit bättre. Deras nöjdhet över budgetprioriteringarna har ökat från 72 procent till 86.

En annan ändring som skett handlar om arbetslag. Ledare som är ensamma i att planera träffar är generellt mindre nöjda med församlingens övergripande arbete. Dock har andelen ledare som tillsammans med andra bildar arbetslag i förberedelsefasen ökat med nästan en femtedel. 2012 var det 76 procent av församlingarna som ibland eller ofta förberedde konfirmandträffarna tillsammans med andra. 2022 är det 94 procent. Utifrån tidigare forskning om arbetslag i Svenska kyrkan blir det kollegiala samarbetet centralt för att minska stressnivåer, skapa mer kreativitet och att kunna nyttja fler kompetenser.⁴

Sammantaget har församlingarnas konfirmandarbete under tioårsperioden förändrats på tre punkter. Ledarna tycker att arbetet fått ökade ekonomiska resurser, att de har större individuell drivkraft till att faktiskt vilja arbeta med konfirmander och att arbetet i allt högre grad sker inom arbetslag snarare än hos enskilda individer. Det medför att medarbetarna idag är mer nöjda med församlingens arbete än vad de tidigare varit.

TABELL 1. STARKAST SAMBAND TILL ATT LEDARNA ÄR NÖJDA MED FÖRSAMLINGENS KONFIRMANDARBETE GENERELLT 2022 (PEARSONS R)

MEST BETYDELSEFULLA FRÅGOR FÖR ATT LEDARNA SKA VARA NÖJDA MED FÖRSAMLINGENS KONFIRMANDARBETE GENERELLT	KORRELATIONSKOEFFICIENT (SAMBANDSVÄRDE)
1. Pandemin har gjort konfirmandarbetet svårare	-0.8872
2. Jag var själv i förberedelsearbetet med träffarna	-0.8789
3. Det var svårt att hålla ordning i konfirmandgruppen	-0.6999
4. Jag är nöjd med att få arbeta med konfirmander	0.4077
5. Jag är nöjd med de ekonomiska resurserna som ges till församlingens konfirmandarbete	0.4020

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARE I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

LEDARNAS NÖJDHET MED DEN EGNA ARBETSINSATSEN

I det här avsnittet riktar vi ljuset mot ledarens utvärdering av den egna arbetsinsatsen. Ledarna har alltid varit mer nöjda med sin egen insats än med församlingens generella arbete. 94 procent av ledarna uppger att de själva gjort ett bra arbete, jämfört med 87 procent som anger detsamma när det gäller församlingen. Dock finns det nyansskillnader kring vilka faktorer som hör samman med att vara nöjd med den personliga insatsen och det generella arbetet. De påverkar varandra. När en ledare är nöjd med sitt eget arbete tenderar personen att vara mer nöjd med församlingens generella arbete och vice versa. När individen är omotiverad,

4. Fransson, Gelfgren och Jonsson 2021, s. 49–50; Ideström och Stangeland Kaufman 2022, s. 22–23.

helst hade sluppit arbeta med konfirmander eller varit själv i förberedelsearbetet hör det samman med att också vara mindre nöjd med sig själv. Dock har den positiva utvecklingen mot att arbeta i arbetslag också vissa negativa följdverkningar. Just konflikter som uppstår inom ledargruppen under konfirmationstidens gång är den faktor som har högst samband med huruvida ledarna är självkritiska eller ej, se tabell 2.

TABELL 2. STARKAST SAMBAND TILL ATT LEDARNA ÄR NÖJDA MED SIN EGEN ARBETSINSATS (PEARSONS R)

MEST BETYDELSEFULLA FRÅGOR FÖR ATT LEDARNA SKA VARA NÖJDA MED SIN EGEN INSATS I KONFIRMANDARBETET	KORRELATIONSKOEFFICIENT (SAMBANDSVÄRDE)
1. Det var mycket konflikter inom ledargruppen	-0.5403
2. Jag hade helst sluppit arbeta med konfirmander	-0.4372
3. Jag var själv i förberedelsearbetet med träffarna	-0.4130
4. Jag hade för lite tid att förbereda träffarna	-0.3996
5. Jag är nöjd med församlingens konfirmandarbete generellt	0.3458

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARE I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

En följd av att det blir vanligare att organisera konfirmandarbetet i arbetslag är att konflikterna ledarna emellan fördubblats på tio år. 2012 var det drygt en tiondel av församlingarna som uppgav att det ibland eller ofta funnits konflikter jämfört med en femtedel 2022. När samordning sker tillsammans blir den ökade konfliktnivån en naturlig konsekvens av det förändrade arbetssättet. Därtill tycker ledarna i Svenska kyrkan till skillnad från sina motsvarigheter i Europa att det är svårare att prata om just dessa uppkomna konflikter med varandra.⁵ Det finns därför en risk att konflikterna inte hanteras.

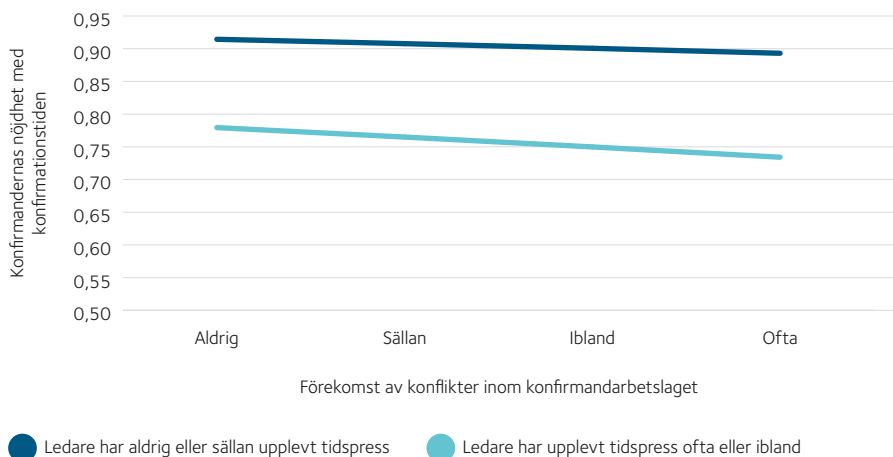
Att konflikter inom ledargrupperna blir mer förekommande sker parallellt med att förberedelsetiden inför varje träff blir mindre. Andelen ledare som uppger att de ibland eller ofta haft för lite tid att förbereda träffarna har fördubblats från 20 procent till drygt 40. När en uppdelning görs utifrån vilken funktion ledarna har i konfirmandarbetet blir det tydligt att den utvecklingen drivs av prästerna. Präster anger i betydligt högre utsträckning än såväl andra yrkesprofiler som ideella att de har mindre tid på sig att förbereda konfirmandträffarna jämfört med vad samma yrkesprofil hade 2012. Som ett exempel är det 62 procent av prästerna som uppger att de ibland eller ofta har för lite förberedelsetid inför varje konfirmandträff, jämfört med 32 procent av församlingspedagogerna.

5. Schweitzer, Niemelä, Schlag & Simojoki 2015, s. 393.

Ledarnas förutsättningar samverkar med den generella upplevelsen hos deras konfirmanderna.

Den ökade tidspressen och konfliktnivån har ett samband sinsemellan. När prästerna blir mer tidspressade ökar konfliktnivån i arbetslagen. Dock har detta samband också återverkningar på hur de egna konfirmanderna upplever sin konfirmandtid. I kapitel 5 visar Sara Fransson och Caroline Klintborg hur tidspressen och konfliktnivån hör ihop med metodanvändning och lärandet i konfirmandgrupperna. I det här kapitlet, närmare bestämt i figur 1, visar vi hur ungdomar som möter ett mer konfliktfyllt arbetslag präglad av tidspress blir mindre nöjda med sin konfirmationstid ända deltagare som möter ledare med färre interna konflikter och mer tid. Det som sker i församlingens förberedelsearbete och hur samarbetet inom arbetslaget ser ut påverkar således inte bara ledarnas egen nöjdhet. Ledarnas förutsättningar samverkar med den generella upplevelsen hos deras konfirmanderna. Att ungdomarna känner av stämningen i ledargruppen uttrycks också i en kommentar som en konfirmand lämnat i sitt enkätsvar: ”Min konfapäst måste börja tro mer på sig själv. Han hade aldrig tid att äta ihop med oss. Han fräste alltid åt pedagogen fast han är najjsig egentligen. Jag tror det hänger ihop. Han måste ju äta liksom. Livets bröd. Han blev på bättre humör en gång när jag gav honom min macka.”

FIGUR 1. KONFIRMANDERS NÖJDHET SAMT UPPLEVD TIDSPRESS OCH KONFLIKTNIVÅ INOM FÖRSAMLINGENS ARBETSLAG (MULTILEVEL LOGISTISK REGRESSION)



KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARE OCH KONFIRMANDER I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

KONFIRMANDARBETSLAGENS FÖRÄNDRADE SAMMANSÄTTNING

I det här avsnittet undersöks arbetslagens sammansättning. Vi undersöker också om den sammansättningen förändrats i takt med att arbetslag blivit mer vanligt förekommande. Att arbeta tillsammans gör det möjligt att tillvarata olika medarbetares kompetenser gällande exempelvis lärande. Det är något som lyfts fram i biskopsbrevet *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan* från 2014. I biskopsbrevet står det att prästen tillsammans med övriga medarbetare ska vara lyhörda och tar vara på varandras kompetenser i lärandesituationer.⁶ Så är också fallet inom konfirmandarbetslagen. Andelen ledare som tycker att såväl den teologiska som pedagogiska kompetensen blivit bättre har ökat sedan 2012. Den pedagogiska kompetensen har ökat från 82 procent till 90 procent. Den teologiska kompetensen ökat från 69 procent till 80 procent. Innebörden av resultatet är att den teologiska kompetensen i arbetslagen värderas vara lägre än den pedagogiska. Det aktualiserar frågan kring vad som är prästernas pedagogiska och teologiska roll i konfirmandverksamheten. Hur detta undervisande uppdrag tar sig uttryck i jämförelse med andra anställda med undervisningsuppgifter och pedagogisk utbildning finns också omnämnt i biskopsbrevet utan att närmare fördjupas.⁷

Innebörden av resultatet är att den teologiska kompetensen i arbetslagen värderas vara lägre än den pedagogiska.

I enkätundersökningen har ledarna fått ange hur många personer som ingår i respektive arbetslag samt deras funktioner, roller och eventuella yrkesprofiler. På basis av det insamlade materialet går det att studera hur arbetslagen är sammansatta. För att beräkna detta använder vi ett densitetsmått som möjliggör jämförelser mellan församlingar. Inom samhällsvetenskapen används densitetsmått till att undersöka social integrering av människor som ingår i en avgränsad kontext. I det här kapitlet utgörs den sociala sfären av de enskilda konfirmandarbetslagen. Måttet beräknas på varje enskild medarbetares roll i arbetslaget.⁸ Siffrorna avläses i sannolikheter

6. Biskopsbrevet *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan* 2014, s. 28.

7. *Ibid.*

8. Med "roll" avses de svar i enkätundersökningen där ledarna fått ange hur arbetslagen varit sammansatta. I måttet har antalet präster (inklusive adjunkter), församlingspedagoger, andra anställda med pedagogiskt uppdrag (ex. församlingsassistenter eller fritidsledare), diakoner, musiker, andra anställda, ideella ledare över 18 år samt ideella ledare under 18 år tagits med i ekvationen.

där siffrorna i tabell 3 innebär att o tolkas som att det är o procent sannolikhet att det finns fler roller bland arbetslagets medarbetare än en. 1 indikerar att det föreligger 100 procent sannolikhet att medarbetarna har olika roller.

Arbetslagens storlek skiljer sig baserat på vilken kommuntyp församlingen ligger i. Församlingar på landsbygden har färre antal personer i sina arbetslag. I genomsnitt består ett arbetslag på landsbygden av fem personer. Ledarna på landsbygden tenderar att vara mer lika varandra sett till vilken roll och funktion de har än i städerna. Det framgår av att landsbygdsförsamlingarnas densitetsmått är närmare o än i övriga kommuntyper. I konkreta termer betyder det att arbetslagen är mindre men också mer homogena. På landsbygden har det inte heller skett någon större förändring i hur arbetslagen sätts samman under det senaste decenniet.

TABELL 3. ARBETSLAGENS SAMMANSÄTTNING 2012–2022 (SIMPSONS INDEX OF DIVERSITY)

KOMMUNTYP (SKR)	2012	2022
Storstäder och storstadsnära kommuner	0.504	0.522
Större städer och kommuner nära större städer	0.496	0.603
Mindre städer/Tätorter och landsbygdskommuner	0.389	0.392

Kommentar: Simpsons Index of Diversity beräknas enligt följande: $D = (\sum n(n-1)) / (N(N-1))$. N i ekvationen är sammanlagda funktioner i konfirmandarbetslagen som tillhör respektive huvudtyp. Litet n utgör uppdelning av funktionerna i de enskilda konfirmandarbetslagen.

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARE I BÖRJAN AV KONFIRMATIONSTIDEN 2012–2022.

Arbetslag som verkar i större städer och iorstäder är större och bredare i sin sammansättning. I genomsnitt är antalet medarbetare i arbetslagen sju. Där slutar dock likheterna mellan större städer och orstäderna. I orstadsförsamlingar är professionaliseringen i termer av anställda konfirmandledare lägre än i större städer. Det är vanligare att orstädernas arbetslag inkluderar ideella ledare över 18 år. Det är något som också framgår av resultatet i forskningsprojektet *Av fri vilja på fri tid* kring idealitet i Svenska kyrkans barn- och ungdomsarbete. Det är betydligt vanligare att konfirmandverksamheten i Stockholms stift inkluderar ledare som får symboliska ersättningar än i andra stift, men inte har lika många renodlat anställda ledare.⁹

9. Fransson, Bromander och Von Essen 2022, s. 131.

Den huvudsakliga förändringen i arbetslagens sammansättning har skett i de större städerna. Dessa arbetslag har blivit mer heterogena under det senaste decenniet där framför allt ledare som tillhör olika yrkesprofiler har blivit fler. Primärt handlar det om en ökning av antalet ledare med pedagogiskt uppdrag samt församlingspedagoger i arbetslagen. Andra funktioner såsom präster har inte ökat i motsvarande utsträckning. Prästerna har dock inte blivit färre i arbetslagen. Däremot har spridningen blivit större. I statistiska termer innebär det att prästernas andel i konfirmandarbetslagen har minskat när anställda ledare med andra roller i arbetslagen ökat.

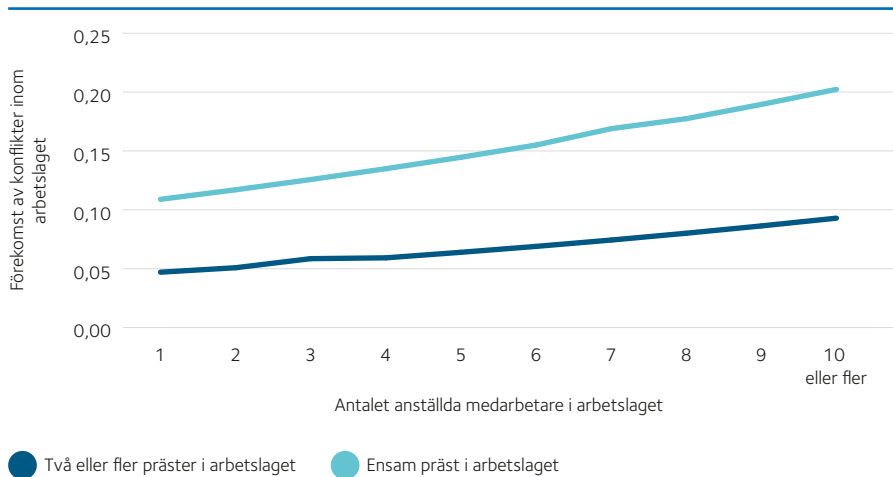
FÖRKLARINGSMODELLER TILL VARFÖR KONFLIKTER UPPSTÅR I ARBETSLAG

Arbetet med konfirmander är komplext. Det inkluderar både anställda, ideella och deltagare. Alla medverkande påverkar varandras slutliga upplevelser som vi visar i kapitlet. Den organisatoriska formen för konfirmandarbetet rymmer olika förväntningar, kompetenser och viljor. Med fokus på arbetslagens förändrade sammansättning går det att återknyta utvecklingen till att konflikterna och tidspressen är vanliga företeelser i dagens församlingar.

Den organisatoriska formen för konfirmandarbetet rymmer olika förväntningar, kompetenser och viljor.

I figur 2 visar vi hur konfliktbenägenheten är högre i arbetslag där prästen är ensam om sin roll än i arbetslag där det finns två eller fler präster. När arbetslagen ökar i storlek, men prästen fortsätter att vara ensam och har för lite förberedelse tid, ökar risken för konflikter. Eftersom det även framkommer både i det här kapitlet och i kapitel 5 att arbetslagens konflikter får påverkan för konfirmandernas helhetsupplevelse skapar det behov av att söka sig till olika förståelsemodeller kring arbetsplatskonflikter. Det är inte möjligt att ytterligare fördjupa vilka spänningar och konflikter som synliggörs i enkätundersökningen. Däremot ger den vid handen att förändringen skapar utmaningar i konfirmandverksamheten som inte tidigare varit lika angelägna att fundera kring i Svenska kyrkan.

FIGUR 2. KONFLIKTER INOM ARBETSLAGET OCH ARBETSLAGETS STORLEK (LOGISTISK REGRESSION)



Kommentar: Figuren är beräknad på antalet anställda medarbetare i konfirmandarbetslaget. Dock har motsvarande analys gjorts som även inkluderat ideella ledare, vilket visar på motsvarande samband om än något svagare.

KÄLLA: DET EUROPEISKA KONFIRMANDPROJEKTETS ENKÄT TILL LEDARE I BÖRJAN OCH I SLUTET AV KONFIRMATIONSTIDEN 2022.

Forskning med fokus på konflikter i organisationer och arbetsplatser kan begripliggöra olika aspekter som ofta förekommer i konflikter. Med utgångspunkt från forskningen vill vi med en sådan sammanfattning bidra till att lyfta ett antal frågor för förebyggande samtal. I de fall då konfliktnivån är hög i konfirmandarbetslagen kan dessa frågor också förhoppningsvis bidra till konstruktiva dialoger för en mer meningsfull konfirmandtid både bland ledare och deltagande ungdomar.

En konflikt definieras enligt psykologen och arbetslivsforskaren Eugene McKenna som den motsättning som uppstår ”när en individ blir hindrad av någon annan att uppnå sitt mål” eller helt enkelt när olika individers handlingar kolliderar.¹⁰ Det innebär att en konflikt är mer än olikhet och motsättning. För att tala om en konflikt krävs även en relation mellan individerna. Ibland ingår i definitionen av relation att det finns ett beroende mellan parterna, detta för att skilja konflikt från konkurrens. Konkurrens uppstår mellan mer jämlika parter.¹¹

10. McKenna 2006.

11. Jacobsen och Thorsvik 2008.

Ofta delas konflikter in i kognitiva och affektiva konflikter när man talar om arbetsorganisation.¹² En sådan tudelning kring konfliktbegreppet kan vara fruktbar för att förstå förändringarna i Svenska kyrkans konfirmandarbete. Kognitiva konflikter är oenighetskonflikter som ofta rör sakinnehåll eller är yrkesmässigt relaterade. De kan innefatta personligt engagemang, men innefattar alltid ett mått av distans i relationen. Detta skiljer sig från de affektiva konflikterna, där det förekommer starka känslopräglade argumentationer. Denna typ av konflikter är närmare knutna till relationer och personliga förhållanden. Affektiva konflikter inbegriper starka och inte sällan obehagliga känslor som kan frambringa direkta personliga angrepp. Ett första steg i konflikt hantering inom arbetslagen är därför att försöka identifiera konflikter utifrån denna initiala uppdelning.¹³ Sakfrågor är möjliga att hantera sakligt i samtal där båda parter kan ta och ge argument för respektive synsätt. Konflikter som grundas i känslor löper risk att leda till negativa förhållningssätt och misstroende hos enskilda såväl som i arbetslag. Det är därför viktigt att avbryta och försöka hantera situationen så snart som möjligt.

Ett första steg i konflikt hantering inom arbetslagen är därför att försöka identifiera konflikter utifrån detta första steg

Ett annat sätt att tala om kognitiva och affektiva konflikter kan också vara uppgiftskonflikter och relationskonflikter samt en tredje typ; processkonflikt.¹⁴ Den senare gäller oenighet om hur vägen fram till ett visst mål ska se ut. Det kan till exempel handla om oenigheter kring arbets sätt eller ansvarsområden. Det innebär alltså konflikter kring frågan ”hur” snarare än ”vad” som är fallet vid uppgiftskonflikter.

Eftersom konflikter riskerar att öka i församlingarna när konfirmandverksamheten går från att vara mer av ett ensamhetsarbete för en enskild ledare, till att bli något centralt för ett arbetslag, finns det vissa saker som utifrån forskningen kan vara klokt att inkludera i förberedelserna. Redan i det förberedandet arbetet kan det vara viktigt att utveckla konflikt hanteringsstrategier. Inte

12. Lennér Axelson & Thylefors 2005.

13. Det råder en stark snedfördelning mellan dessa konflikttyper. Cirka 10 procent rör sakfrågor, medan 90 procent har känslomässig grund. Se Brännlund 1991.

14. Jehn 1997.

minst blir det viktigt för att tydliggöra rollfördelningen i vem som har vilket ansvar. I en arbetsgrupp finns alltid ett delansvar hos var och en av ledarna att dels reflektera över sina egna handlingar och förhållningssätt, dels påtala när spänningar och konflikter uppstår. Detta är inte en helt enkel sak eftersom det i ett arbetslag ofta finns olika roller och hierarkier. Därför ska det samtidigt finnas en person som har huvudansvaret. I relation till konfirmandarbetslaget bör denna person vara en person utanför den direkta arbetsgruppen till exempel kyrkoherde eller annan person med chefsansvar.

Konflikterna uppstår inte främst mellan konfirmandgrupp och ledarteam utan inom ledarteamet där rollerna är flera och förväntningarna kan vara diffusa och uttalade.

När konfirmandverksamheten går mot att alltmer ske i arbetslag som innehåller både anställda och ideella ledare, är en naturlig följd att konflikter uppstår. Konflikterna uppstår inte främst mellan konfirmandgrupp och ledarteam utan inom ledarteamet där rollerna är flera och förväntningarna kan vara diffusa och uttalade. Däremot kan, som framgår i det här kapitlet, dessa konflikter få indirekta konsekvenser för deltagarnas upplevelser av sin konfirmandtid.

I detta sammanhang är därför ledarskapet av betydelse. Rollerna i ett team är olika och inte nödvändigtvis jämlika. I det ojämlika förhållandet mellan medarbetare och arbetsledare blir behovet av tydlig kommunikation, uttalade förväntningar och en gemensam bild av ansvarsfördelningar viktig för att inte konflikter ska växa.¹⁵

Utifrån enkätmaterialen är det sannolikt att förutsätta att konflikter kommer att uppstå i det egna konfirmandarbetet oavsett församling. Det gör att startpunkten i förberedelserna bör vara "När vi inte är överens inom arbetslaget – hur gör vi då?". Att tillsammans ägna tid åt att skapa en gemensam förståelse för varför man väljer att göra som man gör, beredskap att tänka om och avstämningar under konfirmandtidens gång skapar ömsesidigt förtroende och respekt i arbetslaget. Det fördjupar också arbetsgemenskap inte bara mellan ledarna, utan också för konfirmanderna eftersom det minskar konfliktnivån.

15. Ahrenfelt & Berner 2003.

Konflikt är inte nödvändigtvis ett uttryck för att det inte står rätt till eller att något är fel. Psykologiforskarna Barbro Lennéer Axelsson och Ingela Thylefors menar till och med att ”frånvaro av konflikter är inget tecken på styrka eller mognad, snarare på räds-la eller likgiltighet”.¹⁶ Det finns sällan tillräckligt med resurser för att kunna genomföra alla idéer. Behov och ideal kolliderar. Indivi-der konkurrerar om uppdrag, utrymme, uppskattning med mera, medan grupper och olika verksamheter konkurrerar om resurser och inflytande.¹⁷ Detta gör att konflikter i någon mening alltid är närvarande. Konflikter är inte enbart något negativt. Tvärtom är olika erfarenheter och synsätt viktiga för utveckling och lärande, när de hanteras tillsammans i en grupp. Det är då möjligheten att dra nytta av olikheter som uppstår, givet att det finns en tillräck-lig upplevelse av tillit och respekt i gruppen. Faktum är att en del typer av konflikter som kan leda till positivt resultat, under kon-trollerade former bör uppmuntras.¹⁸ Dock är det ett faktum att obearbetade konflikter tar onödigt mycket energi på arbetsplat-sen, både på individ-, arbetsgrupps- och organisationsnivå.

En av de centrala saker konfliktforskning pekar på är att sak-frågorna ger mycket mindre upphov till konflikt än sådant som relaterar till personers behov, känslor, värderingar och hjärtefrå-gor. Det innebär att saklig planering är bra, men otillräckligt. Mot bakgrund av den kunskap som finns inom konfliktforskning kan vi konstatera att det kan vara en klok strategi att avsätta tid för for-mering av arbetslagen för att skapa en grundläggande gemensam förståelse för uppgiften och uppdragen. Då kan också ett klagö-rande av ansvar och ordning göras, för att i tid ta upp oenigheter innan det påverkar konfirmandgruppen. Eftersom vi kan konsta-tera i det här kapitlet att det då krävs tid för de anställda, bör det också göras klart vem som ansvarar för goda arbetsförhållanden i verksamheten utöver arbetslaget i sig. Ytterst är detta kyrkoher-dens ansvar, på det sätt som framförs i biskop Fredriks förord till den här rapporten.

Faktum är att en del typer av konflikter som kan leda till positivt resultat ...

16. Lennéer Axelsson & Thylefors 2005, s. 57.

17. Bolman och Deal, 2003.

18. Markham 2000.

AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SAMMANFATTNING

Vi har i kapitlet riktat fokus mot frågor om vad som är betydelsefullt för att ledare ska vara nöjda med både det egna arbetet och församlingens arbete med konfirmander.

Ur ett övergripande perspektiv tenderar ledarna att vara något mer nöjda med församlingarnas arbete nu än för tio år sedan. Mer ekonomiska resurser, fler motiverade ledare som vill arbeta med ungdomar och en utveckling från ensamhet till att arbeta ihop i arbetslag är alla tre förändringar som bidrar till ökningen. Som framgår av kapitlet finns emellertid utmaningar som följer med att ledare idag arbetar tillsammans. Konflikterna inom ledargrupperna har ökat. För prästerna involverade i konfirmandarbetet präglas också förberedelserna av ökad tidspress. Tidspressen gör att de känner sig mindre nöjda med sin egen arbetsinsats än andra.

Hur arbetslagen ser ut har också förändrats. Sammansättningen av arbetslagen i städer har medfört en större heterogenitet och bredd på ledarnas kompetenser. Andra anställda med undervisningsuppgifter och pedagogisk utbildningar har ökat i större utsträckning än präster inom arbetslagen. När en präst är ensam om sin funktion i arbetslaget och utgör en mindre del av den sammanlagda kompetensen, visar vi i kapitlet hur konfliktnivån ökar.

Därför har vi sökt oss till forskning om hur konflikter i arbetslag kan förstås och sökt vägar framåt att ta avstamp i. Konflikter kan ta sig många skepnader och ha sin grund i såväl sakfrågor som person- och processfrågor. Av betydelse för att kunna hantera uppstådda konflikter mellan ledare är därför att avsätta tid för förberedelser för när, inte om, konflikter i arbetslaget uppstår. Kapitlet visar hur arbetslagens konflikter spiller över på konfirmandernas egna upplevelser. Därför menar vi att det är centralt att se arbetslagens förutsättningar att verka och de utmaningar som detta skapar, som en indirekt påverkan för hur konfirmandtiden blir för ungdomarna.

Det finns en risk att det mesta av förberedelsetiden läggs på planering och genomförande. Mindre tid avsätts till att diskutera frågor gällande syn på riktlinjer, handlingsplan, val av teologiska teman och gemensam förståelse och motivering till tematiska fokus samt vilka metoder som kan användas i arbetet. Att ge skäl för dessa val är teologiskt arbete där bibeltext, grundläggande teologiska begrepp för tro och aktuell kännedom om människors liv samspelar. Den teologiskt utbildade, oftast prästen, har kunskap om delar av tolkningsprocessen, men det är arbetslaget tillsammans som får tolkningen att bli anpassad på ett bra sätt för det lokala sammanhanget. Kanske är det just en lyhördhet som ska ses

som den viktigaste egenskapen för var och en i teamet? Med en lyhördhet och öppenhet i att samtala om vad var och en upplever vara centrala trosfrågor och viktigt att inkludera i konfirmandarbetet, kan skadliga konflikter förhoppningsvis minska. Samtalet behöver också reflektera över vad det innebär att inte alltid tycka, tänka och tro lika inom arbetslagen. Hur kan vi vara oense på ett bra sätt? Detta eftersom en luthersk kyrka inte är en åsiktsgemenskap utan en trosgemenskap. Tron som är en gåva kan uttryckas på många sätt. Det är något för alla att upptäcka och förundras över hos varandra under konfirmationstiden – inte enbart för dess deltagare.

REFERENSER

- Ahrenfelt, B & Berner B. (2003). *Konflikt- hanteringsboken – om vardagliga konflikter på jobbet*. Malmö: Liber AB.
- Biskopsmötet (2014). *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Bolman, L. & Deal, T. (2003). *Reframing Organisations – Artistry, Choice and Leadership*. (3rd Ed). San Francisco, USA: Jossey-Bass
- Fransson, S., Bromander, J & von Essen, J (2022). *Av fri vilja på fri tid – Ideellt arbete i Svenska kyrkans barn- och ungdomsverksamhet på 2020-talet*. Uppsala: Svenska kyrkan
- Fransson, S., Gelfgren, S. & Jonsson, P. (2021). *Svenska kyrkan Online – Att ställa om, ställa in eller fortsätta som vanligt under coronapandemin*. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Hardecker, G., Niemelä, K., Schlag, T. & Schweitzer, F. (2015). Confirmation work in the view of the workers. I Schweitzer, F., Niemelä, K., Schlag, T. & Simojoki, H. (red). *Youth, religion and confirmation work in Europe. The second study*. Tübingen: Gütersloher Verlagshaus.
- Ideström, J & Stangeland Kaufman, T. (2022). Hållbar närvaro i digitala rum – mellan omsorgskultur och synlighetstävling. I Garpe, S. & Ideström, J. (red). *Kyrka i digitala rum – ett aktionsforskningsprojekt om församlingsliv online i Svenska kyrkan*. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Jacobsen, D.I. & Thorsvik, J. (2008). *Hur moderna organisationer fungerar*. Lund: Studentlitteratur.
- Jehn, K. A. (1997). A qualitative analysis of conflict types and dimensions in organizational groups. *Administrative Science Quarterly*, 42:3, pp 530–557.
- Lennéer Axelson, B. & Thylefors, I. (2005). *Arbetsgruppens psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Markham, U. (1996). *Konflikt hantering – så handskas du med svåra situationer på arbetsplatsen*. Malmö: Richters förlag AB.
- McKenna, E. (2006). *Business Psychology and Organizational behavior*. New York: Psychology Press
- Schweitzer, F., Niemelä, K., Schlag, T. & Simojoki, H. (2015). *Youth, religion and confirmation work in Europe. The second study*. Tübingen: Gütersloher Verlagshaus.



Den föränderliga konfirmations- teologin

Karin Rubenson

I det här kapitlet kommer jag översiktligt att diskutera några teologiska aspekter av konfirmation som anknyter till resultaten som presenterats i rapportens övriga kapitel. Jag strävar efter att dels sammanfatta något av konfirmationens historia och teologiska ställning i Svenska kyrkan idag, dels visa på några olika frågor som dyker upp när man börjar studera konfirmationsteologi. Texten är med nödvändighet kortfattad och ska i första hand betraktas som en inbjudan till vidare forskning och teologisk reflektion. För den som är intresserad av utförligare beskrivningar av konfirmationens historia finns sådana till exempel i den statliga utredning av Lars Eckerdal från 1981 som jag återkommande refererar till. Sammanfattning finns också hos Karl-Gunnar Ellverson och Jonas Eek. Referens till dessa finns i referenslistan i slutet av kapitlet.

Jag har delat in kapitlet i fyra delar, där jag diskuterar konfirmationen som dopets teologi, ställningstagandets teologi, delaktighetens teologi och sändningens teologi. Jag har valt att i första hand utgå från konfirmationsgudstjänstens utformning. Den första delen, "Konfirmationen som dopets teologi", rymmer också den historiska översikten, för att i någon mån visa på utvecklingen mot den förståelse av konfirmation som dominerar i Svenska kyrkan idag. I den andra delen skriver jag om konfirmation som ställningstagande, en aspekt av konfirmation som har varit omdiskuterad under lång tid. I en situation där det inte längre är självklart att alla konfirmander är döpta blir frågan om ställningstagande också en fråga om att som tonåring välja att döpas. Under den tredje och fjärde rubriken diskuterar jag konfirmation som delaktighet respektive sändning. Dessa teman hör nära samman, genom att sändningen är en del av delaktigheten, men också att förståelsen av delaktighet kan fördjupas genom sändningsmotivet i konfirmationsliturgin. Slutligen pekar jag på några olika frågor som jag inte har haft utrymme att utreda närmare i den här texten, men som kan vara relevanta forskningsområden att gå vidare med.

KONFIRMATIONENS TEOLOGI SOM DOPETS TEOLOGI

I konfirmandriktlinjerna från 2020 betonas gång på gång att konfirmationen hör ihop med dopet. Redan i den inledande meningen slår man fast att "[k]risten tro är att leva sitt liv med dopet som grund."¹ Konfirmationen är en del av församlingens dopundervisning, en dopundervisning som beskrivs som "ett livslångt lärande".² Även om konfirmationen alltså sätts in i ett vidare sammanhang av församlingens grundläggande uppgift och av livslångt lärande sticker den ut som den enda tydligt reglerade formen för trosundervisning inom Svenska kyrkan.³ Under konfirmationstiden ska konfirmanderna ges möjlighet att "forma sin livsberättelse i ljuset av sitt dop".⁴ Redan här förutsätts alltså att konfirmanderna är döpta.

Konfirmation har genom historien alltid hört samman med dopet, men hur detta tar sig uttryck i praktiken har varierat och varierar. Det som i den tidiga kyrkan började som dopets oljesmörjelse, handpåläggning och bön om helig Ande formades med tiden till en egen rit vid ett senare tillfälle, ledd av en biskop. Betoningen av helig Ande medförde en betoning av kyrkan och livet som kristen i världen. Under medeltiden började barns mottagande av nattvarden ifrågasättas och rutiner för undervisning inför det första nattvardsmottagandet infördes. Även om detta från början inte hade med konfirmationen att göra blev det en avgörande del av hur konfirmation kom att förstås senare, inte minst i vår kontext.⁵

I och med reformationen ifrågasattes konfirmationen som ett sakrament knutet till biskopen. Den betraktades som en rit utan biblisk grund, även om kritiken inte var entydig. Luther förespråkade katekesundervisning, men menade att präster själva också kunde konfirmera ungdomar. Det man framförallt vände sig emot var föreställningen att det skulle krävas någonting extra utöver dopet för att leva ett kristet liv. Trosundervisningen i sig utgjorde inget problem. Utvecklingen ser dock inte likadan ut i alla reformatoriska kyrkor. I den anglikanska kyrkan är konfirmationen fortfarande förbehållen biskoparna.⁶

Konfirmationen beskrivs som en del av församlingens dopundervisning ...

1. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2020, s. 4.

2. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2020, s. 5.

3. Eek 2011, s. 85.

4. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2020, s. 5.

5. Ellverson 2003, s. 252.

6. Björkstrand 1980, s. 21; Ellverson 2003, s. 252–253.

Konfirmationens återkomst i Sverige var på sätt och vis smygande. I likhet med andra kyrkor ansåg man att alltför små barn inte kunde ta emot nattvarden, eftersom de inte hade möjlighet att förstå vad det innebar. Den tidigare gränsen på ungefär åtta år försköts med tiden uppåt. Samtidigt ökade kunskapskraven. Inför den första nattvardsgången krävdes undervisning och för att vara säker på att ungdomarna verkligen hade lärt sig någonting behövdes ett förhör. Detta förhör fick med tiden en allt mer liturgisk inramning, även om formen kunde variera. Även om denna praxis under 1600-talet tycks ha varit utbredd reglerades den varken i kyrkolagen 1686 eller kyrkohandboken 1693. Det som med tiden formas till vad vi idag förstår som konfirmation var alltså fortfarande en praktik som formades ”underifrån”. Den första ordningen för en motsvarighet till konfirmation infördes först i 1811 års kyrkohandbok.⁷

Konfirmationen hade därmed fått en riktning som pekade mot det första nattvardsmottagandet, snarare än mot dopet. Pietistiska influenser medförde samtidigt en starkare betoning på att ungdomar, som ju inte själva hade sagt ja till tron när de döptes som barn, skulle uttala detta ja senare.⁸ Detta ledde till en betoning av konfirmationens subjektiva dimension. Det gjorde också att flera olika motiv för konfirmationen behövde samsas i liturgin för konfirmation och gör så än idag.

Ordet konfirmation i Svenska kyrkan syftar idag på både konfirmationstiden och själva konfirmationsgudstjänsten.⁹ Redan i handboken 1811 regleras hela konfirmationstiden, snarare än enbart gudstjänsten, under rubriken ”Huru förhållas bör, då ungdomen första gången skall begå Herrens heliga nattvard”.¹⁰ Här synliggörs kopplingen till dopet just genom att konfirmanderna efter förhöret skulle ”avlägga deras trosbekännelse och förnya deras heliga döpelses löften”.¹¹ Värt att notera är att detta ritualiserade förhör skedde vid ett separat tillfälle från den första nattvardsgången. Det kallades inte heller konfirmation än, utan detta begrepp kom in först 1868, då också liturgiska förändringar medförde att betoningen på förhör av kunskap tonades ned till förmån för konfirmationens funktion som initiationsrit där konfirmanderna själva förväntades bekänna den kristna tron.¹² Om konfirmationen såhär långt inte hade varit föremål för särskilt högljudda debatter, förändrades detta under de kommande decennierna, någonting som kommer till uttryck i att kyrkohandboken från 1942 har inte mindre än tre olika ordningar för konfirmation.¹³

7. SOU 1981:66, s. 333–334.

8. Ellverson 2003, s. 253.

9. Kyrkoordningen, s. 56.

10. SOU 1981:66, s. 336.

11. SOU 1981:66, s. 336.

12. SOU 1981:66, s. 341.

13. SOU 1981:66, s. 342; SOU 1985:46, s. 288.

Konfirmationens liturgiska höjdpunkt var ändå fortfarande nattvardsadmissionen. När den högtidliga admissionsformeln 1979 togs bort ur ordningen för konfirmationsgudstjänst innebar det att dopets funktion som initiationsrit i den kristna gemenskapen förstärktes liturgiskt. Detta låg i linje med diskussioner som vid den här tidpunkten fördes i många olika kyrkor och samfund, liksom i de stora ekumeniska organisationerna.¹⁴ Konfirmationsgudstjänsten förlorade dock också något av sitt syfte. Det uppstod ett behov av att så att säga legitimera riterna och i och med 1986 års handbok betonades dopmotivet, något som har blivit ännu tydligare i nuvarande handbok. Istället för att peka framåt, mot det första nattvardsfirandet, skulle konfirmationen peka bakåt, mot dopet.

Förståelsen av konfirmation har åtminstone sedan 1960-talet alltmer präglats av vad Lars Eckerdal kallar ett processtänkande, där fokus breddas från konfirmationen som en punktuell rit som kyrkorättsligt öppnade till nattvarden. I förståelsen av konfirmation som process betonas istället konfirmationen som en del av dopundervisningen. Konfirmationsgudstjänsten i sig underordnas enligt den logiken tanken om det livslånga lärandet, men behålls ändå som en välsignelse- och sändningsgudstjänst. Konfirmationsgudstjänsten är en av flera delar i det som i Eckerdals utredning kallas kyrkans ”konfirmerande handlande”.¹⁵ Synsättet speglas i dagens riktlinjer.

Här finns en spänning i relation till konfirmationens engångskaraktär, som lärandeperiod, men framförallt som rit.¹⁶ I och med det stora arbetet med unga ledare menar vissa att man idag kan tala om en ”flerårskonfirmation”, där ungdomarna inte lämnar konfirmandverksamheten efter konfirmationsgudstjänsten, utan snarare får nya roller i den. Jonas Eek beskriver det som att flerårskonfirmationens ”centrum” utgörs av ”ett möte med och en undervisning i kyrkans tro och liv, samt en dopaktualiserande nattvardsbaserad rit kring en människas kulturella och religiösa myndighetsålder”.¹⁷ Blotta längden på meningen som jag delvis citerade ovan visar på konfirmationsgudstjänstens komplexa teologiska ställning. Det är inte självklart varför denna ”dopaktualiserande nattvardsbaserade rit” skulle vara en engångshandling när dopundervisningen som helhet sägs vara en livslång process.

I riktlinjerna beskrivs hur konfirmationen förhåller sig till dopet på fyra sätt. Konfirmationen innebär *aktualisering*, *bekräftelse*, *levandegörande*, och *erfarenhet*. Användningen av dessa och liknande

14. För en utförligare diskussion om historien bakom barns tillträde till nattvarden i Svenska kyrkan, se Sjölin 2011, SOU 1981:66 och Björkstrand 1980.

15. SOU 1981:66, s. 287.

16. Denna fråga tas upp i dokumentet ”Arbetsgrupper kyrkliga handlingar, reflektion konfirmationsgudstjänsten, juni 2011”, från arbetet med utformningen av den nuvarande handboken. Tillgänglig: <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken/dokument>, besökt 2023-01-03

17. Jfr. Eek 2011, s. 98–99.

begrepp skulle behöva tydliggöras. I vilken utsträckning är de egentligen synonymer och hur förhåller de sig till att dopets giltighet inte är beroende av konfirmationen?

Genomgående i riktlinjerna är att man utgår från en situation där normen är att konfirmanderna är döpta som barn. I en situation där andelen odöpta konfirmander i grupperna ökar utmanas dock denna utgångspunkt. Riktlinjerna nämner visserligen att konfirmationstiden för vissa innebär dopundervisning som leder fram till dop och för andra innebär dopuppföljning, men praktikens teologiska grundförutsättning, att deltagarna är döpta som barn, är oförändrad.

Här finns en spänning i relation till konfirmationens engångskaraktär, som lärandeperiod, men framförallt som rit.

KONFIRMATIONENS TEOLOGI SOM STÄLLNINGSTAGANDETS TEOLOGI

En processinriktad förståelse av konfirmationens teologi som dopteologi och dopundervisning, som Sara Fransson beskriver i kapitel 3, kan delvis kontrasteras mot den i konfirmandernas enkätsvar vanligt förekommande bilden av konfirmationen som en fråga om personligt ställningstagande, något som snarare stämmer överens med konfirmationsideal präglade av pietistiska strömningar.¹⁸ Konfirmationen blev, enligt detta sätt att se, ”den högtidliga akt vid vilken konfirmanden förnyade sitt dopförbund, gav sina doplöften och därmed avgav ett vittnesbörd om sin trosavgörelse och det nya livet i Gud”.¹⁹

Detta ledde bland annat till frågan till konfirmanderna efter trosbekännelsen, som var ett arv från 1811 års handbok och ströks helt först i den senaste kyrkohandboken från 2017.²⁰ I linje med den mångtydighet som präglat och präglat Svenska kyrkans konfirmationsteologi var det dock redan tidigare möjligt att välja bort att ställa frågan. Redan 1811 betonades tre olika dimensioner av vad som senare skulle komma att kallas konfirmation: kunskapsaspekten, det subjektiva ställningstagandet och myndighetsförklaringen/nattvarvsadmissionen.²¹ Idag har alla dessa aspekter i viss utsträckning fått ge vika för en betoning på uppdrag och sändning, som jag

18. SOU 1981: s. 66, 257.

19. Björkstrand 1980, s. 26.

20. Ellverson 2003, s. 261; *Handbok för Svenska kyrkan*, 2018.

21. Ellverson 2003, s. 253.

kommer att återkomma till nedan. Först ska jag dock kort diskutera relationen mellan de två förstnämnda aspekterna, kunskapsaspekten och det subjektiva ställningstagandet, utifrån dagens situation.

I Karin Johannessons artikel "Brudar, kosmonauter, riddare och sportfantaster. Tro, gudstjänst och vardagsliv i Svenska kyrkans konfirmandverksamhet" (2009) analyserar hon konfirmandböcker utifrån vilken förståelse av tro de förmedlar. I den modell som hon har kallat "kosmonauten" är tro "ett kognitivt försanthållande av vissa religiösa trossatser som kan föreligga oberoende av emotionell förtröstan".²² Denna typ av försanthållanden behöver inte bevisas, men de behöver framstå som rimliga. Det är denna typ av information som konfirmander betonar att de vill få del av för att fatta ett välinformerat beslut att ansluta sig till.

Det är inte heller ett perspektiv som är främmande för Svenska kyrkans konfirmandundervisning. I dagens riktlinjer återfinns samma spänning som Johannesson påtalar i relation till riktlinjerna från 2007:

Vad som däremot inte är nytt, enligt min mening, är spänningsförhållandet mellan å ena sidan ett livsfrågeorienterat pedagogiskt perspektiv som tar sin utgångspunkt i konfirmandernas egna reflektioner, undringar och erfarenheter och å andra sidan en katekestradition baserad på uppfattningen att det finns vissa grundläggande faktakunskaper gällande kristen tro och bekännelse som konfirmanden ska lära in och kunna redovisa.²³

Även om detta spänningsförhållande inte behöver vara problematiskt i sig argumenterar Johannesson för att det blir det om den dogmatisk-filosofiska dimensionen inte hålls samman med den upplevelseorienterade och rituella dimensionen, till exempel gudstjänsten.²⁴

Konfirmanderna själva efterfrågar dock *information*, det man i riktlinjerna benämner som *fakta* (s. 4). De vill kunna ta ställning till om kristendomen är någonting för dem, vilket Sara Fransson identifierar i kapitel 3. Det subjektiva ställningstagandet, möjligheten till ett personligt ja, tycks för dem vara beroende av denna typ av kunskap. Detta riskerar att hamna i konflikt med ett upplevelse- och erfarenhetsbaserat kunskapsideal. Samma spänning blir också synlig i studier med yngre barn i kyrkans verksamhet. De jämför kyrkan med den miljö de är vana vid, nämligen skolan, och ett uttalat syfte med till exempel gudstjänstfirande är lärande.²⁵

22. Johannesson 2009, s. 123.

23. Johannesson 2009, s. 109.

24. Johannesson 2009, s. 112–113.

25. Rubenson & Rystad 2022.

Den pietistiskt präglade och subjektiva aspekten av konfirmationen, där konfirmandernas ja till tron hamnade i förgrunden, har alltid varit omdiskuterad.²⁶ I dagens konfirmationsliturgi är den nedtonad, framförallt genom att frågan efter trosbekännelsen inte finns kvar. Möjligheten att ställa en fråga till konfirmanderna finns istället i gudstjänstens inledning. Den tidigare frågan anknöt direkt till trosbekännelsen ("Vill ni med Guds hjälp leva i denna tro och visa den i kärlek till Gud och era medmänniskor?").²⁷ Idag är frågan istället "Vill ni konfirmeras och leva i Kristi världsvida kyrka?".²⁸ Även om sändningsmotivet syns även i den tidigare formen är det idag helt dominerande. Att konfirmeras blir liktydigt med att leva som en del av kyrkan. I detta ingår visserligen att vara en del av det sammanhang som bland annat definieras genom formuleringarna i trosbekännelsen, men speglingen av dogudstjänstens fråga om att "döpas till denna tro" är mindre tydlig. I och med sändningsmotivet skiftar betoningen från ett personligt ställningstagande till tron till kyrkans uppdrag i världen och därmed också från ett individuellt perspektiv till ett kollektivt. I ett mångreligiöst och individualiserat samhälle återaktualiseras dock frågan om konfirmationen som ett personligt ställningstagande till trossatser. Frågan om kunskap och personligt ställningstagande ställs på sin spets i mötet med konfirmander som inte är döpta när de påbörjar konfirmandtiden.

Detta leder till den praktiska frågan: ska den ökade andelen odöpta konfirmander som diskuteras i kapitel 2, döpas i början eller slutet av konfirmandtiden?

Konfirmationstiden kan vara både dopundervisning inför dopet och dopundervisning efter dopet, samtidigt.²⁹ Detta leder till den praktiska frågan: ska den ökade andelen odöpta konfirmander som diskuteras i kapitel 2, döpas i början eller slutet av konfirmandtiden? I rambestämmelserna står att det ska ske tidigt under konfirmandtiden.³⁰ Detta motsäger i någon mån att den som döps ska få undervisning och sätter fingret på konfirmanddopens oklara status mitt emellan barndop och vuxendop i Svenska kyrkan. Den som döps som spädbarn ska erbjudas undervisning som

26. Se t.ex. SOU 1985:46, s. 287–288.

27. *Den svenska kyrkohandboken 2010*, s. 253.

28. *Handbok för Svenska kyrkan 2018*, s. 215.

29. Biskopsmötet 2011, s. 64.

30. *Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2020*, s. 11.

dopuppföljning, medan den som döps som ”ung” eller vuxen ska undervisas först.³¹ Kyrkans gemenskap hör tätt samman med nattvardsfirande och nattvarden förutsätter dop. Detta är kanske det mest synliga praktiska dilemma när dopundervisning *inför* dop och dopundervisning *efter* dop båda ska rymmas i samma (upplevelse- och delaktighetsbaserade) konfirmandundervisning.

KONFIRMATIONENS TEOLOGI SOM DELAKTIGHETENS TEOLOGI

I konfirmationsgudstjänsten ingår ett tydligt sändningsmoment. Uppdraget som konfirmanderna sänds ut till är dock inte definierat tydligare än att de ska ”leva som kristna”, ”vara en del av Kristi världsvida kyrka” och ”leva öppna för Guds Ande”. Lika svårdefinierat som uppdraget är därför den kunskap konfirmanderna kan antas behöva för att klara av det. Därför kan konfirmationens teologi sägas vara delaktighetens teologi, snarare än undervisningens. Det går inte att i förväg definiera på vilket sätt konfirmanderna ska vara en del av kyrkan eller hur de ska leva. Det är oförutsägbart och föränderligt. Vad det betyder att vara en del av Kristi världsvida kyrka är någonting som konfirmanderna själva kommer att behöva ta reda på, eftersom det är beroende av sammanhang, tidpunkt och relationer. Det kan låta självklart, men det hör ihop med förståelsen av såväl teologisk kunskap som teologisk agens som någonting som formas och omformas i relation med andra, snarare än som någonting förbehållet en autonom och kompetent individ.

Därför kan konfirmationens teologi sägas vara delaktighetens teologi, snarare än undervisningens.

Inom det tvärvetenskapliga barndomsforskningsfält som formades under 1900-talets sista decennier, förekommer ofta distinktionen mellan ett synsätt på barn (och unga) som ”beings” eller som ”becomings”. Det handlar alltså om frågan om ifall barn i första hand förstås som personer i sin egen rätt här och nu eller som framtida vuxna, personer som fortfarande håller på att bli någonting.³² Idealet att se barn som beings, det som ibland kan uttryckas som att de ska vara ”subjekt”, har varit och är starkt. Idag har dock dikotomin mellan being och becoming alltmer börjat ifrågasättas inom barndomsforskningen. Being-idealet har kritiserats för att i så hög grad lyfta fram barns kompetens som individer att man förbiser hur

31. Biskopsmötet 2011, s. 62.

32. Giddens & Sutton 2020, s. 209–210.

aktörskap alltid formas i relationer med andra och med omvärlden och hur kunskap är både relationell och föränderlig.³³ Teologiskt är det möjligt att argumentera för hur dopet formar människor till både beings och becoming.³⁴ Uppdraget som ges till konfirmanderna i konfirmationsgudstjänsten är otydligt avgränsat just för att kunna formas i relationen med konfirmanderna. Det är ett uttryck för ett relationellt teologiskt kunskapsideal som understryker ett becoming-ideal, snarare än ett being-ideal.

Idealet att se barn som beings, det som ibland kan uttryckas som att de ska vara "subjekt", har varit och är starkt.

I konfirmationen och inte minst i själva konfirmationsgudstjänsten tar sig dock uppdraget konkreta uttryck som delaktighet i form av till exempel liturgiska uppgifter.³⁵ Idealet om barns och ungas delaktighet i gudstjänster i Svenska kyrkan är starkt präglad av en rättighetsdiskurs, kanske tydligast genom utformningen av arbetet med barnkonsekvensanalyser. Det korresponderar i sin tur mot den tidiga kritiska barndomsforskningen, som betonade barns kompetens och självständighet som beings, liksom vikten av att lyfta "barns röster". I konfirmationsgudstjänsten är momentet predikan, som ska hållas av konfirmanderna själva, ett närmast övertydligt exempel på detta. Den praktiska delaktigheten i gudstjänster är också relaterad till tanken att människor ska känna igen sina liv i gudstjänsterna.³⁶ Detta blir extra tydligt i relation till konfirmationsgudstjänsten, på grund av den starka betoningen av konfirmanderna som subjekt. En bidragande orsak är förmodligen också att det sedan länge är välkänt att konfirmander ofta känner sig främmande inför den traditionella gudstjänsten.³⁷

Den kanske största förändringen mellan 1986 års handbok och nuvarande när det gäller konfirmationsliturgin är just hur momentet "redovisning" har ersatts med momentet "predikan". Predikan ska inte utformas och hållas av prästen som leder gudstjänsten, utan av konfirmanderna själva, om än "med hjälp av präst

33. Uprichard 2008; Gallacher & Gallagher 2008; Rubenson 2022.

34. Rubenson 2021, s. 174–175.

35. För en diskussion om konfirmanders liturgiska medverkan i gudstjänster, se Thomassen 2017.

36. Se t.ex. *Teologiska grundprinciper för arbetet i 2006 års kyrkohandboksgrupp* 2009, s. 9; *Revisionsgruppens barnkonsekvensanalys till förslag: Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1* 2017, s. 9.

37. SOU 1974:67, s. 34; *Teologiska grundprinciper för arbetet i 2006 års kyrkohandboksgrupp* 2009, s. 9.

och andra ledare”.³⁸ Konfirmanderna får här ansvaret för gudstjänstens förkunnelsemoment, något som man visserligen kan säga att de hade redan i 1986 års ordning, även om ordet redovisning användes.³⁹

Att konfirmanderna explicit ges ansvar för gudstjänstens förkunnelse är ett sätt ge dem ”en framlyft plats”.⁴⁰ I en ledartext i Kyrkans Tidning argumenterar Jonas Eek för att förändringen är ”välmotiverad” och ett uttryck för viljan att fira gudstjänst tillsammans med konfirmanderna, snarare än att konfirmanderna ska visa upp någonting för församlingen: ”Den huvudsakliga förkunnelsen i konfirmationsgudstjänsten skulle utgöras av konfirmandernas predikan om sin tro, sina tvivel och sin tid som konfirmander.”⁴¹

Här vore det möjligt att problematisera om en predikan verkligen i första hand bör handla om predikantens tro och tvivel, men oavsett detta är konfirmandernas predikan ett intressant exempel på hur delaktighet och aktörskap i gudstjänster kan förstås. Konfirmanderna ska inte bara delta i gudstjänsten genom att exempelvis sjunga, be med i böner, lyssna till textläsningar eller ta emot nattvard. De förväntas också *leda* ett av gudstjänstens definierande moment, som i Svenska kyrkan i normalfallet är förbehållet personer med lång teologisk utbildning och prästvigning. Detta är möjligt att relatera till flera olika saker, såsom förståelsen av liturgiskt ledarskap, delaktighet och gudstjänstfirande, men inte minst till diskussionen om vad teologisk kunskap egentligen är och vem som ges utrymme att formulera den i vilka sammanhang.

Såväl dagens barndomsforskning som dominerande strömningar inom engelskspråkig praktisk teologi idag utmanar dock ett fokus på det kompetenta autonoma subjektet genom att istället fokusera på det relationella och föränderliga.⁴² Tanken på att inkludera barn eller öka deras delaktighet genom att söka efter ”barns röst” har också problematiserats på flera håll inom barndomsforskningen. Den i sammanhanget viktigaste kritiken menar jag handlar om hur ett sådant ideal antyder att det skulle vara möjligt att hitta en ”genuin” barnröst som representerar något evigt, oberoende av andra faktorer.⁴³ Denna essentialistiska förståelse av barns röster riskerar att leda till en liknande exotifiering och romantisering av barn som tidigare barndomsforskning vände sig emot genom att

38. Revisionsgruppens barnkonsekvensanalys till förslag: Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1 2017, s. 18.

39. Jfr Ellverson, 2003, s. 259.

40. Revisionsgruppens barnkonsekvensanalys till förslag: Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1 2017, s. 18.

41. Eek, Jonas. 2021-05-06.

42. Se t.ex. Miller-McLemore 2012; Wigg-Stevenson 2014; Rubenson 2022.

43. Komulainen 2007.

lyfta fram problemen med föreställningar om barndomens universella giltighet och naturlighet.⁴⁴

Det dominerande fokuset på konfirmandernas aktiva deltagande i gudstjänsten, inte minst genom konfirmationsgudstjänstens predikan, kan, som jag visat ovan, förklaras med hjälp av rättighetsargument, såsom konfirmandernas möjlighet att göra sina röster hörda. Här finns det dock en risk att den teologi som uttrycks och formas genom liturgins starka fokus på sändning hamnar i skuggan av den praktiska delaktigheten, trots att den förstnämnda är ett uttryck för ett ännu starkare bemyndigande av konfirmanderna som viktiga delar av församlingen och kyrkan.

När uppdraget är otydligt definierat måste kunskapen om hur det ska utföras sökas tillsammans med andra.

Men det öppet formulerade uppdraget, det relationella kunskapsidealet och sändningen handlar om ett *liv*, inte om att kunna utföra vissa specifika arbetsuppgifter. Förståelsen av teologisk kunskap som någonting som formas och omformas i relationer, både mellanmänskliga och mellan människa och Gud, utmanar såväl tonåringarnas som andras längtan efter tydliga svar. Det konfirmanderna sänds ut till är ”en okänd framtid”. När uppdraget är otydligt definierat måste kunskapen om hur det ska utföras sökas tillsammans med andra. Detta är en annan förståelse av kunskap än den konfirmanderna kanske efterfrågar när de vill lära sig mer om kristen tro för att kunna ta ställning.

KONFIRMATIONENS TEOLOGI SOM SÄNDNINGENS TEOLOGI

Tidigt i kyrkans historia förknippades handpåläggning och oljesmörjelse med bön om helig Ande. Genom den heliga Andens gåvor ska människan få kraft att leva som kristen.⁴⁵ När sändningsmotivet lyfts fram i konfirmationen handlar det på samma sätt om hur konfirmanderna ska leva som kristna i världen. De förväntas nu själva aktivt kunna bidra till kyrkans uppdrag och sändning, som de egentligen blev en del av redan i dopet.

Sändningsmotivet syns i riktlinjerna men framkommer tydligare vid en analys av handbokens texter. I gudstjänstens inledande fråga till konfirmanderna sätts deras ja in i ett större perspektiv.

44. James & Prout 2015, s. 8–12.

45. Ellverson 2003, s. 252.

Frågan som ställs handlar inte bara om ifall de vill konfirmeras, utan om ifall de vill leva i "Kristi världsvida kyrka".⁴⁶

Därefter följer bibelläsning, där den enda föreskrivna texten är Matteus 28:16–20, en text som också ingår i alla doggudstjänster. Vid dop läses texten dock som en förklaring till varför kyrkan döper, närmast som en historisk bakgrund. *Vi döper, eftersom Jesus sade: Åt mig har getts ...*⁴⁷ I konfirmationen är de föreslagna inledningsorden till samma text istället: *Låt oss höra Jesu ord om dopet och tron.*⁴⁸ I konfirmationsgudstjänstens ordning finns också textens sammanhang med, alltså bakgrunden om hur lärjungarna fick se Jesus, och hyllade honom, men också att några tvivlade. I doggudstjänsten ingår enbart själva Jesusorden. I konfirmationsgudstjänsten ligger det därmed nära till hands att identifiera *konfirmanderna* med lärjungarna, som sänds ut i världen med ett uppdrag. Det kyrkan gjorde för dem i dopet, ska de nu föra vidare till andra.

Det kyrkan gjorde för dem i dopet, ska de nu föra vidare till andra.

Den bön som inleder handpåläggningen är i sin helhet formulerad som en sändning och påminner om kyrkans vigningshandlingar.⁴⁹

*Gud, tack för att du i dopet
kallar oss att följa dig.
Sänd din goda Ande
att hjälpa konfirmanderna.
Ge dem styrka och mod att leva som kristna.
Led dem på dina vägar och var dem nära.
Fyll dem med tillit och glädje.*⁵⁰

Därefter följer sändningsord, som bland annat kan innehålla frasen "Ni är kallade att följa Jesus Kristus, vara hans medarbetare och göra Guds vilja synlig i världen".⁵¹ Konfirmanderna sänds ut i "en okänd framtid", med löftet om församlingens förböner. Formuleringen har likheter med en av doggudstjänstens förböner, där de(n) nydöpta ska bevaras från att "gå vilse i en farlig värld".⁵² Kyrkan och församlingen framställs som tryggheten, men nu sänds konfirmanderna ut i det okända och potentiellt farliga.

46. *Handbok för Svenska kyrkan* 2018, s. 211.

47. *Handbok för Svenska kyrkan* 2018, s. 178.

48. *Handbok för Svenska kyrkan* 2018, s. 212.

49. Ellverson 2003, s. 262.

50. *Handbok för Svenska kyrkan* 2018, s. 215.

51. *Handbok för Svenska kyrkan* 2018, s. 216.

52. *Handbok för Svenska kyrkan* 2018, s. 184.

Konfirmationsgudstjänstens tydliggörande av dopets sändningsmotiv ger perspektiv på den aspekt av konfirmationen som drar åt personligt ställningstagande. Sändningen bidrar till att rikta fokus utåt snarare än inåt, mot vad kyrkan är och har för uppdrag gemensamt, snarare än mot individers egen trosbekännelse. Detta innebär att ställningstagandet visserligen finns där, men snarare handlar om att gå in i en viss typ av praktiker än att gå in i en viss typ av intellektuell övertygelse. När konfirmanderna i konfirmationsgudstjänsten sänds ut för att leva ”i den världsvida kyrkan” innebär det en typ av omvänd logik gentemot vad konfirmanderna, som i enkäterna uttryckt att de vill lära sig mer om kristendomen för att själva kunna ta ställning, förväntar sig. Konfirmationens sändning förutsätter kristet liv, snarare än kristen övertygelse, dop snarare än omvändelseupplevelse.

I konfirmationens sändning betonas konfirmandernas del i kyrkans uppdrag, som de egentligen fick redan när de döptes. Huvudfokus i de liturgiska texterna ligger på livet utanför gudstjänsten. I praktiken har dock ett starkt delaktighetsideal i kombination med tanken att gudstjänsterna ska beröra konfirmandernas liv lett till att prästens liturgiska ledarskap i hög utsträckning delegeras till konfirmanderna, inte minst i konfirmationsgudstjänsten. Under rubriken om delaktighet har jag på olika sätt visat hur konfirmationsgudstjänsten gestaltas som någonting som värde-rar konfirmanderna som medarbetare i Guds rike. Detta kommer fram i handbokens formuleringar, men i konfirmationsgudstjänsten synliggörs det i första hand genom att konfirmanderna själva är aktiva i att leda gudstjänsten, något som inte bara uppmuntras till utan faktiskt föreskrivs i handboken (i momentet predikan). Sändningen till att ”leva i Kristi världsvida kyrka” riskerar att i praktiken reduceras till uppdraget att ha liturgiska uppgifter i församlingens huvudgudstjänst.

Sändningen till att ”leva i Kristi världsvida kyrka” riskerar att i praktiken reduceras till uppdraget att ha liturgiska uppgifter i församlingens huvudgudstjänst.

Med detta menar jag inte att argumentera emot liturgisk delaktighet, utan att visa hur konfirmationens sändningsdimension är större än så. Liturgiska moment som konfirmandernas predikan, men också den typ av ledaruppdrag som ofta framställs som den naturliga fortsättningen på konfirmationstiden bygger på ett ideal om kompetens och expertis och därmed på det jag har kallat ett being-ideal.⁵³ Konfirmationens sändning bygger däremot på relationell kunskap och ett becoming-ideal, där kunskap formas och omformas i mötet med andra.⁵⁴ Lite tillspetsat skulle man kunna säga att det förstnämnda idealet formar blivande medarbetare i Svenska kyrkan, medan det andra formar blivande kristna i världen.

Sändningsmotivet i konfirmationen, där konfirmanderna synliggörs som en del både av den lokala församlingen och som personer med ett uppdrag i Kristi kyrka i världen, understryker det relationella aktörskapet. Genom att understryka hur sändning lyfts fram teologiskt i konfirmationsgudstjänsten minskar risken att fastna i ett autonomt subjektsideal där delaktighet och agens förstås som någonting som vuxna ”ger” till barn och unga inom vissa bestämda ramar.⁵⁵ Istället betonas hur alla, i det här fallet i kyrkan, hör samman och är beroende av varandra för att utföra ett gemensamt och utåtriktat uppdrag och vara delar av Kristi kyrka.

DEN FÖRÄNDERLIGA KONFIRMATIONSTEOLIGIN OCH VÄGEN VIDARE

Inom den praktisk-teologiska forskningen pågår en till synes outtröttlig diskussion om material och metodologiska utgångspunkter. Lite förenklat handlar det om huruvida praktisk teologi i första hand ska studera skriftliga källor, officiella dokument och etablerade kyrkliga praktiker eller om man i första hand ska utgå ifrån mänskliga sammanhang och erfarenheter. En del av denna diskussion handlar om praktikteoriernas roll i den praktisk-teologiska forskningen och huruvida rörelsen bör vara från praxis mot teori, snarare än tvärtom.⁵⁶ Konfirmation i Svenska kyrkan är ett exempel på när teologi utvecklas från praxis och förändras när praktiken förändras. När denna typ av praktik regleras, genom riktlinjer och kyrkohandböcker, måste därför parallella spår och ideal samsas. Även i nuvarande handbok och riktlinjer syns mångfalden av konfirmationsmotiv.

53. I kapitlet ”Läringsmodus i gudstjänster” diskuterar den norska forskaren Elisabeth Tveit Johnsen olika modeller för hur konfirmander lär sig genom praktisk delaktighet i församlingens gudstjänster, då prästen förmedlar expertkunskap och delegerar, bland annat genom en modell som Johnsen beskriver som mästare-lärling. (Johnsen 2017, s. 40–73)

54. Rubenson 2022, s. 57–58.

55. Gallacher & Gallagher 2008, s. 503.

56. Se t.ex. Borgehammar 2021, s. 75–76; Bobrowicz & Mannerfelt 2021, s. 56–62.

Här har jag skrivit om konfirmation utifrån dop, ställningstagande, delaktighet och uppdrag. Även om dessa motiv inte utesluter varandra utan samexisterar, varierar det var betoningen ligger. Idag betonas dopet starkt, så starkt att det i riktlinjerna beskrivs som ”grundläggande i en evangelisk-luthersk kyrka att konfirmationens teologi är en dopteologi”.⁵⁷ Detta innebär utmaningar i ett samhälle där det inte längre är självklart att vara döpt som barn och där religiös tillhörighet i allt högre utsträckning uppfattas som ett individuellt kunskapsbaserat ställningstagande.

Konfirmationens motiv av ställningstagande, som är förhållandevis nedtonat i de officiella dokumenten, verkar stämma bättre överens med konfirmandernas egna förväntningar. Detta motiv, som historiskt syns i pietistiskt präglade formuleringar om omvändelse och bekännelse, är svårare att förena med delar av Svenska kyrkans självförståelse och har kritiserats i omgångar. Det verkar dock omöjligt att helt undvika.

Delaktigheten handlar i praktiken om hur konfirmanderna socialiseras in i kyrkan och gudstjänsten.

Jag har skrivit om konfirmationsteologi som delaktighetens teologi, dels utifrån en förståelse av teologisk kunskap som relationell, dels utifrån konfirmationen som initiation i kyrkan. Delaktigheten handlar i praktiken om hur konfirmanderna socialiseras in i kyrkan och gudstjänsten. Ett konkret uttryck för detta är hur konfirmanderna under konfirmationstiden skolas in i olika uppgifter i församlingens gudstjänster och till och med själva ansvarar för konfirmationsgudstjänstens predikan. På ett mer teoretiskt plan handlar det dock om spänningar i relation till förståelsen av teologisk kunskap och aktörskap som någonting relationellt och föränderligt.

57. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2020, s. 5.

En möjlig väg framåt kan vara betoningen på konfirmationens teologi som sändningens teologi. Detta är ett motiv som framträder framförallt i ordningen för konfirmationsgudstjänst i kyrkohandboken. Här betonas uppdrag och sändning framför personlig övertygelse och ställningstagande till trossatser. Detta kan vara en möjlighet att kombinera konfirmandernas vilja till ställningstagande med kyrkans processinriktade förståelse av konfirmationstiden som ett sätt att leva i sitt dop.

Med utgångspunkt i ordningen för konfirmationsgudstjänst i kyrkohandboken menar jag därför att det finns fog för att tydligare betona det sändningsmoment som finns i konfirmationsliturgin. Sändningsmotivet breddar förståelsen av konfirmandernas delaktighet i kyrkan från en praktisk delaktighet som unga ledare och "medhjälpare" i gudstjänster till en delaktighet i den världsvida kyrkan, präglad av ett relationellt kunskapsideal. Sändningsmotivet pekar framåt, men inte som tidigare mot nattvardsadmission, utan mot det nattvardsfirandet kan leda till i form av kristet liv i och för världen. Sändningsmotivet möjliggör ett personligt ställningstagande som handlar om att sträva efter liv i gemenskap med andra människor och som en del av kyrkan. Detta som kontrast mot ställningstaganden som kan uppfattas som förväntan att acceptera och bejaka färdigformulerade trossatser.

AVSLUTANDE DISKUSSION OCH FRÅGOR FÖR VIDARE FORSKNING

Eftersom konfirmationen har en traditionsmässigt stark ställning och reglerad liturgisk inramning är det lätt att luras att tro att konfirmationens teologi är en självklarhet. Så är dock inte fallet. Att skapa en enhetlig och tydlig bild av konfirmationsteologi med utgångspunkt i skriftliga, normerande dokument är en svår, om inte omöjlig uppgift. På grund av konfirmationens praxisorienterade karaktär av "teologi nedifrån" lämpar sig också praktikteorier ovanligt väl för att studera konfirmationens teologi.

När en allt större andel av konfirmanderna inte är döpta när de påbörjar konfirmationstiden väcks nya frågor.

Konfirmationsteologins otydlighet och föränderlighet är ett faktum som både kan beklagas och lyftas fram som en styrka.⁵⁸ Är otydligheten ett problem som riskerar att leda till att vi inte riktigt vet varför vi gör det vi gör eller att alla gör olika? Eller är bristen på tydlighet i traditionen en möjlighet att ständigt förändra konfirmationens innebörd, en föränderlighet som något romantiserat kan beskrivas som att gestalta evangeliet i varje tid, i en kyrka som ständigt reformeras? Det kan finnas goda skäl för båda hållningarna. Här vill jag dock peka på möjligheterna att närmare undersöka argumenten för det ena eller det andra, samt vad de innebär för konfirmationens praxis i Svenska kyrkan.

Konfirmation regleras i kyrkoordningen, i riktlinjerna samt i kyrkohandboken. Här har jag särskilt uppmärksammat den sistnämnda. Den konfirmationsordning som finns i nuvarande kyrkohandbok från 2017 är en förhållandevis ny företeelse. När 1942 års handbok skulle fastställas var konfirmationens teologi så omdebatterad att man införde inte mindre än tre olika alternativa ordningar, som alla betonade lite olika aspekter.⁵⁹ Idag är konfirmationsliturgin till stora delar en spegling av dopliturgin, med liknande formuleringar, möjlighet till doppåminnelse och tändning av dopljus, handpåläggning och sändning. Konfirmationsgudstjänsten är på alla sätt en rit som förutsätter och bygger vidare på dopet. Detta gäller även konfirmationstiden som helhet, något som inte minst syns i riktlinjerna. När en allt större andel av konfirmanderna inte är döpta när de påbörjar konfirmationstiden väcks nya frågor. Det är inte ett nytt fenomen att ungdomar döps under konfirmandtiden, men normen har varit och är att vara döpt som barn. Mycket av den, om än svajiga, teologiska legitimitet som konfirmationen har i Svenska kyrkan bygger på detta. Vuxna och ungdomar över sexton år som döps skrivs direkt in som både döpta och konfirmerade. Om konfirmationen i allt högre grad blir en fråga om att söka kunskap om kristen tro för att kunna fatta ett informerat beslut om sin egen religiösa tillhörighet och om detta för allt fler även gäller dopet, har det i så fall betydelse för Svenska kyrkans dopteologi?

Idag finns det en uppmaning i riktlinjerna att de konfirmander som inte är döpta å ena sidan ska döpas tidigt under konfirmandtiden, å andra sidan ska döpas först efter att ha fått undervisningen om dopet.⁶⁰ Den praktiska bakgrunden till att döpa så snabbt som möjligt handlar om att gruppen ska kunna fira mässa tillsammans. Även här krockar alltså teologin, där mässfirandet upprätthåller den gemenskap som grundas i dopet, med verkligheten, där allt fler konfirmander inte är döpta. Den teologiska fråga som bör studeras här handlar enligt mig inte om relationen mellan dop och

58. Eek 2011, s. 83.

59. SOU 1985:46, s. 288.

60. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2020, s. 11.

nattvard eller ordningen där dopet föregår nattvarden. Istället handlar den om hur konfirmationstiden, som idag bygger på förutsättningen att alla redan tillhör kyrkan, det vill säga är döpta, samtidigt kan fungera som dopundervisning för dem som funderar på, men ännu inte har bestämt sig för, att döpas.

Konfirmationen har under de senaste cirka femtio åren i stor utsträckning strävat efter att sätta ungdomarna själva och deras erfarenheter och frågor i centrum. Men hur ska kyrkan förhålla sig till att många konfirmander snarare tycks söka kunskap om kristen tro än erfarenhet av densamma? Det ena utesluter naturligtvis inte det andra. Däremot vore det värt att undersöka vidare om och i vilken utsträckning konfirmanderna själva menar att dessa två är beroende av varandra.

Jag har i den senare delen av texten lyft fram konfirmationsgudstjänstens sändningsmotiv i relation till frågan om delaktighet. Här finns möjligheter till vidare teoretiska och teologiska diskussioner om såväl kyrkosyn som delaktighet i ett uppdrag. Teoretiska insikter från barndomsstudier, som i sin tur ofta är inspirerade av feministisk teori (detta gäller till exempel diskussionen om relationell kunskap) kan öppna för nya perspektiv på dopundervisning och konfirmation som process, samt användas för att problematisera och bredda vad delaktighet i kyrkans liv kan betyda i praktiken.

... hur konfirmationstiden, som idag bygger på förutsättningen att alla redan tillhör kyrkan, det vill säga är döpta, samtidigt kan fungera som dopundervisning för dem som funderar på, men ännu inte har bestämt sig för, att döpas.

REFERENSER

- Biskopsmötet (2011). *Leva i dopet: Brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster och församlingar*. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Björkstrand, G. (1980). *Barnens nattvardsgång*. Vasa: Församlingsförbundets förlag.
- Bobrowicz, R. & Mannerfelt, F. (2021). Between Kuriké and Ekklesiá: Tracing a Shift in Scandinavian Practical Theology Based on Handbook in the Discipline. *Svensk Teologisk Kvartalskrift*, 97(1), 47–68.
- Borgehammar, S. (2021). Den praktiska teologin som professionsteori. *Svensk Teologisk Kvartalskrift* 97(1), 69–90.
- Den svenska kyrkohandboken del 1*, antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte. Stockholm: Verbum. (2010).
- Eek, J. (2011). *Stanna i vattnet: Kateketikens syfte och sammanhang*. Stockholm: Verbum.
- Ellverson, K-G. (2003). *Handbok i Liturgik*. Stockholm: Verbum.
- Gallacher, L-Anne & Gallagher, M. (2008). Methodological Immaturity in Childhood Research? Thinking through 'participatory methods'. *Childhood* 15/4, 499–516.
- Giddens, A. & Sutton, P.W. (2020). *Sociologi*. 6 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- James, A. & Prout, A. (2015). A new paradigm for the sociology of childhood?: Provenance, promise and problems. I James, A. & Prout, A (red.), 2015. *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. 3 uppl. London: Routledge.
- Johannesson, K. (2009). Brudar, kosmonauter, riddare och sportfantaster. Tro, gudstjänst och vardagsliv i Svenska kyrkans konfirmandverksamhet. I Borgehammar, S. (red.) *Gudstjänst och Vardag*. Årsbok för Svenskt Gudstjänstliv 84/2009.
- Johnsen, E.T. (2017). Läringsmodus i gudstjänster. I Johnsen, E.T. (red.) *Gudstjänster med konfirmanter: En praktisk-teologisk dybdestudie med teoretisk bredd*. Oslo: Iko-förlaget.
- Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1*, antagen för Svenska kyrkan av 2017 års kyrkomöte. Stockholm: Verbum. (2018).
- Miller-McLemore, B.J. (2012). *Christian Theology in Practice: Discovering a Discipline*, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- Rubenson, K., (2022). Vardagsteologi och tonårsmagi: Att närma sig etnografisk-teologisk forskningsmetod med hjälp av barnlitteratur. *Tidskrift för litteraturvetenskap* 52/1. 54–65.
- Rubenson, K. & Rystad, L.S. (2022). Lyssnande som teologisk praktik. *Barn: Forskning om barn och barndom i Norden* 40/3. 8–23.
- Rubenson, K. (2021). *Karnevalesk gudstjänst: Barns plats i kyrkans liturgi*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Sjölin, I. (2011). Barnet – från objekt till subjekt: Barn och kommunion. I Blåder, N. (red), *Och han tog dem i famnen: Texter om barn i kyrka och teologi*. Uppsala: Svenska kyrkan. Tillgänglig: <https://www.svenskkyrkan.se/filer/1718397/och%20han%20tog%20dem%20i%20famnen....pdf> [2022-12-20]

SOU 1981:66 *Vägen in i kyrkan. Dop, konfirmation, kommunion – aktuella liturgiska utvecklingslinjer.*

SOU 1985:46 *Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Kyrkliga handlingar.*

Svenska kyrkan, 2023. *Kyrkoordningen* (lydelse 1 januari 2023). Tillgänglig: <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen> [2023-01-05]

Svenska kyrkan, 2020. *Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete.* Tillgänglig: https://www.svenskakyrkan.se/filer/587768/SK20274_Riktlinjer%20konfirmandarbete.pdf [2022-12-20]

Svenska kyrkan. 2017. *Revisionsgruppens barnkonsekvensanalys till förslag: Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1.* Tillgänglig: <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken/kyrkohandbok-for-svenska-kyrkanrevisionsgruppens-forslag-till-kyrkostyrelsen-2017> [2023-01-05]

Svenska kyrkan, 2011. *Arbetsgrupper kyrkliga handlingar, reflektion konfirmationsgudstjänsten, juni 2011.* Tillgänglig: <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkohandboken/dokumenter> [2023-01-03]

Svenska kyrkan, 2009, *Teologiska grundprinciper för arbetet i 2006 års kyrkohandboksgrupp.* Tillgänglig: <https://www.svenskakyrkan.se/filer/40ad7892-9d37-4d89-a6b9-b682e84cfa22.pdf> [2021-01-05]

Thomassen, M. (2017). Konfirmanter som ministranter i gudstjenesten. I Johnsen, E.T. (red.), *Gudstjenester med konfirmanter: En praktisk-teologisk dybdestudie med teoretisk bredde*, 120–156, Oslo: IKO-Forlaget.

Uprichard, E. (2008). Children as 'Being and Becomings': Children, Childhood and Temporality. *Children & Society*, vol. 28. 303–313.

Wigg-Stevenson, N. (2014). *Ethnographic Theology: An Inquiry into the Production of Theological Knowledge.* New York: Palgrave Macmillan.



”Alla dagar intill tidens slut” – en avslutande reflektion om relationernas omistlighet i konfirmandverksamheten

Elise Lindkvist, Anci Näslund och Emilia Fäldt

Efter över tio år av intensivt arbete med konfirmander som präst i en mindre församling i Strängnäs stift, är det en fröjd att veta att det pågår tankearbete och forskning på ämnet. Ändå ska jag erkänna att jag skruvade lite på mig när jag såg att grunden för den här rapporten var samma enkätstudie som jag och mina kollegor i konfirmandarbetslaget satte i händerna på våra ungdomar under hösten 2012. Jag minns fortfarande vårt resonemang kring hur vi skulle få konfirmanderna att fylla i den. Och givet att de faktiskt fyllde i enkäterna, vad skulle resultaten kunna säga om den verklighet vi befann oss i?

För den som vid något tillfälle försökt få en konfirmandgrupp att fylla i en enkät, väcks oundvikligen frågan om metodens lämplighet i sammanhanget. Vad menar den som kryssar i svarsalternativet ”jag hade roligt” om sin konfirmationstid, eller ”jag ville det själv” som anledning till att man anmälde sig? Att sitta med en hög okommenterade enkätsvar och försöka dra slutsatser av dessa riskerar att bli rena gissningsleken. Den som är verkligt intresserad av att veta hur ungdomar resonerar behöver gå djupare och ställa följdfrågor. Frågeställningarna och metoden för detta behöver dessutom utformas i samråd med de som själva möter ungdomarna i deras vardag.

Enkätmetodens otillräcklighet till trots är jag övertygad om att många av oss som kämpar på ute i församlingar upplevt mycket av det som den här rapporten visar. Bakom varje siffra och graf döljer sig lokala förutsättningar, hårt arbetande människor, ungdomar och deras liv. Vi vet hur det är att arbeta i ett konfliktfyllt arbetslag. Vi vet hur det är att vända ut och in på sig själv för att öka konfirmandstatistiken, att hitta alternativa sätt att möta de konfirmander som är upptagna med hockeyträning eller ridning veckans alla dagar eller bara hitta rätt ord i samtalet med en fjortonåring som uppriktigt undrar varför hen ska låta döpa sig. Där en ungdom vill ha en teologiskt grundad utläggning och motivering, vill en annan bara ha en försäkran om att "jag kommer väl inte stå själv därframme och jag måste väl för Guds skull inte säga nåt?".

Min förhoppning är att de reaktioner och tankar som delas i denna text både kan illustrera något av den levda verkligheten bakom siffrorna, och peka på några kunskapsluckor utifrån ett församlingsperspektiv. Jag vill samtidigt försöka formulera några av de för kyrkan avgörande vägvalen vad gäller konfirmationens framtid och utformning. Reflektionerna är framvuxna i arbetet tillsammans med pedagog Anci Näslund och församlingsassistent Emilia Fäldt, men kläs i ord av mig, Elise Lindkvist.

ATT HÖJA ELLER SÄNKA TRÖSKLARNA?

När kunskapstappet i fråga om kristen tro och praxis i samhället och i hemmen blir allt större, ställs vi som kyrka inför avgörande vägval: borde vi bejaka den trend Sara Fransson lyfter fram i kapitel 3 och som visar att grupper allt oftare utgörs av "de som är mest hängivna att lära sig om Gud och tro" och därmed, så som redan sker på många håll idag, acceptera devisen om att kyrkan inte kan nå alla?

Eller borde vi snarare förlita oss på att den kristna traditionen rymmer erfarenheter, visdom och skatter som är livsavgörande för varje människa. Att allt som står i vägen för att vi ska kunna samlas kring och vittna om detta behöver omförhandlas?

Om evangeliet bara skulle vara möjligt att tillgängliggöra för den som har minst en familjemedlem som är med i Svenska kyrkan, som döptes som barn eller har växt upp i en kristen familj så som beskrivs i kapitel 2, ja är det då verkligen evangeliet?

När huvudanledningen till att ungdomar väljer att konfirmera sig blir mer självständigt och individuellt blir det intressant att veta varför många trots allt *inte* väljer att konfirmera sig. Den gruppen skulle kunna få en enkät i framtiden!

Som rapporten indikerar finns det såväl synliga som osynliga trösklar som gör att många inte konfirmerar sig. Frågan blir då om faktorer som osäkerhet på om man tror på Gud eller inte, föräldrar

som missat att anmäla en, brist på resurser eller konkurrerande fritidsaktiviteter samma dag som det är konfirmandträff är sådant som vi som kyrka anser trumfar skyldigheten att, i ord och handling, vittna om att varje människa är skapad och älskad av Gud? Svaret på den frågan ger en fingervisning om vilken riktning framtidens konfirmandarbete kan tänkas ta.

Varje vecka står vaktmästare, präst och musiker redo att förrätta dop, vigsel och begravning.

ATT HINNA OCH ATT ORKA

Kyrkoordningen är tydlig: "Den som tillhör Svenska kyrkan har rätt att i sin församling bli delaktig av de kyrkliga handlingarna dop, bikt, konfirmation, vigsel och begravning enligt vad som föreskrivs i denna kyrkoordning."¹ De som bokar dop, söker bikt, ordnar begravning eller gifter sig är så gott som uteslutande vuxna och myndiga. Ingen församling skulle neka en församlingsbo något av detta. Varje vecka står vaktmästare, präst och musiker redo att förrätta dop, vigsel och begravning. Tiderna är ofta anpassade efter församlingsbornas liv och behov. Idag kan en församling som erbjuder en enda konfirmandgrupp på *en* särskild veckodag och enbart skickar ut inbjudan via brev antagligen anses ha gjort nog. Det är lågt ställda krav. De som blir lidande är ungdomar som varken är medvetna om kyrkan eller kan stå upp för sin rätt. Om varken deras föräldrar (den som försökt styra en tonåring och dennes val kan vittna om svårigheterna med detta) eller deras församling aktivt och medvetet står upp för den rätten, ja vem gör det då?

Den forskning som Sara Fransson och Cecilia Nahnfeldt pekar på i kapitel 6 när det kommer till tidsbrist och konfliktnivå i arbetslagen väcker frågor om vilka förutsättningar församlingar och medarbetare har för att nå ut till ungdomar. På många håll gör man redan vad man kan och lite till för att få det mest grundläggande att gå ihop.

Sara Fransson och Maria Wingård visar att konfirmationstiden fått ett i praktiken breddat syfte i församlingarna. För att hinna med skapas behovet av att tid, resurser och kunskap prioriteras då det antas påverka möjligheterna att rekrytera konfirmander och behålla dem i församlinglivet. Att ungdomar som vill konfirmera

1. Kyrkoordningen, Kap 17 §2.

sig på något magiskt sätt skulle materialisera sig utan ett gediget, långsiktigt och prioriterat engagemang i såväl bygden som den individuella konfirmanden är ingenting annat än önsketänkande.

I de konfirmandverksamheter som lever och växer finns det alltid hårt arbetande medarbetare som vecka efter vecka, år efter år, bygger relationer.

Menar församlingar allvar med att vilja arbeta med ungdomar är det helger, läger och kvällar som gäller. I de konfirmandverksamheter som lever och växer finns det alltid hårt arbetande medarbetare som vecka efter vecka, år efter år, bygger relationer. Det kan vara diakoner, präster, musiker, församlingspedagoger eller frivilliga. De allra mest trogna är ofta de unga ledarna.

Ju fler ungdomar som vill vara med i konfirmandarbetet, desto större blir arbetsbördan. För att en konfirmandverksamhet ska fungera måste det finnas händer, ögon, öron och hjärtan som vill och orkar finnas där och möta varje konfirmand och, i stor utsträckning, även dennes vårdnadshavare. Det behövs någon som skickar påminnesms innan träffar. Någon som, när en konfirmand inte dyker upp på en träff, ringer och frågar var han eller hon eller hen är. Någon som, när hon inte får svar på sms, går ner på skolan eller ställer sig utanför ICA för att hon vet att idag kommer den här konfirmanden att gå förbi här, och då kan hon passa på att kolla läget. Det behövs någon som tar med sig extra liggunderlag till dem vars vårdnadshavare inte skickar med. Någon som ordnar återläsningar på tider som passar ungdomarna som alltid har träning, inte gillar stora grupper eller behöver extra omsorg. Och förutom allt detta behövs det även någon som genom ordet kan förkunna evangeliet.

Många som arbetar med konfirmander drömmer om en metod eller manual att följa. Men tänk om det är så enkelt att det handlar om relationer? Då blir det plötsligt svårt. Vad är det som gör att konfirmandarbeten fungerar bra på vissa ställen och inte alls på andra? Det är ett ämne för vidare forskning.

DE RESURSSTARKAS KYRKA

Rapporten är tydlig med att de som väljer att konfirmera sig i regel är resursstarka på flera sätt, så som Sara Fransson och Josephine Ganebo Skantz visar i kapitel 2.

Även här står kyrkan inför ett vägval. Ett alternativ är att vi accepterar att det blivit en klass- och resursfråga att konfirmera sig och att vi fortsätter att anpassa verksamheten därefter. Som medlemsystemet i Svenska kyrkan ser ut idag är det antagligen mer ekonomiskt lönsamt att arbeta utifrån de resursstarkas intressen och behov.

Väljer vi det alternativet kan vi, om vi får tro rapporten, bara fortsätta med det vi redan gör. Har vi däremot som kyrka ambitionen att nå ungdomar som är underrepresenterade i Svenska kyrkans konfirmandarbete behöver vi göra något.

Rapportens andra kapitel nämner några grupper som är underrepresenterade i konfirmandarbetet: ungdomar som lever i låginkomsthushåll, ungdomar vars föräldrar är separerade, saknar eftergymnasial utbildning eller inte är födda i Sverige. Utifrån vårt konfirmandarbetslags erfarenheter skulle vi också vilja lägga till ungdomar som, trots åtta års skolgång, ännu inte hittat hem i någon gemenskap. Det kan vara ungdomar med olika former av funktionsnedsättningar. Det kan vara ungdomar som redan är pressade av skolarbete och säkert har en rolig, men samtidigt ofta kravfylld fritid, precis som rapportens forskningsöversikt visar.

Det är ofta mer krävande att inkludera de ungdomar som inte på ett självklart sätt håller sig inom de ramar vi sätter upp för vår verksamhet.

Det är ofta mer krävande att inkludera de ungdomar som inte på ett självklart sätt håller sig inom de ramar vi sätter upp för vår verksamhet. Det blir tydligt när det kommer till den ökade andelen av konfirmander som döps under konfirmationen. De känner sig inte lika välkomna eller accepterade i verksamheten som Sara Fransson visar i kapitel 3.²

2. Många som jobbar med ungdomar ställs inför det dilemma som det idoga och tidskrävande sökandet efter det förlorade fåret innebär: nämligen mindre tid och uppmärksamhet till de nittionio andra. De nittionio som, enligt vad rapporten visar, oftast är barn till betalande medlemmar i Svenska kyrkan, eller kompisar till desamma.

Men hur ser de trösklar ut som en ungdom behöver kliva över för att få tillgång till evangeliet? De trösklar vi som kyrka och församlingar ställer upp, och de trösklar som finns i respektive persons liv. När vi fått syn på dessa saker, och säkerställt att det i alla fall inte är det som gör att ungdomen inte väljer att konfirmeras, hoppar av eller inte känner sig nöjd har vi åtminstone gjort ett uppriktigt försök.

Den ena av de två förbrytarna som korsfästes bredvid Jesus uttrycker sin längtan efter Gud. Dömd och fastspikad till händer och fötter finns det ingenting annat han kan göra än att be. Ödmjukt vädjar han: "Jesus, tänk på mig när du kommer med ditt rike." Och om Jesus på korset, utan att tveka, kan svara an på den längtan med orden: "Sannerligen, redan i dag skall du vara med mig i paradiset"³ - hur höga krav för vem som kan vara med, och hur konfirmationen formellt ska gå till, är det då rimligt att vi som kyrka ställer framöver?

VILL VI!?

I Sara Fransson och Caroline Klintborgs kapitel framgår hur var tionde anställd ledare i Svenska kyrkan önskar att de sluppit arbeta med konfirmander. Måtte konfirmanderna aldrig behöva träffa en av dem. Den som försökt bedriva ett konfirmandarbete tillsammans med en kollega som egentligen inte vill, eller själv varit den personen men ändå tvingats arbeta med konfirmanderna, vet att det sällan blir bra. Det bekräftas av den här rapportens sjätte kapitel.

Ungdomar är inte dumma.

Ungdomar är inte dumma. De vet vad som är äkta, vad som är roligt och vad som är meningsfullt. De känner av om deras ledare vill vara där eller inte. Att prioriterandet av konfirmandarbetet enbart är en fråga om ökade ekonomiska och personella resurser är därför inte sant. Det är också en fråga om att rätt person ska vara på rätt plats.

Sara Fransson och Cecilia Nahnfeldt beskriver hur både den pedagogiska och teologiska kompetensen i arbetslagen har ökat över tid, men att den teologiska kompetensen värderas lägre än den pedagogiska. Jag ska inte gå djupare in på det här, men deras kapitel väcker frågor kring huruvida teologi, i en uppgift som är så pass praktiskt orienterad som ett konfirmandarbete, över huvud taget kan skiljas från pedagogik. Eller för den delen från musiken och

3. Bibel 2000, Lukasevangeliet 23:43.

det diakonala arbetet. Alla delar av kyrkans verksamhet vittnar ju, om än på olika språk, om det som är vår syn på människa och Gud; alltså om teologi.

När det kommer till yrkesutbildning är det säkert också så att det är församlingspedagogen, oftare än till exempel prästen, som har med sig de redskap som krävs för att lärandet om Gud ska uppfattas som roligt – i ordets bästa bemärkelse. Känslan av meningsfullhet står ofta i proportion till att känna gemenskap, att trivas och ha kul. Givet att det är "att ha roligt" som "är den viktigaste faktorn till varför unga aktivt väljer eller väljer bort fritidsaktiviteter" så som beskrivs i kapitel 3, är väl ökningen av den pedagogiska kompetensen knappast omotiverad.

De allra flesta församlingar har medarbetare och ideella som både brinner för mötet med människor i allmänhet, och ungdomar i synnerhet. Ofta hänger dessa två ihop. Församlingar har ofta medarbetare som funnits på platsen länge och som byggt och odlat goda relationer. Det är inte alltid prästen. Det är kanske till och med ganska sällan prästen.

Ett arbetslag med stor bredd kan också möta en större bredd av ungdomar.

Om konfirmandarbeten ska bära över tid, och framför allt över kyrkomedarbetares ibland ihärdiga byten mellan tjänster, behöver uppgiften på ett mycket tydligare sätt definieras som hela församlingens uppgift. Vilka i församlingen har ett hjärta för ungdomar, och är det dessa, oavsett yrkesprofil, som ska ingå i ett konfirmandarbetslag?⁴ Det som inte en erfaren kyrkvaktmästare, musiker, kyrkvärd, barnledare, husmor eller ung ledare kan förmedla till en konfirmand om kyrka och tro, är det ens värt att lära ut?

Ett arbetslag med stor bredd kan också möta en större bredd av ungdomar. Är arbetslaget överens om grunden (svaret på den didaktiska frågan vad?), kan denna grund förmedlas på många olika sätt. I de fall förmågan att ta emot evangeliet, det glada budskapet, kommer an på att kunna sitta still en hel gudstjänst eller intellektuellt förstå vissa begrepp, är det återigen rimligt att fråga sig om det verkligen är evangeliet det rör sig om.

4. Den paragraf i kyrkoordningen som reglerar ansvaret för undervisning inför konfirmation lyder: "Den som är behörig att utöva uppdraget som präst i Svenska kyrkan, eller den som kyrkoherden utser ansvarar för den dopundervisning som föregår konfirmationsgudstjänsten." Kyrkoordningen kap 22 §4. Det finns alltså inga formella hinder för att det är någon annan än prästen som ansvarar för dopundervisningen.

KYRKAN ÄR INTE SKOLAN

Att på ett systematiskt och kritiskt sätt inhämta, utvärdera och återge stora mängder information, och att självständigt förhålla sig till abstrakta begrepp, är själva kärnan i den moderna skolan. Det startar från förskoleklass och fortsätter genom hela skolgången. Att ungdomarna, i sina förväntningar inför konfirmationstiden, skulle känna till något annat förhållningssätt till lärande än det som råder där, är mycket att begära. För många är konfirmationstiden första gången som man som ung får erfara att lärande kan innefatta mycket mer än att sitta stilla och försöka förstå.

Givet hur samhället ser ut idag så är konfirmandtiden alldeles unik.

Att ägna sig åt att lära sig mer om Gud måste väl vara definitionen av en syssla som kräver ett brett spektrum av pedagogiska metoder. "Att gå i läsning" var en stor sak på den tid då läskunigheten var låg. Då var det en stor sak att få tillgång till Bibeln genom att själv kunna läsa den. Läget är ett annat idag. Kyrkan både är någonting helt annat än skolan och ska också så vara. Att det sen tar ett par träffar, eller en hel konfirmandtid, innan ungdomarna upplevt detta kan man väl ge dem. Givet hur samhället ser ut idag så är konfirmandtiden alldeles unik. Du behöver varken ha god kondition, kunna läsa noter eller ha stått i kö sedan du föddes för att få vara med. Dina föräldrar behöver inte ens vara medlemmar i Svenska kyrkan. Det räcker med, eller det borde räcka med, att du finns till. Att Gud har gett dig livet.

Vi kan prata hur mycket som helst om att vara älskad av Gud. Men att i ord och bemötande höra och känna att man är efterfrågad, behövd och älskad: det är någonting annat. Att ligga i en kyrkbänk i en kyrka full av levande ljus och lyssna på orgelmusik, få tända ett ljus och be för någon man älskat men som inte lever längre: det säger mer än alla ord. Det får man inte göra i skolan.

Vi som på olika sätt arbetar i kyrkan vet redan detta. Kanske behöver vi bli påmind om och stärkta i hur unikt det är? Att universitetet eller högskolan skulle vara platsen där vi kan söka kunskap om, utveckla och fördjupa just dessa färdigheter är nog att hoppas på för mycket. Den formen för lärandet lämpar sig ofta bäst för den som redan bemästrar läsandets, skrivandets, och sitta-stilla-och-lyssnandets konst. Det är också en form i vilken man till sist ska betygsättas och där man kan bli underkänd.

Den kunskap och de praktiker som hjälper en människa att lära känna Gud kan aldrig begränsas till att kunna omfatta enbart de som passar in i den mall som liknar skolans. Läroplanen är en helt annan, lärandet livslångt. Syftet ett helt annat.

Med anledning av enkätundersökningen som ligger till grund för den här rapporten undrar jag vad det ens betyder att komma till ett beslut i fråga om sin tro på Gud? 56 procent verkar ändå uppge att de har gjort det. Vad är det de har kommit fram till? Vad hjälpte dem att fatta ett beslut? Att 44 procent av tonåringarna inte riktigt vet vad de tror i slutet av konfirmationstiden är snarast betryggande. Hade däremot rapporten visat att ungdomarna efter avslutad konfirmationstid känt sig osäkra på huruvida de är älskade, om de har en gemenskap att vända sig till när livet är svårt, eller om det finns en mening med att de finns till; då hade det funnits anledning till stor oro.

VARFÖR KONFIRMERA SIG?

I ett samhälle där du ska välja precis allt från förskola till försäkringsbolag och hemtjänst är det lätt att uppfatta sig själv som en konsument som förhåller sig till ett utbud av olika sammanhang och tjänster. Det är därför väntat att ungdomar förväntar sig att de också ska göra ett val i förhållande till konfirmationen eller sin tro på Gud. Det ingår så att säga i tidsandan. Frågan är i vilken utsträckning vi som kyrka, i hur vi utformar konfirmationstiden, ska ägna oss åt att leva upp till den förväntan.

Ungdomarna "väljer själva" eftersom detta är precis vad samhället förväntar sig av dem. Liksom de 81 procent som konfirmerade sig på 1970-talet gjorde det som samhället och traditionen förväntade sig av dem då. När så många gick i konfirmation måste väl "sociala skäl" också ha spelat in. I den meningen är dagens femtonåringar precis lika traditionella i att de lever upp till de förväntningar som finns i såväl samhället som traditionen: man förväntas kunna tänka och välja själv. Om det så handlar om vilket gymnasium man ska gå på eller vad man ska göra i livet.

I många fall är det föräldrarnas uttalade förväntan att ungdomen ska göra ett eget val. Föräldrar idag motiverar valet att inte döpa sitt barn med att det är upp till barnet själv att välja sin livsåskådning. Alternativt förväntas man följa det som är tradition i familjen, vilket i fler och fler fall betyder att *inte* konfirmera sig. När traditionen i en familj är att förhålla sig skeptisk eller åtminstone likgiltig till kyrka och religion, kan ungdomen benämnas som just traditionalist när hen också avstår. I den familj där det egna valet hålls högt är det tradition att välja själv.

Att som människa, ung eller gammal, förväntas vara den som helt och hållet formar och tar ansvar för sitt liv kan vara en bemyndigande välsignelse men också en enorm börda. När det går bra är det fantastiskt och jag har gjort allt rätt. När det går dåligt har jag bara mig själv att skylla. Som kyrka kan vi lägga tonvikt vid rätt bekännelse och ställningstagande eller relation. Karin Rubenson beskriver i kapitel 7 dessa två som ställningstagandets och delaktighetens teologi.

FÖRST RELATION, SEDAN STÄLLNINGSTAGANDE

Det är idag ovanligt (och väldigt suspekt) att två personer bestämmer sig för att avlägga äktenskapslöften *innan* de lärt känna varandra. Som förutsättningarna och förkunskapen om kristen tro ser ut i samhället idag behöver vi, på olika sätt, förutsätta att relationen mellan kyrkan och de potentiella konfirmanderna i många fall är i "lära-känna-stadiet". Om det är förutsättningen, kan jag inte se hur vi som kyrka har någon annan framkomlig väg än att öppet, ärligt och tydligt bekräfta att man är välkommen att följa med och se. Är du inte döpt? Det löser vi. Vill du inte döpa dig på en gång? Ja men var med ändå! Lär känna sammanhanget. Är du fortfarande på konfirmationsdagen inte säker? Livet är långt och Gud ska ingenstans. Vad som sedan krävs för att våga ta ett första steg in i relationen med kyrkan är väl av mindre vikt. I vissa sammanhang är det en spännande resa, en övernattnings på ett kyrkgolv, gratis fika, en omgång såpabandy eller vad det må vara. Allt som underlättar för en ungdom att våga och motivera sig till att ta steget att följa med och se är gott. Det vittnar inte om dålig teologi. Det är heller inte att locka på tvivelaktiga sätt. Det är omöjligt för såväl kyrkan som ungdomen själv att på förhand veta vad de kommer att upptäcka under konfirmandtiden. Det gäller oavsett vilket skäl personen initialt uppger för att delta.

Det måste börja med relation.

Allt som underlättar för en ungdom att våga och motivera sig till att ta steget att följa med och se är gott.

Att Gud finns och vill ha en relation med människan är kyrkans själva grund. Människan tror inte alltid på Gud, men Gud slutar aldrig att söka och längta efter människan. Bäst blir det såklart om de får upptäcka varandra. Om ett syfte med konfirmationstiden är att människan på olika sätt, ska få ta del av alla de verktyg och sätt som finns för att lära känna Gud är konfirmationen inte så mycket ett ställningstagande eller en bekräftelse av den egna tron som de

tvivlande lärjungarnas emottagande och bekräftelse av Guds löfte sammanfattat i orden "jag är med dig alla dagar till tidens slut". Vid altaret kan människan undra: är du verkligen där och älskar du mig? Och Gud svarar, bekräftar detta: JA! Till tidens slut. Jag är inte bara där, jag vill också, genom den heliga Anden, leda dig på alla dina vägar.⁵

KONFIRMANDERNAS FÖRÄLDRAR

När man har med ungdomar att göra finns det i stort sett alltid någon form av vårdnadshavare med i bilden. Av de vuxna vi möter växte en betydande del av dem upp i en tid då det var självklart att konfirmera sig. De är i regel konfirmerade. Men vad minns de från sin konfirmationstid? Här skulle det finnas utrymme för forskning som kanske också kan vara en källa till insikt om vad som är meningsbärande för en människa över tid.

Det uppstår en känsla av att det är för sent.

Under ett antal år har vi i vår församling bjudit in konfirmandernas föräldrar till ett föräldramöte utformat som en konfirmandträff. På träffarna delas föräldrarna in i grupper (nej, man får inte byta grupp för att hamna med en kompis!). Föräldrarna får testa att spela orgel, sitta i smågrupper och dela Kyrrie och Gloria utifrån sina liv. De lär känna kyrkans skatter i sakristian och testar olika sätt att be. Efter sådana kvällar kommer ofta kommentaren: "jag vill också konfirmera mig! Eller vänta nu, jag är ju redan konfirmerad ...". Det finns en längtan efter att utforska relationen till Gud och att få undervisning i kyrkans tro och liv, men själva konfirmationen har redan ägt rum. Det uppstår en känsla av att det är för sent. Detta betonar ytterligare problematiken i att konfirmationen är en engångshandling, och, som Karin Rubenson skriver i sitt kapitel, den "ända tydligt reglerade formen för trosundervisning inom Svenska kyrkan."

Inte sällan är det ungdomsledarna som undervisar de vuxna. Det belyser också frågan om att vår ålder på trons väg följer en helt annan tidslinje än den som kan räknas i år.

5. I katolska kyrkans katekes kan man, gällande konfirmationen, läsa följande: "Om man ibland talar om konfirmationen som 'den kristna mogenhetens sakrament' bör man i så fall inte förväxla trons vuxenålder med det naturliga växandets vuxenålder och inte heller glömma att dopets nåd är en nåd som hänger samman med att man utvalts på ett oförskyllt och oförtjänt sätt; denna nåd behöver inte 'ratificeras' för att kunna verka.", Katolska kyrkans katekes, avsnitt 1308.

ÄNDRADE TEOLOGISKA MOTIV

Ibland går valet att konfirmera sig rakt emot det som är föräldrarnas förväntan och familjens tradition. Givet det kunskapsstapp som finns i föräldragenerationen kommer detta antagligen att vara ett än mer återkommande motiv i framtiden. Samtidigt är det, som jag nämnde tidigare, precis vad man kan förvänta sig. Ungdomen både förväntas och uppmuntras till att göra sina egna val. Och konfirmationstiden blir en del av ett vuxenblivande. Den dimension av konfirmation som man i handboken 1811 kallade för myndighetsförklaringen, så som Karin Rubenson redogör för i kapitel 7.

För vissa är konfirmationstiden till exempel första gången man åker i väg själv på läger. Upplevelsen av att, kanske för allra första gången, möta ett sammanhang där det finns ett språk och ritualer för det som är mänskligt liv är väldigt stark för många. Ungdomen som tänder ett ljus för en avliden släkting, eller ber för en missbrukande förälder.

När dopet sker när man är fjorton år och i gemenskap, inte främst med släkt och föräldrar, utan ens vänner, framträder andra teologiska motiv. Till fadder kan man välja en vän; en gudsystem eller gudbror. Någon som vill en väl och finns där i glädje och sorg. Någon som får den särskilda uppgiften att "varje gång du går in i en kyrka, så ska du tända ett ljus och be för den du är fadder till". Att äntligen, på ett sätt, få bli släkt med den som kanske för tillfället känns som ens närmsta familj är stort för många enligt deviserna "a brother from another mother" eller "a sister from another mister."

Dop och konfirmation blir sätt att leva upp till den förväntan som finns på att själv välja väg i livet. Samtidigt som det kan vara att betona autonomi och självständighet i förhållande till familjen och dess värderingar genom att uppgå i ett större vi som är Kristi världsvida kyrka. I församlingen delar vi förälder i den som är vår Fader. Vi söker inte främst att leva upp till varken skolans, föräldrars eller samhällets förväntningar. Vem är jag när den heliga anden får leda? Hur ser ett liv ut där jag låter det som är mina gåvor ställas i Guds tjänst?

Släkt och föräldrar får delta i en gudstjänst där det bekräftas att de har grund för att tro och lita på att ungdomen, oavsett vart hen tar vägen i livet, faktiskt är en del av en gemenskap. En gemenskap som är större än såväl den närmsta familjen som kretsen av vänner. Gud finns där för dem och vill vägleda dem med sin Ande. De är en del av församlingen. De är också en del av den världsvida kyrkan. Och som skapade av Gud, är de syskon i den familj som är hela Guds folk.

Konfirmationstiden tar sig an Jesu ord "döp dem och lär dem att hålla alla de bud jag har gett er."⁶ Under konfirmationstiden får ungdomarna själva möjlighet att lära sig mer om just detta. Det syftar också till att vi ska lära oss leva tillsammans. I konfirmandgudstjänsten finns möjligheten att gestalta detta.

En levande påminnelse om att Guds kärlek bjuder in alla, men aldrig tvingar någon.

Några av konfirmanderna formulerar och leder bönen, en annan dukar altaret. Någon spelar och sjunger, en annan har målat framsidan på agendan. En tredje är bara där, men vi vet att givet omständigheterna i just den ungdomens liv så är det ett mirakel i sig. Att ordningen för konfirmation anger att det är specifikt predikan som ska gestaltas av konfirmanderna kan jag, liksom Karin Rubenson, ställa mig frågande till.

De som varit med under hela konfirmandtiden, men väljer att inte ta steget att konfirmera sig, finns också självklart med. En levande påminnelse om att Guds kärlek bjuder in alla, men aldrig tvingar någon. Det blir en påminnelse om att det fortfarande finns platser där det okej att inte alltid veta vad man tänker och tror, men ändå får finnas med. För så ser skapelsen och livet ut. Älskad – ja det är man ändå. Att Gud på intet sätt är klar med ungdomen efter deras konfirmationstid är en nåd. Kyrkan, och vi som finns i den, har gjort sitt för stunden. Bördig jord och vatten är och ska vi vara. Frön kan vi kasta ut, och det rikligt. Resten får vi med varm hand överlämna till Gud.

Samtidigt: när fler och fler står utanför ringen av vitklädda ungdomar manar det till eftertanke.⁷

Så länge konfirmationen går in i att möta ungdomens förväntan på att erbjuda ett beslutsunderlag som kan ligga till grund för ett individuellt ställningstagande i förhållande om sin tro på Gud,

6. Bud som av Jesus själv sammanfattas: "Du skall älska Herren, din Gud, av hela ditt hjärta och med hela din själ och med hela din kraft och med hela ditt förstånd, och din nästa som dig själv." Luk 10:27.

7. I en artikel i Svensk Teologisk Kvartalsskrift sätter Mika Vähäkangas, professor i missionsvetenskap, ord på detta dilemma: "Anyone not feeling at home in that limited universe – be it on the basis of social class, culture, religion or any other factor – is excluded from this universal humanity by default, unless converting into the image of the ecclesiastic and academic powers that be. On the other hand, immersion into a complete particularity with any universal claims appears as a betrayal of much of the central Christian message, such as creation of the worlds seen and unseen and redemption of the whole creation." Vähäkangas 2022, s. 238.

så finns det tydlig gräns. Gränsen är inte bara intellektuell, utan påtaglig i ungdomarnas liv och relationer. När ens ja till Gud samtidigt upplevs som ett direkt nej till någon annan, inte sällan en förälder av annan religiös tradition.

I den mån konfirmationen istället är Guds bekräftelse, Guds "ja, jag är här", så är det ett emottagande som skulle kunna rymma fler.

Spänningen mellan kyrkans partikularitet och universalitet är på intet sätt ny. Men i takt med att Sverige blir mer och mer berikat av mångfald, ökar behovet av en teologi som på ett trovärdigt sätt tar sig an denna rikedom. Hur är vi som kyrka trogna evangeliet, samtidigt som vi i såväl handling som teologi motverkar splittring och öppnar vägar mot en enad mänsklighet och fredlig samexistens? Ämnet missionsvetenskap, med den nya inriktning av ämnet som till exempel professor Mika Vähäkangas förordar, ser jag som ett möjligt forskningsfält för ämnet konfirmander och utvecklandet av en teologi som bär.⁸

Hur är vi som kyrka trogna evangeliet, samtidigt som vi i såväl handling som teologi motverkar splittring och öppnar vägar mot en enad mänsklighet och fredlig samexistens?

8. Om framtiden för akademisk teologi skriver Vähäkangas att han ser tre scenarier: att den helt enkelt upphör, degenererar och blir ett ämne för "konservativa gamla män i kassock" (min översättning), eller förnyas. Missionsvetenskapens syfte och mål med den tredje vägen, skriver Vähäkangas, skulle vara att rusta den akademiska teologin och därmed också religiösa grupper med förmågan att kommunicera mellan världarna, må det vara mellan kulturella, språkliga, religiösa, över generationsgränser eller sociala klasser. Vähäkangas 2022, s. 326.

REFERENSER

Vähäkangas, M. (2022). Jesus Is the Saviour of the World – What If It Is Not My World? *Svensk Teologisk Kvartalskrift*, no 4, årg 98. Lunds Universitet.

Svenska kyrkan, 2023. *Kyrkoordningen* (lydelse 1 januari 2023). Tillgänglig: <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen> [2023-03-03]

Katolska Kyrkans Katekes. Tillgänglig: <http://www.katekesen.se/index.htm?index2.htm> [2023-03-03]



Metod, material och svarsfrekvens

I den här bilagan beskrivs mer ingående den enkätstudie som rapporten i huvudsak vilar på. I beskrivningen behandlas avgränsningar, genomförande, principiella förhållningssätt och vilka metoder som använts vid analys av det insamlade enkätaterialet.

FÖRÄNDRINGAR I ENKÄTEN MELLAN UNDERSÖKNINGSÅREN

Grunden för den här rapporten har varit att undersöka förändringar i Svenska kyrkans konfirmandarbete. Utifrån en återkommande enkätundersökning som genomförts vid tre tillfällen, läsåren 2007/2008, 2012/2013 och 2021/2022, har det varit möjligt att undersöka förändringar i konfirmandernas och ledarnas förutsättningar.

När tidslinjer skapas är det en balansgång i hur anpassningar av enkätfrågor bör ske till dagens språkbruk. Å ena sidan är det viktigt att bibehålla frågors formuleringar för att skapa jämförbarhet över tid. Å andra sidan är det viktigt att fånga in språkliga och begreppsliga förändringar som skett de senaste femton åren bland såväl konfirmander som ledare. Därför har vissa frågor anpassats och kompletterats för att spegla dagens konfirmandarbete. På så sätt har studien försökt minimera projektionseffekter i respondenternas svar utifrån en svenskkyrklig kontext. Under hösten 2020 genomfördes en fokusgrupp med sju konfirmander via Zoom. Ungdomarna fick tillsammans diskutera och ge feedback på enkätfrågornas språk- och ordval utifrån hur de själva skulle ha tolkat och besvarat frågorna. Samtidigt har insamlingen och enkätutformningen skett i ett internationellt samarbete i syfte att kunna jämföra mellan länder. Frågor som för svenskkyrkliga konfirmander och ledare kan upplevas som irrelevanta eller föråldrade, kan ha en funktion i andra länder. Att ta reda på sådana skillnader ligger i det internationella projektets övergripande syfte, inom vilket den här rapporten utgör ett delprojekt.

Det internationella samarbetsprojektet har skapat begränsningar för i vilken mån det varit möjligt att ta höjd för förändringar i ord- och språkuppfattningar som kan ha påverkat precisionen

i enkätsvaren. Dock har avvägningar gjorts mellan nyttan för Svenska kyrkan och det internationella projektet för att i möjligaste mån tillmötesgå den feedback som framkommit i fokusgruppen. Därtill har också vissa nya enkätfrågor lags till i den svenska delen av undersökningen för att spegla svenska förhållanden gällande exempelvis organisering och olika inriktningar på konfirmandgrupperna.

Ovanstående förändringar minskar jämförbarheten över tid i strikt mening. Av den anledningen kommenteras enbart direkt jämförbara resultat i rapportens text. Där förändringar skett i frågeformuleringar begränsas möjligheten till komparationer. Då kommenteras detta i den löpande texten. För statistiska förhållningssätt till att avgöra tidsmässiga förändringar – se rubriken *Kontroll av resultaten* i den här bilagan.

GENOMFÖRANDE AV ENKÄTINSAMLINGEN 2022

Insamlingen av materialet till 2022 års undersökning har genomförts under perioden augusti 2021 till augusti 2022 och föregicks av ett godkännande från Etikprövningsmyndigheten.¹ Precis som tidigare år har undersökningen bestått av fyra unika enkäter. Två av enkäterna har handlat om förväntningar i början av konfirmationstiden. En enkät har besvarats av konfirmanderna och den andra av ledare, såväl anställda som ideella. De två sista enkäterna har varit uppdelade på motsvarande sätt till de olika respondentgrupperna, men har i många fall besvarats av samma individer i slutet av konfirmationstiden.

För att få hög svarsfrekvens var det nödvändigt att inför insamlingen dels fråga de slumpmässigt utvalda församlingarna om de ville vara med, dels inhämta information om när deras konfirmandgrupper började och slutade. Detta initiala församlingsutskick gjordes under juni 2021 till de ansvariga för konfirmandarbetet samt kyrko- och församlingsherdar. Kontaktuppgifter till de konfirmandansvariga har stiftens varit behjälpliga med. Församlingarna har fått enkäten inför den månad de angett att en eller flera konfirmandgrupper hos just dem börjat eller slutat. Det medför att vissa konfirmandgrupper och ledare besvarat de första enkäterna i augusti 2021 och sedan igen i maj 2022. Andra grupper, som exempelvis haft sin huvudsakliga konfirmandtid på läger under sommaren 2022, har besvarat enkäterna i exempelvis juli respektive augusti 2022. Detta tillvägagångssätt har gjort det möjligt att undersöka om det funnits skillnader mellan deltagare som haft delar av sin konfirmationstid under pandemin eller enbart efter att restriktionerna avskaffades i sin helhet i februari 2022.

1. Se beslut Dnr: 2021-01585.

Enkäterna var i digital form där varje församling haft sin unika enkätlänk. Länken har varit möjlig att sprida vidare till konfirmander och ledare via mejl, sms och chattfunktioner. Det har också varit möjligt att besvara enkäten i pappersform. Oavsett hur enkäterna har besvarats, har respondenternas svar gått direkt till ansvarig forskare i Svenska kyrkan. Det har på så sätt inte varit möjligt för någon i den internationella forskargruppen, stift eller församling att följa upp vem på individnivå som de facto valt att delta i studien och vad personen svarat. I linje med rådande lagstiftning har skriftligt samtycke från konfirmandernas vårdnadshavare inhämtats för samtliga ungdomar som deltagit i studien. Ledarna har inte vetat vem av vårdnadshavarna som skickat in samtyckesblankett till ansvarig forskare. Därigenom vet inte ledarna heller vilka av deras konfirmander som genom samtycke slutligen valt att ingå i studien. Församlingstillhörighet för respondenterna har avkodats i dataseten.

Stiftens konfirmandansvariga har under projektets gång bjudits in till avstämmningar för att ta del av preliminära forskningsresultat från rapporten. Stiftelsen har också gett värdefull input till vilka ämnesområden som de ansett vara viktiga att fördjupa i rapporten givet materialets begränsningar.

SVARSFREKVENNS OCH BORTFALLSANALYS

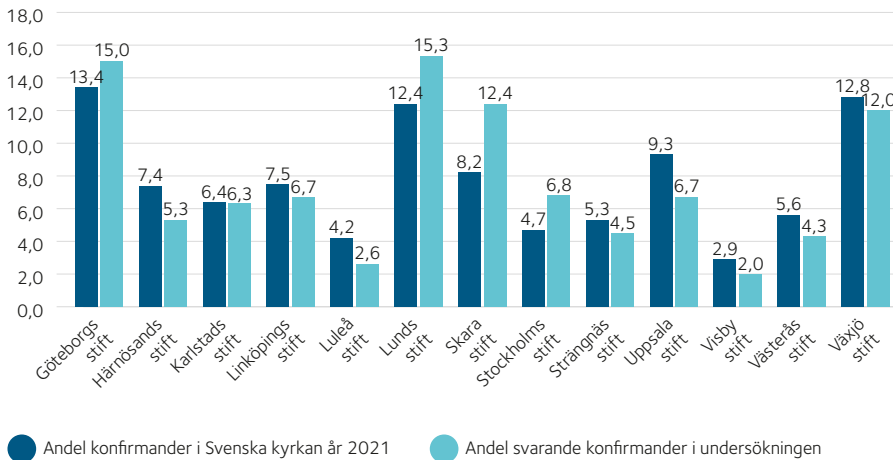
I Svenska kyrkan finns det övergripande information att tillgå när det kommer till hur antalet konfirmander fördelar sig mellan stiftet. I Svenska kyrkans statistikdatabas finns det även möjlighet att studera hur konfirmandarbetet struktureras utifrån andra bakgrundsfaktorer. Genom att använda den tillgängliga informationen har församlingarna i studien 2022 valts ut genom ett så kallat stratifierat, men slumpmässigt urval.

Totalt valdes 300 församlingar ut i undersökningen. När de sista enkäterna hade samlats in i augusti 2022 hade 54 procent av församlingarna valt att delta i studien från start till mål. I den siffran ingår också de fall där två eller fler församlingar i urvalet angett att de samarbetar sinsemellan i konfirmandarbetet. I dessa fall har församlingarnas svar räknats som gemensamt för att på det sättet spegla vardagen i församlingslivet på bästa sätt.

Av figur 1 framgår hur andelen svarande konfirmander fördelat sig på stiftsnivå i jämförelse med hur det ser ut i Svenska kyrkan. Siffrorna baseras på när urvalet gjordes våren 2021. Sammanlagt är det 777 konfirmander som besvarat enkäterna. Det motsvarar en svarsfrekvens på 48 procent. Det finns alltid en viss skevhet mellan ett urval och det som urvalet är tänkt att representera. I den här studien är det dock relativt liten diskrepans. Spridningen gällande i vilket stift de svarande konfirmanderna återfinns speglar i hög utsträckning totalpopulationen av konfirmander. Konfirmander

i Skara och Lunds stift är något överrepresenterade i enkätundersökningen jämfört med i kyrkan som helhet. Konfirmander i Härnösands och Luleå stift står i kontrast till detta och är något underrepresenterade. Svarsfrekvensens variation är dock generellt representativ för kyrkan uppdelat på stiftsnivå.

FIGUR 1. SVARSFREKVENSS PER STIFT OCH ANDEL KONFIRMANDER (PROCENT)



Att det insamlade enkät materialet utgör en generaliserande grund för konfirmandarbetet i Svenska kyrkan blir också tydligt när det kommer till översikten om andra bakgrundsfaktorer. Exempelvis visar tabell 1 hur församlingarna fördelar sig utifrån kommutyp. Storstadsförsamlingar med tillhörande konfirmander och ledare, är något underrepresenterade i jämförelse med hur det ser ut i Svenska kyrkan. Konsekvensmässigt betyder det att församlingarna på landsbygd och mindre städer är något överrepresenterade. När det kommer till konfirmandernas bakgrundsfaktorer överensstämmer detta i hög grad med fördelningen bland samtliga deltagare både utifrån kön och andel som var döpta eller ej vid konfirmationens början.

TABELL 1. ÖVERSIKT ÖVER BAKGRUNDSFAKTORER SOM STÅR FÖR DET EXTERNA BORTFALLET I ENKÄTUNDERSÖKNINGARNA 2022

	PROCENT, TOTALT	PROCENT, ENKÄT 2022	DIFFERENS, PROCENTENHETER
KOMMUNTYP (SKR)			
Mindre städer/Tätorter och landsbygdskommuner	46,2	47,1	0,9
Större städer och kommuner nära större städer	14,2	17,5	3,3
Storstäder och storstadsnära kommuner	39,6	35,5	-4,1
KONFIRMATIONSTIDENS HUVUDSAKLIGA GENOMFÖRANDE			
Ej på läger	74,5	79,8	5,3
På läger	25,5	20,2	-5,3
KONFIRMANDERNAS KÖNSIDENTITET			
Tjej	59	57,4	-1,6
Kille	41	39	2
Icke-binär	-	3,1	3,1
DOP			
Döpt som barn	90,3	90,4	0,1
Döpt under konfirmationstiden	9,7	9,6	-0,1

ANLEDNINGAR TILL ATT INTE DELTA I STUDIEN

I den här rapporten studeras bland annat församlingens tidsmässiga, ekonomiska och personella resurser i konfirmandarbetet. I korrespondensen med församlingar som tillhör de 46 procent som valde att inte delta i studien har det blivit tydligt att dessa faktorer också angetts som anledning till att de inte deltog.

TABELL 2. ANLEDNINGAR TILL ATT FÖRSAMLINGAR INTE DELTOG I STUDIEN (PROCENT)

ANGIVEN ANLEDNING	PROCENT
Tidsbrist	33,2
Förändringar i ledarstaben under insamlingens gång	29,1
Ingen ansvarig ledare för församlingens konfirmandarbete på plats vid enkätstudiens början	10,5
Ingen konfirmandverksamhet under insamlingsåret	2,3
Ingen respons	24,9

Tre av fyra icke-deltagande församlingar har uppgett en specifik anledning till att de inte kunnat eller velat delta. Den vanligaste anledningen handlar om att de helt enkelt inte har haft tid. Precis som den upplevda tidspressen för ledare som ändå valt att delta i studien, är detta också vanligt bland de som inte svarat på enkäterna. Det har också varit vanligt att församlingarna deltagit i början av konfirmandtiden, men att förändringar i ledarstaben under konfirmationstidens gång medfört att de avbrutit sitt deltagande. Detta hänger ihop med att en tiondel av de icke-deltagande församlingarna uppgett att det inte funnits någon ansvarig ledare på plats i konfirmandarbetet som kunnat ta beslut om deltagandet i projektet. Omändringar inför eller under konfirmationstidens gång är således tillsammans en mer vanligt förekommande anledning till bortfallet än tidsbrist. För drygt två procent av församlingarna har konfirmationsverksamheten ställts in under läsåret, vilket följaktligen lett till att de inte kunnat delta. En fjärdedel av församlingarna har inte lämnat någon respons.

METOD OCH ANALYTEKNIKER

I det här avsnittet redogörs i detalj för hur det statistiska materialet i rapporten har analyserats och hanterats. Som en principiell utgångspunkt har undergrupper som är färre än 30 personer inte redovisats i enlighet med etikprövningens bestämmelser. Det medför att till exempel fördjupade analyser på gruppen som identifierar sig som icke-binära inte har varit möjlig. Inte heller har separata analyser kunnat göras för konfirmander som har utländsk bakgrund.

KONTROLL AV RESULTATEN

Samtliga resultat som hanterar enkätmaterialen är statistiskt säkerställda utifrån beräkningar av konfidensintervall på 95 procent säkerhetsnivå genom χ^2 -test och t-test. Beräkningar i regressionsstabellerna framgår separat i varje tabellkommentar. Endast skillnader mellan grupper där konfidensintervallet mellan åren inte överlappar kommenteras i den analyserande texten. Att konfidensintervallet inte överlappar innebär att det finns en säkerställd skillnad mellan siffrorna. Skillnader som kan verka stora i tabeller och figurer, men som inte kommenteras i texten, är inte signifikant skilda från varandra. Det beror på att redovisningsgrupper som innehåller få respondenter får stora konfidensintervall. Därför skiljer deras resultat sig inte från andra grupper även om punktestimatet, exempelvis procentsatsen, är större eller mindre än någon annan i figurerna. Konfidensintervallet kallas också felmarginalen. Fördelen med att beräkna felmarginalen är att det tillåter jämförelser mellan flera olika kategorier i en och samma tabell, men tar också hänsyn till förändringar mellan undersökningsåren.

BESKRIVANDE STATISTIK

Beskrivande statistik har gjorts i den här rapporten för att därigenom just beskriva, sammanfatta och ge en överskådlig bild av materialet. Beskrivande statistik har utgjorts av exempelvis hur många procent (andelar) som svarat på en viss fråga eller vad medelvärde (genomsnitt) visar. När procent använts har de som svarat "instämmer delvis" eller "instämmer helt" på enkätfrågorna räknats in i procentsatsen.

LATENTA MÖNSTER OCH EXPLORATIV FAKTORANALYS

Enkätfrågor ska vara lättbesvarade och konkreta för att undvika missförstånd mellan de som svarar och forskare. För att hitta latent, bakomliggande motiv som inte går att fånga genom att aktivt ställa frågor till personer, har ett antal explorativa faktoranalyser genomförts. Det har möjliggjort skapandet av icke-observerbara och latent variabler utifrån analys av manifesterade och observerbara frågor som konfirmander och ledare har svarat på. På så sätt har samband upptäckts mellan olika variabler som sedan kan antas bli förklarade och höra samman med bakomliggande orsaker. Genom att tolka samtliga variabler som hör samman i en faktor nås en förståelse av vad som karakteriserar personer som återfinns inom de olika faktorerna.

Inom explorativ faktoranalys finns det vissa gränsvärden som forskargruppen har förhållit sig till. Ju högre det så kallade Eigenvalue är, desto mer av variationen i materialet förklarar faktorn. Enbart faktorer som haft ett Eigenvalue över 1 har beaktats i studien. Därefter har enbart variabler som har laddning som överstiger 0,3 eller understiger $-0,3$ behållits. I rapportens figurer, primärt i kapitel 3 och 4, har enbart variabler som har positiv laddning inkluderats i redovisningen även om det också förekommit negativa laddningar. Det har dock gjorts för att underlätta för en läsare som inte är van vid att tolka statistik och för att underlätta förståelsen.

I kapitel 4 har också en konfirmatorisk faktoranalys genomförts för att kunna jämföra konfirmationens olika syften med varandra med ett och samma jämförande medelvärde. För att testa frågornas reliabilitet användes Cronbachs alpha som uppvisade minst 0,700 som gränsvärde. Därmed kunde fyra additiva index skapas och jämföras inbördes.

FÖRKLARANDE STATISTIK

Förklarande statistik har i den här rapporten bland annat använts i form av korrelations- och regressionsanalyser.

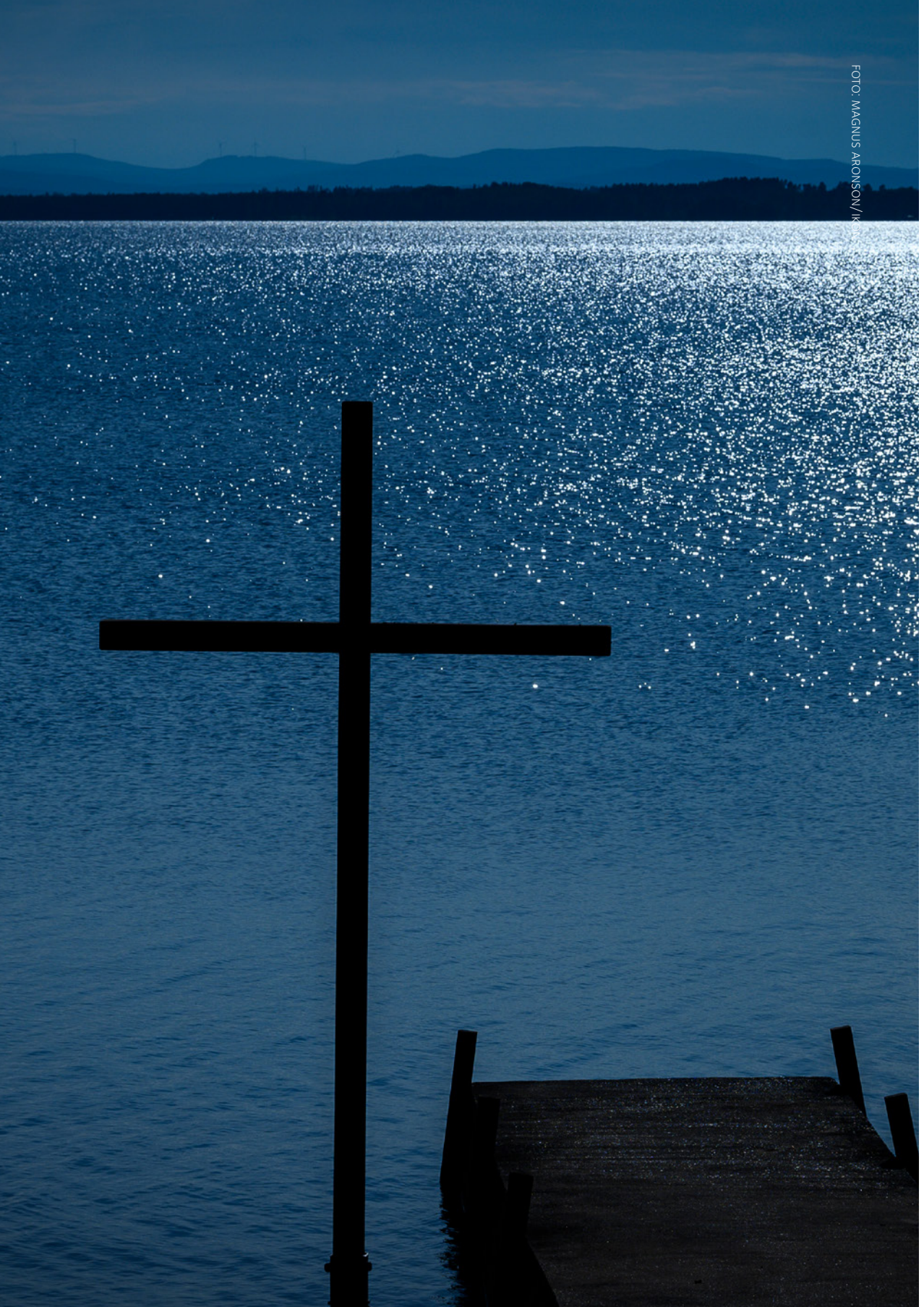
Korrelationsanalyser har använts för att undersöka vilka faktorer som har ett samband med konfirmander och ledares generella nöjdhet. En sådan analysteknik syftar till att visa om det finns ett samband mellan två variabler. När det funnits ett positivt samband, korrelation, har höga värden på den ena variabeln hängt samman med höga värden på den andra variabeln. Motsvarande logik gäller för låga värden. Negativ korrelation för vad som varit betydelsefullt för ledares nöjdhet, handlar om att låga värden på den ena variabeln har ett samband med låga värden på den andra variabeln och vice versa.

Regressionsanalys innebär i grunden att det går att studera mer komplexa kausala samband än korrelationsanalyserna. Ett kausalt samband innebär att en variabel antas påverka värdet på en annan fråga, men där det går att isolera effekten från andra möjliga förklaringar. Det skiljer regressionsanalyserna från korrelationsförfarandet.

I regressionsanalyserna har intresset framför allt riktats till om samvariationen är tillräckligt stark för att kunna avfärda möjligheten att regressionskoefficienten (β) är noll. Det är därför som många av figurerna som illustrerar resultaten från regressionsanalyserna har en linje med just 0. Om konfidensintervallet täcker in 0 i en regressionsanalys, innebär det konkret att det inte går att utesluta att sambandet mellan två och fler variabler enbart beror på slumpen. Det är helt enkelt inte statistiskt säkerställt. Om konfidensintervallet däremot inte täcker in 0 går det att våga dra slutsatsen att sambandet finns. Det innebär att regressionskoefficienten är statistiskt signifikant, precis som återgetts i tidigare avsnitt i den här bilagan.

Regressionsanalyser är en av de mest vanligt förekommande analysteknikerna inom samhällsvetenskaplig forskning. Det finns dock vissa svagheter som forskare behöver förhålla sig till när tekniken används. Exempelvis handlar det om att det finns varierande regressionsanalyser som lämpar sig vid olika tillfällen. I rapporten har både OLS-regressioner och logistiska regressioner använts. En OLS-regression visar på linjära samband. Det förutsätter att det som rapporten vill förklara behöver anta fler värden än två. När förändrade motivbilder studeras har motiven antagit ett värde mellan 0 och 100 som föranlett analysvalet av OLS-regression. Den omvandlingen har gjort att den förklarande regressionskoefficienten (β) uttryckts i procent.

Om det som däremot ska förklaras enbart har två värden – en så kallad dikotom variabel – är en vanlig linjär regression dåligt lämpad för det. Ett sådant fall är om en konfirmand varit nöjd eller inte med sin konfirmationstid. Det kan bara vara ett ja- eller nej-svar som får värdet 0 och 1. Den linjära regressionsmodellen kan göra prediktioner som är lägre än 0 och högre än 1. Därför används istället en logistisk regression vid sådana frågeställningar. En sådan regression har ett golv och ett tak för vilka värden som kan antas. Värdet uttrycks i sannolikheter. Sannolikheten för att någon uppger att den inte är nöjd med sin konfirmandtid kan helt enkelt inte vara mindre än 0 procent eller mer än 100 procent.



Enkätfrågor

I den här bilagan redovisas de enkätfrågor som använts i rapportens statistiska analyser. Sammanlagt har fyra olika enkäter skickats till samma konfirmander och ledare vid två olika tillfällen. Eftersom det funnits en matchningskod har det varit möjligt att veta vem som svarat på respektive enkät och därför har vissa frågor enbart ställts i den första enkäten vid konfirmationstidens början. I huvudsak har attitydfrågor mätts från 1 till 7, där 1 motsvarat "Instämmer inte alls" och 7 "Instämmer helt".

Enkätmaterialen har i de statistiska bearbetningarna kompletterats med offentlig statistik och verksamhetsstatistik för respektive församling.

BAKGRUNDSFAKTORER HOS KONFIRMANDERNA

- » Vilket kön identifierar du dig med?
- » Hur gammal är du?
- » Är du döpt?
- » Deltog du i någon verksamhet i Svenska kyrkan innan du anmälde dig till konfirmationen?
- » Hur intresserad tycker du att din förälder/vårdnadshavare är av religion?
- » Vilken är din förälders/vårdnadshavares högsta avslutade utbildning?
- » Är din förälder/vårdnadshavare född i Sverige?

ENKÄTFRÅGOR TILL KONFIRMANDERNA

Anledningar till att bli konfirmand vid konfirmationstidens början

- » Mina kompisar gjorde det också
- » Jag döptes som barn
- » Jag kände mig tvungen att delta
- » Jag hade hört att det skulle vara roligt
- » Jag ville det själv
- » I min familj har vi alltid konfirmerat oss
- » För att lära mig mer om Gud och tro
- » Uppleva gemenskap i konfirmandgruppen
- » För att komma fram till ett eget beslut om min tro på Gud
- » Det är ett viktigt steg på vägen att bli vuxen
- » Att fira konfirmationsdagen tillsammans med familj och vänner
- » Att få välsignelsen på konfirmationsdagen
- » För att få pengar eller presenter

Infriande av konfirmandernas förväntningar vid konfirmationstidens slut

- » Det var/kommer bli en fin konfirmationsdag
- » Under konfirmationstiden hade jag roligt
- » Jag har upplevt en bra gemenskap i konfirmandgruppen
- » Jag har lärt mig mer om Gud och tro
- » Jag har kommit fram till vad jag själv tror på
- » Jag är nöjd med min konfirmationstid i sin helhet
- » Jag är nöjd med innehållet och ämnena som vi pratade om

- » Under konfirmationstiden trivdes jag i konfirmandgruppen
- » Jag är nöjd med arbetsmetoderna (ex. arbete med bibeln, lekar, rollspel)
- » Jag har känt mig accepterad och välkommen i konfirmandgruppen

Önskemål på ämnesinnehåll i början av och upplevelsen av ämneshanteringen i slutet av konfirmationstiden

- » Dopet
- » Nattvarden
- » Gud
- » Jesus
- » Den helige anden
- » Bibeln
- » Andra religioner
- » Rättvisa och ansvar för andra
- » Vänskap
- » Kärlek och sexualitet
- » Miljö och ekologi
- » Döden och uppståndelsen

BAKGRUNDSFAKTORER HOS LEDARNA

- » Vilket kön identifierar du dig med?
- » Hur gammal är du?
- » I vilken funktion deltar du i konfirmandarbetet?
- » Vilken är din högst avslutade utbildningsnivå?

ENKÄTFRÅGOR TILL LEDARNA

Konfirmationstidens syfte enligt ledarna

- » Konfirmanderna ska känna gemenskap i konfirmandgruppen
- » Konfirmanderna ska ha roligt
- » De ska uppleva att deras egna frågor om tro spelar roll
- » Konfirmandernas egna frågor om tro ska tas upp
- » De ska kunna fatta ett eget beslut om sin tro
- » Bli stärkta i sin tro
- » Få kännedom om kristna traditioner med mera
- » Bli mer bekanta med Bibeln
- » Fler ska ta till sig den kristna tron
- » Få uppleva olika former av meditation och böner
- » Uppmuntras till att delta i församlingens ideella arbete
- » Få veta vad kyrkans ungdomsarbete har att erbjuda dem
- » Utveckla en samhörighet med församlingen
- » Få delta i gudstjänster som är anpassade för unga
- » Ett aktivt gudstjänstdeltagande bör utgöra en del av konfirmandarbetet
- » Få stöd i sin personliga och sociala utveckling
- » Utveckla ett personligt synsätt på sitt liv
- » Lära sig viktiga texter utantill
- » Lära sig uppskatta sång och musik

Önskemål på ämnesinnehåll i början av konfirmationstiden

- » Dopet
- » Nattvarden
- » Gud
- » Jesus
- » Den helige anden
- » Bibeln
- » Andra religioner
- » Rättvisa och ansvar för andra
- » Vänskap
- » Kärlek och sexualitet
- » Miljö och ekologi
- » Döden och uppståndelsen

Använda metoder i konfirmationsundervisningen


- » Föredrag
- » Samtal och diskussioner
- » Drama och rollspel
- » Spel och lekar
- » Berättelser och berättande
- » Målning, teckning och andra konstformer
- » Arbete med bibeltexter
- » Arbete med andra skrivna texter
- » Sjunga och spela tillsammans

- » Arbete med sociala medier (TikTok, Instagram, Snapchat etc.)
- » Arbete med digitala medier (Minecraft, Discord etc.)
- » Prata med experter på olika områden
- » Lära sig texter utantill och recitera dem
- » Möten med andra personer från församlingen som inte ingår i arbetslaget
- » Tysta stunder utöver andakter
- » Utomhusaktiviteter
- » Projektarbeten
- » Annat

Arbetslagens sammansättning och ledarnas förutsättningar

- » Hur många har ni varit i arbetet med konfirmanderna?
- » Vilka funktioner har ni haft inom arbetslaget?
- » Jag hade för lite tid att förbereda mig inför träffarna
- » Det var svårt att hålla ordning i konfirmandgruppen
- » Jag var själv i förberedelsearbetet med träffarna
- » Träffarna förbereddes tillsammans med andra ledare
- » Det var konflikter inom ledargruppen
- » Jag var nöjd med min egen arbetsinsats efter varje träff
- » Är du nöjd med din församlings konfirmandarbete generellt?
- » Är du nöjd med att få arbeta med konfirmander?
- » Är du nöjd med de ekonomiska resurserna som ges till församlingens konfirmandarbete?

- » Är du nöjd med din egen insats i konfirmandarbetet som helhet?
- » Det finns tillräcklig pedagogisk kompetens i konfirmandarbetet
- » Det finns tillräcklig teologisk kompetens i konfirmandarbetet
- » Jag har tillräcklig pedagogisk kompetens i konfirmandarbetet
- » Jag har tillräcklig teologisk kompetens i konfirmandarbetet



Gud,
hjälp mig att se dig,
både i min vardag
och i universums oändlighet.
Låt mig upptäcka ditt ljus i mitt liv.
Håll mig i din hand,
även när jag inte märker det.
Bevara mig i din kärlek.
Amen

Om rapportens författare

Sara Fransson är filosofie doktor i statsvetenskap och verksam vid Enheten för forskning och analys på Kyrkokansliet i Uppsala.

Emilia Fäldt är församlingsassistent och verksam i Mariefreds församling, Strängnäs stift.

Josephine Ganebo Skantz är Master of Arts i sociologi och verksam vid Enheten för forskning och analys på Kyrkokansliet i Uppsala.

Caroline Klintborg är docent i religionspedagogik och verksam vid Stockholms universitet.

Elise Lindkvist är stiftsadjunkt för rekrytering av präster och verksam i Strängnäs stift.

Cecilia Nahfeldt är professor i praktisk teologi och verksam vid Åbo Akademi.

Anci Näslund är pedagog och verksam i Mariefreds församling, Strängnäs stift.

Karin Rubenson är teologie doktor i kyrkovetenskap och verksam vid Enheten för forskning och analys på Kyrkokansliet i Uppsala.

Maria Wingård är tematisk handläggare med ansvar för pedagogiska utvecklingsfrågor och verksam vid Enheten för pastoral utveckling med ekumenik på Kyrkokansliet i Uppsala.

ÅR 1970 KONFIRMERADE SIG 81 PROCENT AV ALLA FEMTONÅRINGAR I SVERIGE. ÅR 2021 VAR MOTSVARANDE SIFFRA DRYGT 20 PROCENT. TROTS DEN KONTINUERLIGA NEDGÅNGEN ÄR KONFIRMATIONSTIDEN FORTFARANDE EN AV DE MEST VANLIGA FORMERNA FÖR INFORMELLT LÄRANDE BLAND SVERIGES UNGDOMAR IDAG.

Konfirmation i förändringens tid undersöker förändringar som skett hos konfirmander och ledare i Svenska kyrkan under perioden 2007–2022. Förändringarna belyses utifrån ett mångvetenskapligt perspektiv där sociologiska förståelsemodeller av motiv och syften, möter pedagogikens verktyg för lärande och konfirmationsteologins föränderlighet.

Under 2000-talet har en europeisk enkätundersökning genomförts tre gånger i Sverige och Svenska kyrkan. Med utgångspunkt från detta material tillsammans med kompletterande kvantitativa och kvalitativa källor, presenteras och analyseras olika aspekter av hur konfirmandverksamheten kommit att förändras.

Konfirmation i förändringens tid visar bland annat hur det hos konfirmanderna sker en successiv förflyttning från traditionsbaserade motiv som anledning att anmäla sig, till att det blir ett alltmer individuellt och självständigt val. Andelen deltagare som döps under sin konfirmationstid har nästan fördubblats under det senaste decenniet. Det finns flera teologiska aspekter av konfirmationen som existerar parallellt, till exempel förståelser av konfirmationsteologi som dopets, ställningstagandet, delaktighetens och sändningens teologi. Detta blir exempelvis synligt i konfirmationsgudstjänsten. Konfirmandarbetet bland ledare har också gått från att vara en ensam arbetsuppgift till att organiseras i arbetslag. Det förändrade arbetssättet innebär dock att konflikterna mellan ledarna ökar. Arbetslagens konfliktnivåer och tidspress får återverkningar på konfirmandernas lärande och övergripande nöjdhet.

Genom att blicka bakåt för att möta framtiden med nya ögon, vill rapporten vara ett avstamp till fördjupade forskningsfrågor och bidra till Svenska kyrkans samtal om konfirmationens roll i formandet av morgondagens kyrka.

